

VÄNERSBORGS SÖNERS

GILLES

ÅRSSKRIFT

1970

Trettionionde årgången

TIDSKRIFT FÖR
VÄNERSBORGS MUSEUM

VÄSTERBYGDENS VATTENDOMSTOL 1919-1969.

Torsdagen den 2 januari 1919 kunde vattenrättsdomaren Hugo von Sydow, av Kungl. Maj:t den 18 september 1918 förordnad som förste innehavare av denna befattning vid Västerbygdens vattendomstol, börja verksamheten i den nya domstolens kansli, som inrymdes i hans villa nere vid Vänern vid slutet av Norra gatan i Vänersborg. Redan nästa dag anhängiggjordes det första målet (M 1/1919), en ansökan om tillstånd att uppföra ett kraftverk i Lillälven vid Blixbol i Gillberga socken, Värmands län.

Vattendomstolen har alltsedan dess varit förlagd till Vänersborg, ehuru riksdagen 1932 fattade ett principbeslut om dess förflyttning till Stockholm. Spelet om förläggningsorten hör till de mer dramatiska episoderna i domstolens historia. Just nu är fråga om hela vattendomstolsinstitutionens avskaffande; en utredning med direktiv i sådan riktning arbetar på att söka finna lämpliga bestämmelser om sättet och tidpunkten för avvecklingen.

VATTENLAGENS TILLKOMST.

Innan jag skildrar Västerbygdens vattendomstol synes det lämpligt att ge den historiska bakgrunden till vattendomstolsorganisationen, som infördes genom 1918 års vattenlag.

Vår vattenrätt reglerades dessförrinnan genom 1880 års vattenrättsförordning eller som den egentligen hette Kungl. Maj:ts nådiga förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund av den 30 december 1880. Denna hade efter ett par årtionden blivit ohjälpligt föråldrad: den hindrade ett effektivt utnyttjande av vattenkraften, möjliggjort genom 1890-talets tekniska utveckling beträffande vattenkraftens omvandling till elektrisk energi och överförandet av denna energi på stora avstånd. I början av 1900-talet

väcktes motioner i riksdagen om ändringar i vattenrättsförordningen och vid 1904 års riksdag framlade i andra kammaren rådmannen Hugo Segerdahl på Göteborgsbänken en motion, där han utvecklade ett fullständigt program för en ny lagstiftning om vattenkraftens tillgodogörande. Riksdagen beslöt att hos Kungl. Maj:t begära utredning om ändring i vattenrättsförordningen så att den bättre motsvarade de krav, som dåtida förhållanden ställde på en dylik lagstiftning.

Kungl. Maj:t hastade ej; först i januari 1906 tillsattes en kommitté med uppgift att omarbete reglerna för vad man benämner den lukrativa vattenrätten (den s.k. vattenrättskommittén). Något senare på året tillsattes dikningslagstiftningskommittén med uppdrag att föreslå ny lagstiftning om jords torrläggning. Ordförande i båda kommittéerna blev häradshövdingen Hugo von Sydow i Vänersborg.

Kommittéerna framlade i december 1910 ett gemensamt förslag till vattenlag, som efter dåtida förhållanden måste betecknas som radikalt. Från åtskilliga håll framställdes dock anmärkningar mot det sätt, varpå särskilt samhälleliga och den jordbrukande befolkningens intressen tillgodosetts i förslaget. Vid 1915 års riksdag väcktes motioner om överarbetning av förslaget, bl.a. en mycket omfattande av den radikale borgmästaren Carl Lindhagen, och redan den 1 juni tillkallades nya sakkunniga för ändamålet. Ordförande för dessa sakkunniga blev revisionssekreteraren Karl-Henrik Högstedt, som varit först sekreterare och sedan ledamot i de tidigare kommittéerna. Även Högstedt hade anknytning till Vänersborg, han hade tjänstgjort i domsagan här och var gift med skofabrikören A. F. Carlssons dotter Elma. De sakkunnigas betänkande, som endast avsåg rättsreglerna för vattnets tillgodogörande, avgavs den 14 mars 1917 och redan tre dagar senare remitterade den Hammarskjöldska regeringen detta till lagrådet. Det var en av regeringens sista ämbetsåtgärder, den avgick i slutet av månaden. När sedan Nils Edén i mitten av oktober bildat sin liberal-socialdemokratiska koalitionsministär, blev förslaget delvis omarbetat inom justitiedepartementet under personlig ledning av justitieministern Eliel Löfren, som till sin hjälp hade de sakkunnigas sekreterare hovrättsrådet Natanael Gärde. Efter ny lagråds-

remiss framlades den 15 mars 1918 proposition om lagen. Ett särskilt utskott fick hand om förslaget. Det var uppe till behandling i riksdagen först den 1 juni, då kamrarna stannade vid skiljaktiga beslut på väsentliga punkter. Det är intressant att läsa riksdagstrycket och finna att oppositionen kom från både höger- och vänsterhåll. Högern menade att förslaget ej var tillräckligt företagsvänligt och på vänsterkanten pläderade vänstersocialisterna för en mer konfiskatorisk lagstiftning: man var missnöjd med de föreslagna kungsådrebestämmelserna och man ville efter norskt mönster införa ett institut, som kallades hemfallsrätt och innebar att utbyggda strömfall efter 50—60 år skulle utan ersättning till ägaren hemfalla till staten. Lindhagen karaktäriserade lagen som ett led i kapitalismens stora plundring av de svenska naturtillgångarna. Riksdagstrycket ger också en imponerande bild av Eliel Löfgren, hans anföranden äro förnämliga. Även om hans huvudinlägg kanske skrivits av hans medhjälpare i departementet, vittna hans repliker om stark inlevelse i ämnet. Sedan propositionen fallit den 1 juni, återgick den till utskottet och detta lyckades under en dramatisk vecka och tack vare mycket stora personliga insatser av utskottsföranden professorn Nils Alexandersson åstadkomma ett sammanjämningsförslag, som kom upp till behandling på kvällen den 8 juni 1918, sedan man förut under dagen debatterat ett annat kontroversiellt ämne, kvinnans rösträtt. Sammanjämningsförslaget antogs i första kammaren utan rösträkning och i andra med 116 ja mot 14 nej, och Eliel Löfgren kunde sent på kvällen ringa hem till sin hustru Mia Leche-Löfgren och berätta om sin framgång med orden: "Vattnet har gått". Hon nämner detta i sin memoarbok "Så var det då 1900—1940".

Redan den 28 juni utfärdades lagen att träda i kraft den 1 januari 1919 och därmed var huvuddelen av vattenrättsreformen genomförd. Den hade tagit 14 år, kanske det dröjt längre om ej det första världskriget kommit. På våren 1918 kände man sig piskad, det framgår av riksdagsprotokollen, att söka få nya bestämmelser om vattenkraftens utnyttjande till gagn för det hårt ansträngda folkhushållet.

I vattenlagen hade man reserverat plats för de institut, som ej kommit med i 1917 års förslag. Lagen kompletterades 1919 och

1920 med bestämmelser om farled och flottled och om torrläggning av mark. Då hade lagens 14 kapitel fått det innehåll, som i stort sett bibehållits tills nu. Vissa ändringar ha gjorts: 1939 infördes i 2 kapitlet föreskrifter om tillgodogörande av grundvatten och 1941 ändrades radikalt 8 kapitlets bestämmelser om avloppsvatten. I samband med antagandet 1969 av miljöskyddslagen ändrades ånyo detta kapitel så att avloppsfrågorna ej längre höra under vattendomstolarna utan behandlas av andra myndigheter, främst den nyinrättade koncessionsnämnden för miljöskydd. Sedan hösten 1968 arbetar 1968 års vattenlagskommitté med en genomgripande översyn av vattenlagen och bland dess uppgifter märks i första hand förslag till vattendomstolarnas avveckling.

VATTENDOMSTOLSORGANISATIONEN.

En av nyheterna i vattenlagen var inrättandet av vattendomstolarna. Dessförrinnan handlades vattenmålen av de allmänna underrätterna. I och med att de tekniska möjligheterna att utnyttja vattenkraften ökades, skedde också en ökning av vattenmålen i både antal och omfattning. Det visade sig att underrätterna varken hunno med målen eller kunde tekniskt bemästra dem. Det fanns i underrätterna ingen teknisk expertis; man hade endast en för varje mål förordnad sakkunnig, som granskade handlingarna och avgav ett utlåtande. Han var ej ledamot av domstolen och kunde ej delta i dess överläggningar och beslut. I 1910 års förslag till vattenlag föreslogs därför inrättandet av fem specialdomstolar, kallade vattendomstolar, som skulle handlägga endast vattenmål och som skulle bestå av en jurist som ordförande (vattenrättsdomare) och som bisittare två i vattenfrågors tekniska behandling sakkunniga och erfarna män, den ene sakkunnig särskilt i fråga om byggande i vatten och den andre i fråga om torrläggning av mark (vattenrättsingenjörer) samt två vattenrättsnämndemän, som skulle vara allmänt betrodda, om sin orts förhållanden kunniga män. Vattenrättsdomaren skulle enligt förslaget vara en häradshövding, förordnad på sex år, och även ingenjörerna skulle förordnas på samma tid och ha uppdraget som deltidstjänst.

Förslaget om specialdomstolar mottogs ej utan invändningar. Vid föreningen Sveriges Häradshövdingars årsmöte 1911 diskuterades

frågan och inledaren häradshövdingen Karl Arrhenius var negativt inställd på grund av att ordförandeposterna skulle besättas medelst förordnanden på viss tid. Han ansåg att en sådan bestämmelse skulle strida mot grundsatsen om domares oavsättlighet och därför måste betraktas som mindre välbetänkt. Arrhenius fruktade att om vattenmålen och därjämte ägodelningsmålen, som enligt ett ungefär samtidigt av den s.k. skifteskommittén framlagt förslag skulle hänskjutas till omorganiserade ägodelningsrätter, undantoges de allmänna domstolarna, dessa skulle nedsjunka till bagatelldomstolar. Han menade att dessa frågor borde vila i avvaktan på en som han antog nära förestående lagstiftning om fullständig omorganisation av rättegångsväsendet, men hade sympatier för att underdomstolarna vid behandling av vatten- och skiftesmål skulle förstärkas med teknisk sakkunskap.

Vid en diskussion 1912 inom Sveriges Advokatsamfund var advokaten, sedermera justitierådet Albert Kôersner inledare. Han tryckte hårt på rättssäkerhetskravet, som han ansåg ej vara tillräckligt tillgodosett genom tidsbegränsade förordnanden för vattenrättsdomare och ingenjörer, han fann det nödvändigt att det juridiska elementet i de nya domstolarna förstärktes och skisserade en vattendomstol med fyra ledamöter: vattenrättsdomaren, domhavanden i orten för vattenbyggnadsföretaget, en vattenrättsingenjör, varmed han synes ha avsett en vattenbyggare, och en i jordbruk och dylikt förfaren man, som efter vattenrättsdomarens begäran skulle förordnas av lantbruksstyrelsen. Däremot ställde han sig tvivlande till behovet av vattenrättsnämndemän och ansåg att lokalkännedomen blev väl tillgodosedd genom domhavanden i orten.

När lagförslaget kommit så långt som till riksdagsbehandlingen, visade det sig att de socialistiska partierna ställde sig mycket negativa till tanken på specialdomstolar. Man motionerade om en administrativ behandling av utbyggnadsfrågorna, detta mest med hänsyn till den vikt man lade vid utnyttjandet i det allmännas intresse av kungsådrebestämmelserna och det nya institutet bygdekraft. Man gav uttryck för en djup misstro mot domstolsbehandling, såsom framgår av följande uttalande i en motion: "En domstol är pålitligare bevakare av de industriella intressena än de lagstiftande myndigheterna. Domarämbetena i vårt land tillsättas utan anspråk

på något som helst allmänt intresse och allra minst medkänsla för det nya som rör sig i tiden av rätt och rättvisa. Deras innehavare ha till största delen utgått från de kretsar, som stå mest främmande för social kunskap och de vordna domarne äro liksom högre tjänstemän i allmänhet på grund av tidens ekonomiska utveckling i hög grad industrialiserade". Kanske var man på den kanten än mer misstänksam mot vattenrättsingenjörerna. Carl Lindhagen levererar vid ett tillfälle följande kritik: "Dessa äro enligt all erfarenhet i regel industriföretagens män helt och odelat och det torde rent av kunna sägas att de företrädesvis måste anses såsom parter i dessa angelägenheter och därför föga ägnade att vara oväldiga domare. I synnerhet gäller detta den vattenbyggnadskunnige bisittaren".

Emellertid beslöts domstolsreformen i överensstämmelse med propositionen och det inrättades alltså fem domstolar, kallade Norrbygdens, Mellanbygdens, Österbygdens, Söderbygdens och Västerbygdens vattendomstolar. Gränserna mellan deras domkretsar bestämmas efter flodernas nederbördsområden och ej efter administrativa gränser, detta för att en domstol skall kunna behandla alla mål inom samma flodområde.

Från början voro vattendomstolarna på extra stat och befattningshavarna förordnade på viss tid, vattenrättsdomarna och vattenrättsingenjörerna på fem år. Vattenrättsdomarna voro i regel häradshövdingar, som voro tjänstlediga från sina domsagor, och vattenrättsingenjörerna med något undantag tjänstemän vid väg- och vattenbyggnadsverkets distriktsorganisation eller statens lantbruksingenjörer. Domarnas arvoden bestämdes 1918 till 11 000 kr. Ingenjörerna voro som redan nämnts deltidsanställda och hade ett fast arvode på 5 000 kr och dessutom 40 kr för varje dag de tjänstgjorde i domstolen. Jag vill minnas att den vattenbyggnadstekniske ingenjören höll domstolen med avvägningsinstrument.

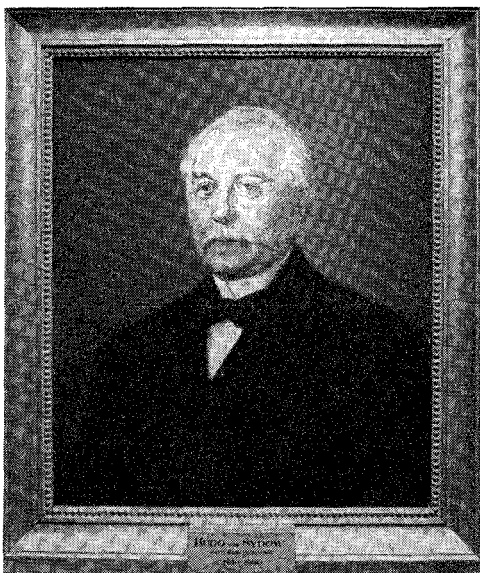
På ordinarie stat kommo vattendomstolarna den 1 januari 1933. Riksdagen hade 1924 begärt Kungl. Maj:ts åtgärder för att nedbringa kostnaderna för vattendomstolarna. Det kan nämnas att dessa det året i riksstaten upptogos till 214 580 kr, vari dock ej rese- och traktamentskostnader ingå, vilket belopp må jämföras med 7 149 000 kr för budgetåret 1969—1970! Ät vattenrättsdomarna uppdrogs att utreda frågan och de framlade 1925 ett visserligen

ej enigt förslag i sådan riktning men föreslogo samtidigt, att organisationen skulle uppföras på ordinarie stat. Frågan drog ut på tiden. Så småningom överlämnades den till två sakkunniga, dåvarande kammarrättspresidenten Karl-Henrik Högstedt och majoren Mauritz Serrander, som avgåvo sitt betänkande i september 1931. I proposition till 1932 års riksdag föreslogs på ordinarie stat 4 domstolar, varvid Mellanbygden skulle indragas och dess område delas mellan Norrbygden och Österbygden. Därigenom sparade man en vattenrättsdomare. Vidare skulle ingenjörstjänsterna nedbantas från 10 till 6, därigenom att Österbygden, Söderbygden och Västerbygden skulle samsas om 4 ingenjörer, 2 av varje slag. Det ansågs nämligen att 6 ingenjörer icke skulle kunna beredas tillräcklig sysselsättning utan att särskilt de lantbrukstekniska ingenjörerna skulle kunna i för ordinarie tjänstemän olämplig omfattning sitta med armarna i kors. En förutsättning för organisationens genomförande var enligt propositionen att Västerbygdens kansli flyttade till Stockholm, där både Österbygdens och Söderbygdens kanslier då lågo. Detta väckte dock opposition och i en motion av 18 västsvenska riksdagsmän, därav 4 vattenrättsnämndemän från Västerbygden, yrkades att denna domstol skulle förläggas på lämplig plats inom domkretsen och ej flyttas till Stockholm. Frågan löstes genom en kompromiss; justitieministern Gärde lovade att Västerbygden skulle få stanna i Vänersborg, tills det då pågående målet om Vänerns reglering avgjorts. Någon besparing blev det ej; kostnaderna beräknades enligt statsutskottets utlåtande till 256 000 kr, men man tröstade sig med att en samtidigt beslutad höjning av de s.k. domstolsavgifterna skulle ge en ökad statsinkomst av cirka 10 000 kr.

Av de 4 vattenrättsingenjörerna för de sydliga domstolarna placerades en vattenbyggare i Vänersborg, de tre övriga i Stockholm. De fyras tjänstgöring vid de tre domstolarna skulle ske efter en viss turordning och de voro nästan ständigt på resande fot mellan domstolarna. Ofta var det svårt att vid handläggningen av stora må passa in tjänstgöringen enligt turordningen och jag minns att motsättningar ibland uppstodo mellan vattenrättsdomarna, särskilt vid ingenjörernas semestrar, då man ej gärna såg att semestern togs just under den egna domstolens period.

VÄSTERBYGDENS VATTENDOMSTOLS

domkrets omfattar de flodområden, som avrinna till Kattegatt och Skagerack från och med Genevadsån i södra Halland till norska gränsen. Därinom falla Värmland, Dalsland och Bohuslän, större delarna av Halland och Västergötland (intill Hökensås), de västra delarna av Småland, Närke och Dalarna samt även en liten del av Härjedalen, nämligen nederbördsområdet för Klarälvens källsjö Rogen, men däruppe har vattendomstolen aldrig varit på tjänstens vägnar.

HUGO von SYDOW
Vattenrättsdomare
1919—1930

Den förste vattenrättsdomaren blev som inledningsvis redan nämnts Hugo von Sydow, häradshövding sedan 1904 i Nordals, Sundals och Valbo domsaga med kansli i Vänersborg. Han var genom sitt arbete med vattenlagstiftningen — det må nämnas att han som ordförande lett ej endast vattenrätts- och dikningslagstiftningskommittéerna utan även de sakkunniga, som 1911 tillsattes för

att utarbeta ny lagstiftning om flottning — självskriven till någon av vattenrättsdomarebefattningarna och han valde då den domstol, inom vars område hans domsaga låg. Därför blev dennas kansliort också vattendomstolens. von Sydow var en mycket framstående jurist och han anlätades i många allmänna värv. Han var konsultativt statsråd i den Lindmanska regeringen 1909—1911 och deltog som lekmannaombud i flera kyrkomöten, där han var ordförande i kyrkolagsutskottet. Här i Vänersborg var han ledamot i landstinget, mångårig ordförande i stadsfullmäktige, ordförande i styrelserna för dövstumsskolan och sparbanken samt i Värmlandsbankens lokalstyrelse. Han var inspektor för stadens högre allmänna läroverk. Som en honnör för sitt lagstiftningsarbete blev han vid Upsala universitets 450-årsjubileum 1927 juris hedersdoktor. Han var vattenrättsdomare till sin död den 8 augusti 1930, han föll på sin post; han var ute på tjänsteresa med vattendomstolens Väneravdelning i Kungälvstrakten och hade de tre dagarna före sin död haft långa sammanträden. När han ej infann sig till den fjärde dagens förhandling, sökte man honom och fann honom död i sängen. Han hade då nyss fyllt 69 år. En minnestecknare i ortspresen (signaturen J. W., bakom vilken döljer sig dövskolerektorn och rådmannen Jonas Wallin) skriver följande: ”Den ytterliga samvetsgrannhet och redbarhet, som betecknade hans karaktär, och hans önskan och vilja att vara till gagn för såväl den enskilde som det allmänna gjorde att han intresserade sig för allt och satte sig grundligt in i även mindre betydande detaljer. Utrustad med vittomfattande kunskaper och en logiskt klar tankegång i förening med snabb uppfattning kunde han behärska föreliggande frågor, som han noga granskat från början till slut, vägande skälen för och emot olika uppfattningar och dragande slutsatser, som kunde stå sig vid avgörandet. Därför voro hans omdömen och beslut aldrig förhastade. Gärna lyssnade han till andras åsikter, gav och tog skäl. Oftast var han den utslagsgivande men långt ifrån genom några slags maktspråk utan genom sin auktoritet, sin absoluta pålitlighet och sina välgrundade slutledningar”. von Sydows vän och medarbetare i vattenrätts- och dikningslagstiftningskommittéerna Karl-Henrik Högstedt har signerat en minnesruna i Svensk Juristtidning, vari framhålles, att von Sydow genom sin tidigare verksam-

het — han hade bl.a. deltagit i utarbetandet av lagberedningens förslag till 1907 års nyttjanderättslag — var i hög grad lämpad till ledare utav revisionen av vattenlagstiftningen. Högstedt fortsätter: ”Med levande intresse ägnade han sig åt detta arbete. En viss försiktighet i hans läggning gjorde, att han bildade och gav uttryck åt sin mening först efter ett grundligt genomtänkande av alla på varje fråga inverkan omständigheter, men detta innebar ingalunda någon motvilja mot accepterandet av nya uppslag. Tvärtom, flera av de högst genomgripande nyheter vattenlagförslaget i sitt utarbetade skick innehöll tillkommo efter uppslag just av honom. För dem, som jämte von Sydow deltog i vattenrätts- och dikningslagskommittéernas samt flottningsakkunnigas arbete, var samarbetet med honom både givande och angenämt. Sedan von Sydow år 1909 blivit konsultativt statsråd, var han visserligen av sina ämbetsgöromål hindrad att i samma utsträckning som förut taga del i kommittéernas arbete, men han följde detsamma alltjämt med livligt intresse och ägnade all sin lediga tid däråt. Äran att kommittéernas förslag blev i stort sett så verkligt gott som det från de flesta håll vitsordades vara tillkommer också i främsta rummet honom. När den nya vattendomstolsorganisationen trädde i tillämpning, var det självfallet att en av vattenrättsdomarebefattningarna skulle tillbjudas von Sydow, vilkens stora förmåga härigenom togs i anspråk såväl för utarbetandet av vissa följdförfattningar som för lösandet av åtskilliga organisationsfrågor”.

Vattendomstolens två första vattenrättsingenjörer blevo dåvarande majoren i Väg- och vattenbyggnadskåren, distriktsingenjören i Västra väg- och vattenbyggnadsdistriktet Arthur Asplund och statens lantbruksingenjör i Hallands och Älvsborgs läns södra del Carl Bernhard Carlson. Asplund hade Göteborg till förläggningsort, medan Carlson de första åren bodde i Vänersborg men sedan han 1922 fått transport som lantbruksingenjör till Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs läns norra del på egen begäran förflyttades till Göteborg. Särskilt sedan bägge ingenjörerna blivit bosatta där, var den personliga kontakten mellan dem och domstolens jurister ganska bristfällig, akterna i målen sändes visserligen före sammanträdena till ingenjörerna för genomgång men mera inträngande överläggningar om målen blev det nog ej. På den tiden gjordes

tjänsteresorna nästan uteslutande med järnväg och man träffades i en järnvägskupé för att diskutera målen. Asplund, som med tiden blev distriktschef i sitt distrikt och överstelöjtnant i vattenbyggnadskåren, avgick som vattenrättsingenjör med utgången av år 1931. Han var en mångbetrodd man med många intressen, ej minst inom det kommunala livet i Göteborg. Han ersattes under 1932 av majoren och distriktsingenjören Claes Tisell med stationeringsort i Karlstad. Han hade tidigare ofta tjänstgjort som vikarie för Asplund. Vid en bilolycka i sin tjänst som distriktsingenjör blev han rätt svårt invaliderad. Detta och hans ålder (han var född 1873) medverkade till att han ej fick någon tjänst vid organisationens övergång på ordinarie stat. — C. B. Carlson, en man med gedigna kunskaper och stor erfarenhet på grund av mångårig tjänst i västra Sverige, stannade som vattenrättsingenjör till utgången av 1932. Han var ej intresserad att söka någon av de ordinarie tjänsterna utan återgick helt till sin lantbruksingenjörstjänst.

Det fanns två heltidsanställda jurister utom vattenrättsdomaren, en vattenrättssekreterare och en vattenrättsamanuens. Sekreterarna voro under det första årtiondet vice häradshövdingar och senare in på 1930-talet hovrättsassessorer, alltså män med mångårig domarerfarenhet. Den förste sekreteraren blev vice häradshövdingen Harald Wullt, som slutade sin karriär som häradshövding i Ölands domsaga och nu njuter sitt otium i Ängelholm. Han har givit mig många värdefulla upplysningar om vattendomstolens första år och det kan blott beklagas att det uppsatsen tillmätta utrymmet ej medger återgivningen av ett brev från honom till fadern med en mycket livlig och spännande skildring av en domstolsresa i Bohuslans skärgård i januari 1921.

Amanuensbefattningen torde under större delen av 1919 ha varit obesatt eller också tillfälligt uppehållits av yngre jurister på länsstyrelsen. I november 1919 tillträdde Valdemar Gadd befattningen, vilken var förenad med kommissionärsuppdraget. Gadd av gotländsk prästsläkt skildras av dem som ännu minnas honom som en mycket originell man. Han förordnades från den 1 januari 1925 till vattenrättssekreterare i Mellanbygdens vattendomstol och blev arbetslös, när denna domstol indrogs. Hans tjänst var på extra stat, det var då ej fråga om omplacering och ingen organisation

bevakade tjänstemännens intressen. Så småningom fick han tjänstgöra som extra notarie i Svea hovrätt och därifrån kom han till Patent- och registreringsverket, först som notarie och från 1940 som sekreterare. Han avled den 4 maj 1941.

På ett domstolskansli finnes även biträdespersonal. Det första biträdet lär ha varit en gammal dam från domsagokansliet, fröken Gustafa Andersson, dotter till den bekante engelske björnjägaren Llewellyn Lloyd och syster till den kände Afrikaresanden Charles Anderson. I februari 1919 anställdes det första skrivbiträdet på heltid, Astrid Dahlgren, och hon fick i början av nästa år till arbetskamrat Irene Helgestrand. Denna lämnade domstolen med utgången av 1926 men Astrid Dahlgren stannade till sin död 1954. Hon hade en tjänstetid av över 35 år.

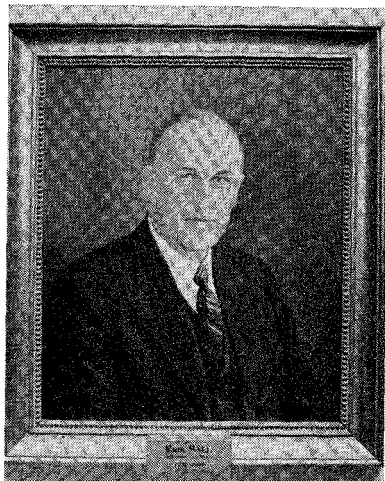
Som redan nämnts inkom det första målet till vattendomstolen den 3 januari 1919. Det dömdes den 5 augusti 1919 och gick upp till Högsta domstolen, där det avgjordes den 22 oktober 1922. Det är märkligt att detta det första målet om Blixbols kraftverk blev ett ofta återopat prejudikat, som fick stor betydelse för den kommande rättsutvecklingen. 1919 anhängiggjordes 19 mål, nästa år hade de ökat till 25 men redan 1922 kom det in 86 mål. Sedan minskades tillströmningen något, exempelvis 1929 57 mål. Efter Kreugerkraschen, då många väg- och därmed sammanhängande brobyggen igångsattes för att motverka arbetslösheten, ökade målantalet markant. År 1933 överstegs hundratalet (111). 1936 inkommo 132 mål, vilket är det högsta antalet under hela verksamhetstiden. Därav voro 59 bromål. Följande siffror kunna anföras för att belysa målingången: 1939 123 mål, 1949 123 mål, 1959 103 mål och 1969 95 mål. Det kan vara intressant att jämföra antalet oavgjorda mål vid ingången av samma år: 1929 97 mål, 1939 99 mål, 1949 124 mål, 1959 140 mål. 1961 var balansen 151 för att sedan hastigt stiga till 256 1966. 1969 var siffran 205. Sammanlagt ha under åren 1919—1969 anhänggjorts 4657 mål.

Med anledning av att det stora målet om Vänerns reglering anhängiggjordes 1925 skedde en omorganisation av domstolen. Det inrättades en särskild avdelning för detta mål med vattenrättsdomare, två vattenrättsingenjörer, vattenrättssekreterare och vattenrättsamanuens, alla med prefixet särskild framför tjänstetiteln. Ord-

förändskapet för denna avdelning, kallad avd. I, behöll Hugo von Sydow och likaledes stannade vattenrättssekreteraren hos honom. Avdelning II fick övertaga alla övriga mål och leddes av särskilde vattenrättsdomaren Albert Brycker, vilken redan 1924 knutits till domstolen. På avd. II tjänstgjorde vattenrättsingenjörerna, sedan i början av 1926 särskilda ingenjörer förordnats för Vänermålet. Till detta återkommer jag senare.

ALBERT BRYCKER
Vattenrättsdomare
1930—1931

ERIK SÄLL
Vattenrättsdomare
1932—1936

När 1932 års domstolsorganisation trädde i kraft den 1 januari 1933 fortsatte den till förste innehavare av den ordinarie vattenrättsdomaretjänsten utnämnde Erik Säll sitt arbete med Vänermålet. Han hade i början av 1930 kommit till vattendomstolen som sekreterare på Väneravdelningen och övertog efter von Sydows bortgång såsom särskild vattenrättsdomare handläggningen av det stora målet.

En av de fyra vattenrättsingenjörerna för de södra domstolarna stationerades i Vänersborg och det blev vattenbyggaren Harald Larsson som kom hit. Han avgick med pension 1950 men tjänade domstolen livet ut: han arbetade där till mars 1961, endast ett par

månader före sin död. Larsson var en mycket skicklig tekniker, han lade ned en utomordentlig omsorg på sina promemior och när han sagt sitt ord i en teknisk fråga kunde man känna sig trygg i vetskap om att det var rätt. Att han ej njöt sitt otium som pensionär berodde på — utom hans intresse för arbetet och vatten-domstolens önskan att utnyttja detta intresse för att möta den ökande arbetsbelastningen — att han kom att sitta emellan vid en lönestrid mellan statsmakterna och den tekniska fackorganisationen S.V.R. När han skulle avgå, blockerade S.V.R. tjänsten för att få vattenrättsingenjörernas löner höjda. Det pågick segslitna förhandlingar och justitieministern Herman Zetterberg föreslog, att Larsson skulle stanna kvar ett extra år, vilket avlöningsreglementet gav möjlighet till, för att under tiden lönerna och samtidigt också pensionerna skulle regleras. S.V.R. pressade Larsson mycket hårt att han skulle avgå, det talades om solidariteten med de underbetalda kollegerna och ordföranden i S.V.R. lovade vid ett telefonsamtal Larsson att, om han avginge, organisationen skulle träda ekonomiskt emellan för att fylla ut pensionen. Larsson talade med mig om saken och jag rådde honom att skaffa ett skriftligt löfte. Men han menade att ordföranden skulle stå vid sitt ord och avgick. Så småningom genomdrevos lönekraven, men Larsson fick den mindre pensionen och från S.V.R. hörde han aldrig något om kom-pensation. Hans efterträdare som vattenrättsingenjör Nils Lundh sökte få förbundet att infria löftet men han hade lika liten framgång som Larsson själv.

Harald Larsson fick två kollegor som torrläggningssakkunniga vattenrättsingenjörer, Karl Elfström och Seth Aspegrén, båda stationerade i Stockholm. Arbetet skulle så fördelas mellan dem, att Elfström deltog i handläggningen av målen i den södra delen av domstolsområdet och Aspegrén i den norra delen. Givetvis var det svårt att strikt följa denna uppdelning men i stort sett blev det så. Bägge hade tidigare varit vattenrättsingenjörer, Elfström 1919—1925 i Norrbygdens vattendomstol och sedan 1926 i Söderbygden, medan Aspegrén sedan 1919 tjänstgjort i Mellanbygdens vattendomstol. De hade alltså redan en rik erfarenhet av domstolsarbetet och detta blev dem till stor hjälp i det omfattande arbetet i den nya organisationen. De voro bägge kunniga och effektiva. Jag

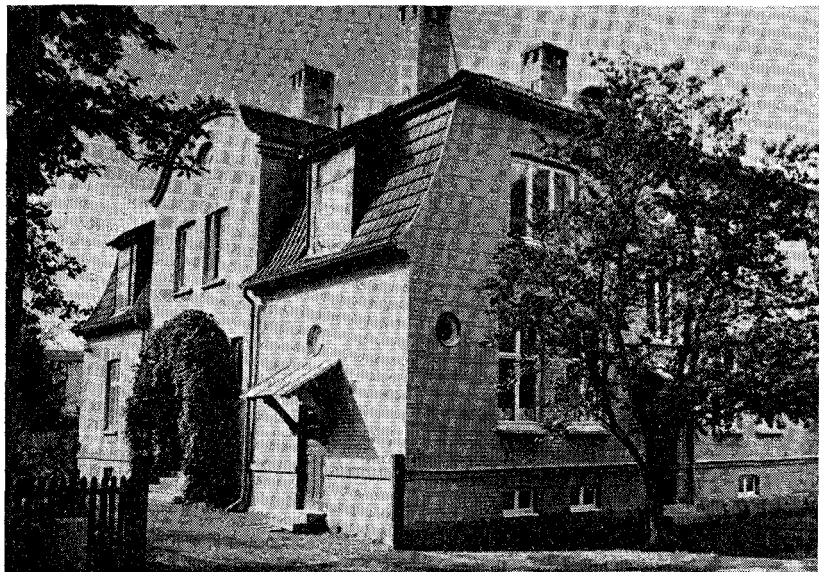
minns särskilt Aspegrén som en fint bildad man med många intressen utanför sitt fack. De knöts mellan oss vänskapsband, som upplöstes först vid hans bortgång 1964. Bägge pensionerades ungefär samtidigt och Elfström drabbades ej långt därefter av ohälsa, men Aspegrén fortsatte att tjänstgöra som extra ingenjör i Västerbygden långt in på 1950-talet.

När riksdagen 1932 beslöt om vattendomstolarnas uppförande på ordinarie stat, fattades också ett principbeslut att Västerbygdens vattendomstols kansli skulle förläggas till Stockholm, men man uppsköt beslutets verkställande tills Vänernmålet avgjorts. När slutet på detta mål kunde skönjas, började vattenrättsdomaren Anton Thelin arbeta på en framställning till Kungl. Maj:t om förverkligandet av flyttningen. Han lade ned ett mycket omfattande arbete därpå och byggde sin framställning på att söka visa olägenheterna av att ej ha ständig tillgång till de torrläggningssakkunniga ingenjörerna. Han framhöll, att man i Stockholm skulle kunna ha ett gemensamt kansli för alla tre domstolarna med bättre utnyttjande av de fyra vattenrättsingenjörernas arbetstid och ett närmare samarbete mellan vattenrättsdomarna för skapande av gemensam praxis. Thelin tog också upp vattendomstolens arkivfråga, påpekade att statsrevisorerna vid ett besök på kansliet anmärkt på att arkivalierna voro oskyddade, och gjorde gällande att i Vänersborg ej stodo till buds några för domstolen passande lokaler med möjligheter att nöjaktigt ordna arkivfrågan. Thelins framställning är daterad den 16 januari 1937. Det blev ett vidlyftigt remissförfarande. Länsstyrelsen i Älvsborgs län avstyrkte och landshövdingen Axel von Sneidern retade Thelin genom att skriva att framställningen syntes bottna i vad man brukade benämna flykten från landsbygden. Samtidigt framlade hushållningssällskapet på initiativ av ordföranden von Sneidern ett förslag till kanslibyggnad för domstolen på sällskapets tomt vid Norra gatan, där länsveterinärens tjänstebostad låg, detta för att gendriva Thelins påstående att arkivlokaler ej kunde uppdrivas i Vänersborg. Det föreslagna arkivet var nog bra, men som man utarbetat ritningarna utan att ha tagit kontakt med någon vid domstolen och alltså utan varje kännedom om domstolens lokalbehov, var förslaget i övrigt helt enkelt

bedrövligt. Länsstyrelsen i Göteborg ville ha domstolen förlagd dit och anförde många bärande skäl därför. Även västra avdelningen av Sveriges Advokatsamfund stödde Göteborgsalternativet. Värmlandslänsstyrelsen föreslog Karlstad som kansliort under motive-ring, att domkretsens största flod flöt genom staden och att lantbruksingenjören i länet bodde där! Justitieministern K. G. Westman ansåg att kansliorten borde vara Göteborg och föreslog detta i en proposition till 1938 års riksdag. Thelin vässade sin penna för att motarbeta detta, han kämpade alltjämt för Stockholm och fick hjälp av riksdagsmannen Gerhard De Geer i Lesjöfors, som motionerade om flyttning av domstolen till Stockholm. I Vänersborg gick redaktören K. G. Wassenius i bräsch för att domstolen skulle stanna och han intresserade Dalriksdagsmannen Axel Hansson i Rubbestad för frågan. Denne frambar tillsammans med sin kollega Arthur Gustafson i Kasenberg en motion om fortsatt förläggning här, varvid man hävdade, delvis med användande av Thelins egen argumentering, att Vänersborg vore mycket mera centralt beläget inom domstolsområdet än Göteborg och att det därför utan tvekan vore fördelaktigast för den övervägande delen av allmänheten inom området om domstolen bibehölles i Vänersborg. Men därjämte tryckte motionärerna på att staten skulle tjäna på Vänersborg som kansliort, då Göteborg vore G-ort och Vänersborg endast D-ort. De angåvo besparingen för statsverket i fråga om lönekontot till 4000 kr om året, bl.a. skulle vattenrättsdomaren få 900 kr mer i Göteborg än i Vänersborg. Detta var alltså före det sista världskriget och penningvärdet ett annat än nu, men man måste nog i allt fall tycka, att den statsfinansiella nyttan var försvinnande liten. Hade Thelin velat inse, att organisationen med gemensamma ingenjörer måste vara dömd att försvinna och i tid inriktat sig på Göteborg som kansliort, är det antagligt att propositionen bifallits. Men nu trodde många riksdagsmän, att domstolen absolut inte ville till Göteborg utan vid detta alternativ föredrog att stanna i Vänersborg och röstade därför för Vänersborgsmotionen. Riksdagen fattade sitt beslut den 17 maj 1938.

I detta sammanhang kan det vara lämpligt att redogöra för vattendomstolens kanslilokaler i Vänersborg. Inledningsvis nämndes att det första kansliet öppnades i Hugo von Sydows villa vid Norra

gatan. Där hade han som häradshövding i tre rum haft domsagens kansli och dessa rum blevo det första vattendomstolskansliet. Redan 1922 blev utrymmet för litet och kansliet utökades med 2 rum och kassavalv i Sparbankens hus vid torget. 1925, då Vänermålet kom in och domstolsarbetet uppdelades på två avdelningar, flyttade man från Sparbanken till en lägenhet i huset Norra gatan 6, där avd. II, huvudavdelningen med alla mål utom Vänermålet, ha-

Vattendomstolens första kansli inrymdes i övervåningen i Hugo von Sydows villa vid Norra gatan.

de en lägenhet om fem rum. Väneravdelningen höll till i den Sydowska villan, men när målet kommit så långt att man skulle börja med överläggningssammanträden, hyrdes några rum i fastigheten Nygatan 7. Hela Väneravdelningen flyttade 1931 in i det s.k. Wrangelska huset vid Residensgatan 21. Avd. II hade 1928 flyttat till ett nybyggt hus vid Belfragegatan 17, där man disponerade 4 rum, egentligen avsedda för butiker. Där stannade avdelningen åtta år. När Vänermålet led mot sitt slut och lokalerna vid Belfragegatan började bli alltför trånga, flyttade avd. II till det Wran-

gelska huset. Väneravdelningens slutspurt 1936—37 skedde i samma hus i ett par vindsrum, där vattenrättssekreteraren Lindbergs arbetslampa lyste långt ut på nätterna.

När det bestämts att vattendomstolen skulle stanna i Vänersborg, gällde det att skaffa nya lokaler. Det ankom på Kungl. byggnadsstyrelsen och länsarkitekten i Vänersborg att ordna saken och det blev en lång lidandets historia för domstolen, innan man äntligen den 2 juli 1951 kunde flytta in i kanslihuset vid Norra gatan, endast två hus från den Sydowska villan. Cirkeln hade alltså, kan man säga, slutit sig. Staden hade skänkt kronan tomt för ändamålet, det var den gamla materialgården, som offrades. Det var många förslag, som byggnadsstyrelsen presterade, en del, om man skall uttrycka sig milt, mycket verklighetsfrämmande. Det hela komplicerades därav att lantmäterikontoret och senare även vägförvaltningen om möjligt skulle komma under samma tak som vattendomstolen. Ytterligare kom det andra världskriget emellan och man blev synnerligen restriktiv i fråga om byggnadsvolymer. Dessutom spelade vederbörande förslagställares tycken uppenbarligen en betydande roll. Hade man t.ex. fått fram ett förslag med ett trevåningshus med fasad mot Norra gatan och de tre berörda myndigheterna godtagit detta, fann någon i byggnadsstyrelsen på att vid Norra gatan borde endast uppföras tvåvåningshus, trots att hela det då bebyggda kvarteret mellan Residens- och Edsgatorna hade trevåningsbebyggelse. Man ritade och plitade med en envåningsflygel åt domstolen vid Hamngatan och när det förslaget väl var granskat, kom man på att hela byggnadskroppen måste krympas, bl.a. bredden med hela två meter, så att huset blev för litet för domstolens behov. Ett förslag var att förlägga domstolen till den då planerade södra flygeln till Länsresidenset, men så behövdes de lokalerna för annat ändamål, jag tror det var för länsarkitektkontoret, och så började karusellen igen. Jag minns att mellan Thelin och dåvarande länsarkitekten Allan Berglund växades stundom hårda ord om ärendets behandling. Thelin kom emellertid från problemet: när hans framstöt om flyttning misslyckats, sökte han 1941 transport till Söderbygdens vattendomstol och kom på så sätt i alla fall till Stockholm. Äntligen kom så några år efter kriget kanslibygget till stånd, det blev ett trevåningshus med lokaler för

vattendomstolen i första våningen och arkiv i källarplanet samt för länslantmäterikontoret i andra och tredje våningarna. Domstolen kunde som nyss sagts flytta in i den nya lokalerna den 2 juli 1951. De voro rymliga och praktiska men tyvärr utan möjlighet att expandera. Att bygga reservutrymmen ingick ej i den dåtida planeringen. Det var väl närmast sparsamhetsskäl som var skulden till denna kortsiktiga bedömning. Desförrinnan hade vattendomstolen haft mycket bekymmer med inredningen av de nya lokalerna. Givetvis tyckte man att domstolen efter 30 år skulle kunna få åtskilligt av sina inventarier förnyade, särskilt som vad man anskaffat för Väneravdelningen varit av enklaste beskaffenhet och efter 25 år helt förslitet. Det lades ned träget arbete på att efter anbudsförfarande få fram förslag till nyanskaffning, som inom en återhållsam ekonomisk ram skulle ge domstolen en gedigen och varaktig inredning, särskilt till domstolens första arkiv. Domstolens petitaskrivelse den 21 februari 1950 slutade på 27 700 kr. Vattenöverdomstolen skulle yttre sig däröver och där kom man på att vattendomstolen ej skulle

Wrangelska huset vid Residensgatan 21.

ha iakttagit föreskrifterna i ett par nya författningar angående upphandling för statens räkning, som utfärdats ungefär samtidigt med petitaskrivelsen och intagits i Svensk författningssamling men som ej kommit vattendomstolen tillhanda förrän i mitten av mars! Petitaskrivelsen återremitterades i slutet av mars, varvid man föreslog vissa besparingsåtgärder, bl.a. att vattendomstolen och länslantmäterikontoret skulle ha gemensam golvbonare. Återremissen omöjliggjorde att anslagsfrågan kunde behandlas under 1950 års riksdag, vilket vattenrättsdomaren Lindberg hoppats för att upphandlingen skulle kunna ske på hösten detta år. Lindberg ingav en nedbantad framställning den 2 september 1950, som slutade på 25 600 kr. På hösten kom telefonmeddelande från justitiedepartementet, att finansministern Sköld ej ville släppa till mer än 15 000 kr för hela inredningen: arkiv, telefonanläggning, möbler, gardiner, mattor och allt annat som erfordrades. Propositionen upptog det antydda beloppet. En av mig verkställd intern utredning visade att det var omöjligt att ordna inredningen med det beloppet särskilt som Sköld då genomfört sin engångsinflation, varför priserna hade avsevärt stigit sedan våren. Då kommo vi att tänka på riksdagsmannen Axel Rubbestad och undrade om han alltså hade samma intresse för vattendomstolen, som då han motionerade om förläggningssorten. Jag tog kontakt med honom, han besökte kansliet och förevisades inredningen och fick taga del av kostnadssiffrorna. Trots sin sparsamma läggning insåg han att regeringens anslag var alltför knappt. Som ledamot i statsutskottet ansåg han sig ej kunna motionera i ärendet, men han lovade att stödja det och skaffa en motionär. Det blev en Trollhättebo, överingenjören Bengt Sjölin. Jag åtog mig att skriva motionen, som utmynnade i yrkande om höjning av anslaget till 25 600 kr, och jag skrev också det anförande, som Sjölin skulle hålla för att försvara motionen, ett tal med några Herr Talman inströdda på lämpliga ställen. Inom statsutskottet enades man om en kompromiss och vattendomstolen fick 20 000 kr till inredningen. Prutningen på 5000 kr gjorde att gamla inventarier måste bibehållas i större utsträckning än från början avsetts och telefonanläggningen nedskäras. Så småningom ha de brister i inredningen, som 1950-talets restriktiva anslagsattityd förorsakade, kunnat botas och domstolen har t.o.m. redan fått er-

satt vad som då anskaffades nytt. En stor tillfredsställelse var det för Lindberg att domstolens sessionssal kunde få en värdig inredning. I samband med invigningen av domstolslokalerna den 27 februari 1952 överlämnades som gåvor oljeporträtt av de fyra vattenrättsdomarna von Sydow, Brycker, Säll och Thelin, vilka pryda sessionssalens väggar. Vidare gjordes en insamling bland vattenrättsnämndemännen, som gav domstolen en bibel till domarbordet, en ordförandeklubba och ett par konstverk. I bibeln äro givarnas namn textade, de voro 130.

För att resumén över domstolens lokaler skall bliva fullständig, må nämnas att domstolen sedan 1945, då juristpersonalen utökats med en biträdande vattenrättsdomare och en extra vattenrättssekreterare, hyrde ett par rum i Birger Sjöbergs födelsehus vid Kronogatan 16, den lokal som tidigare rymt Länstidningens redaktion.

1932 års nedbantade domstolsorganisation kunde givetvis ej hålla många år. Redan 1938 hade en extra vattenbyggnadsingenjör förordnats vid Söderbygdens vattendomstol och på så sätt fick var och en av de sydliga domstolarna sin vattenbyggare. När vattenrättsingenjören Aspegrén skulle avgå, hemställde vattenrättsdomaren Lindberg i maj 1942 till Kungl. Maj:t, att Aspegréns efterträdare skulle stationeras i Vänersborg. Vattenrättsdomarna i Stockholm reagerade givetvis surt, men Lindberg hade så starka skäl för sin framställning att den bifölls. Lantbruksingenjören i Västernorrlands län Ivar Nyman utnämndes och stationerades här hösten 1942 och då hade vår vattendomstol två ingenjörer till sitt förfogande. Nyman var till en början skyldig att tjänstgöra även i Stockholm, men redan 1945 hade ännu en torrläggningssakkunnig ingenjör stationerats i Stockholm och de tre sydliga domstolarna hade alltså alla två ingenjörer.

Vid det andra världskrigets utbrott antogs en lag om tillfällig vattenreglering med ett förenklat förfarande för att snabbt kunna öka regleringsmöjligheterna för kraftverken medan ersättningsfrågorna kunde ställas på framtiden. Denna lag utnyttjades i stor omfattning och därmed ökade också arbetsbelastningen vid vattendomstolarna. Detta och en intensifierad utbyggnad av främst den norrländska vattenkraften nödvändiggjorde att Mellanbygdens vat-

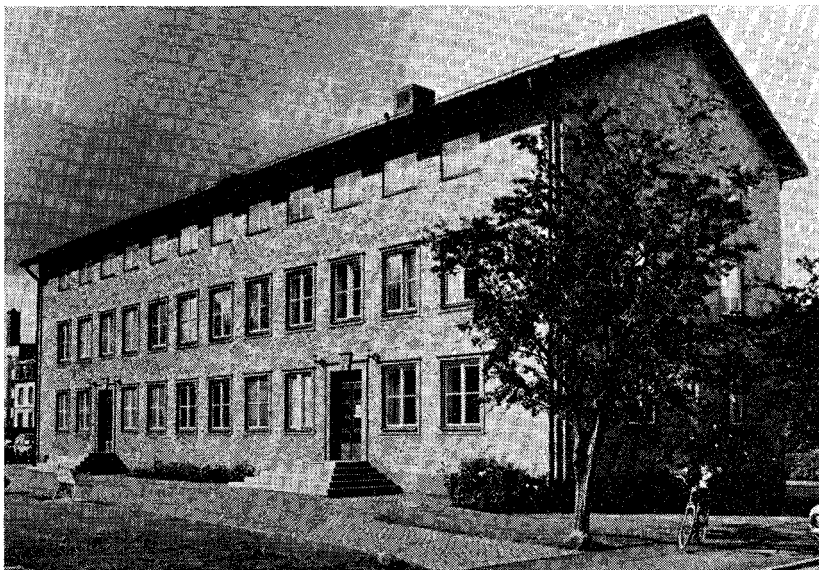
tendomstol återupprättades 1949. Tio år senare uppdelades Norrbyg- dens vattendomstol i Nedre Norrbygden och Övre Norrbygden. Antalet tjänstemän och biträden växte, särskilt vid de norrländska domstolarna. Vid Västerbygden tillsattes 1945 på extra stat en biträdande vattenrättsdomare och en vattenrättssekreterare. Efter ett par år upptog personalstaten den bitr. domaren endast för hal- va budgetåret, vilket givetvis var till förfång för den dömande verksamheten. Ändring på denna punkt skedde först när den bi- trädande tjänsten kom på extra ordinarie stat 1952. De bitr. do- maretjänsterna ha sedermera ökats med en 1965 och, när jag läm- nade min tjänst 1967, med ytterligare en. Nu finnas på juristsidan en vattenrättsdomare, tre biträdande domare, två vattenrättssek- reterare och en protokollsekreterare. Den senare är den tidigare amanuens-tjänsten, som 1952 omändrades med delvis nya arbtssupp- gifter. Innehavaren av tjänsten fullgör också enligt särskilda för- ordnanden ett flertal uppdrag, som tidigare legat på andra befatt- ningshavare. En av de bitr. domarna är stationerad i Stockholm.

På ingenjörssidan blev det ej motsvarande förstärkning som på ju- ristsidan. Möjligen räknade vederbörande i justitiedepartementet med att vattenrättsingenjörerna, sedan de fått sin verksamhet för- lagd till endast en domstol, skulle hinna med det ökade arbetet. Att det gick utan större svårigheter, berodde på att Harald Larsson och Seth Aspegrén länge ställde sina krafter till förfogande. Efter Aspegrén brukade lantbruksingenjören David Larsson i Borås (1894—1968) vid behov rycka in som torrläggningssakkunnig ingen- jör. Harald Larsson överlevde sin efterträdare Nils Lundh, som fått transport från Mellanbygdens vattendomstol men tyvärr ej fick ver- ka i Västerbygden mer än fem år. Han avled i cancer 1955. Jag min- nes honom som en mycket effektiv man med en arbetsförmåga ut- över den vanliga. Han hann med ej blott sin tjänst utan även myc- ket gagneligt arbete inom det kommunala livet och idrotten.

1962 fick Västerbygden sin tredje vattenrättsingenjör, en torrlägg- ningssakkunnig. Även om förstärkningen, objektivt sett, bort insät- tas på vattenbyggarsidan såsom varande den mest arbetstyngda, så löstes problemet här på ett lyckligt sätt genom att f.d. vägdirek- tören i Älvsborgs län Arthur L. Wallmark vid behov inträtt som särskild vattenrättsingenjör. För fullständighetens skull bör nämnas

att den i Stockholm bosatte bitr. vattenrättsdomaren har tekniska medhjälpare därifrån.

De första skrivbiträdena vid domstolen ha redan omnämnts. Det är angeläget att framhålla att domstolen haft förmånen att ha haft en nästan undantagslöst mycket skicklig och uppoffrande skara av biträden i olika befattningar. Redan 1921 fanns det tre skrivbiträden. När Väneravdelningen inrättades, avdelades de två äldsta

Kanslibyggnaden vid Norra gatan 5.

till denna, medan avd. II fick två. När domstolarna kom på ordinarie stat upptogs i personalförteckningen ett kontorsbiträde och Astrid Dahlgren var självskriven till denna befattning. Vid Väneravdelningens upphörande ansåg man inom justitiedepartementet att två kvinnliga biträden kunde räcka, men de fingo sätta till många övertidstimmar för att skivarbetet skulle kunna löpa friktionsfritt. Först 1943 fick en tredje skrivarska anställas. Så småningom har även denna kår svällt; nya och högre tjänster ha tillkommit och nu är antalet kvinnliga befattningshavare 9. Flera ha haft många tjänsteår: över tio hade Ingeborg von Sydow

(1927—1937), Inga Woldmar (1928—1948), Ingrid Aronson (1943—1970), Birgit Bahr (1948—1968) och Birgit Solnestam (1954—1965). Det kan nämnas att vattendomstolen några år i mitten av 1930-talet hade ett manligt skrivbiträde; numera landstingsassistenten Henry Eriksson började sin tjänstemannakarriär på vattendomstolen.

Ökningen av personalen på 1960-talet, särskilt på biträdessidan, gjorde att kanslilokalerna blevo otillräckliga. Det må nämnas att vid inflyttningen 1951 funnos fyra biträden och att utrymmena utformats för detta antal. Som redan nämnts ingingo reservutrymmen ej i en förutseende planering, ehuru från domstolens sida önskemål i den riktningen framfördes. En lägenhet på 5 rum i huset Hamngatan 22, mitt emot kansliet, har hyrts och dit har vattenrättsdomaren flyttat med en vattenrättsingenjör, en sekreterare och några skrivbiträden.

Det först anhänggjorda målet om Blixbols kraftverk är redan omnämnt. Av de mer än 4600 mål, som sedan dess inkommit till domstolen, är väl huvudparten av mindre omfattning, men domstolen har fått brottas med många av betydande storleksordning och berörande ett stort antal parter. Jag kan nämna de senare utbyggnaderna av kraftverken vid Trollhättan, Tåsans kraftverk i norra Värmland med vårt lands hittills högsta utbyggda fallhöjd, 268 meter, det stora kraftverket vid Höljes i Klarälven, ett mål som fortfarande pågår, härvan av mål kring Hornborgasjön, också alltså aktuellt, ett komplex av mål på nära 9 000 sidor om fiskeavgifter för flottningskador i Klarälven och dess bifloder, anhänggjorda 1925, där in- och utländska fiskerisakkunniga kämpade och där många av partsinlagorna ingåvos i bokform. Under åren lopp har målens karaktär ändrats. Allteftersom strömfallen utbyggs och regleringsmöjligheterna uttömts, ha utbyggnadsmålen minskat och istället kommo föroreningsmålen. Man behöver blott erinra om namn som Stenungsund, Värö och Brofjorden.

Ett av Västerbygdens mål synes böra ägnas något utrymme, det redan ibland omnämnda målet om Vänerens reglering, vårt lands största vattenmål och antagligen det största rättegångsmål, som överhuvud handlagts av svensk domstol. Förslag till sådan reglering hade

framlagts redan 1902 men skjutits åt sidan, kanske mest för att det med den tidens domstolsförfarande var omöjligt att föra ett sådant mål i hamn. 1916 fick vattenfallsstyrelsen regeringens uppdrag att detaljutforma ett då framlagt nytt förslag. Styrelsen blev färdig med sitt arbete 1925 och den 28 mars det året ansökte styrelsen hos vattendomstolen om tillstånd att reglera avrinningen ur Vänerne till förmån för kronans kraftstationer i Trollhättan och Lilla Edet, samtidigt som man begärde tillstånd att utbygga Vargöfallet. Ansökningshandlingarna, som ingåvos i 13 exemplar, vägde 1700 kg och kommo till vattendomstolen i en järnvägsvagn. Varje exemplar vägde alltså 130 kg och då var ansökningen ej fullt komplett. Målet avgjordes genom slutdom den 19 juni 1937, denna innehåller 727 trycksidor i stor oktav. Det är redan nämnt, att en särskild avdelning tillsattes för målets behandling och den arbetade därmed i 12 år. I början av 1926 tillsattes särskilda ingenjörer för målet. Som vattenbyggare tjänstgjorde först distriktsingenjören, överstelöjtnanten Richard Ekwall till sin bortgång 1932 och därefter civilingenjören, numera vattenrättsrådet Gustaf Zickerman och som torrläggare lantbruksingenjören i Gotlands län Claes-Henric Walér. Det var ett oerhört vidlyftigt arbete, som vilade på denna avdelning. En uppfattning får man om man nämner, att den sammanlagda längden av strandlinjen till de av regleringen berörda områdena uppgår till ungefär 4800 km eller mer än tre gånger avståndet mellan Smygehuk och treriksröset och att antalet sakägare var c:a 6000. Vattendomstolen besiktigade största delen av den strandlinjen och torde ha varit i kontakt med flertalet av sakägarna vid de syner, som pågingo vid barmark under flera år. Det hölls 98 sammanträden med partsförhandling, många över flera dagar. Akten i målet omfattade vid slutdomen 42 172 sidor och härtil kommo c:a 1500 ritningar och kartor. Målet handlades först av Hugo von Sydow, vilken som tidigare nämnts avled under en synneresa. Även hans efterträdare Erik Säll gick bort innan målet hunnit slutföras och sommaren 1936 fick dåvarande vattenrättssekreteraren Nils Lindberg taga på sig ansvaret att slutföra målet. På 10 månader utförde han prestationen att avfatta den mer än 300 sidor digra allmänna delen av domen och justera de ersättningslängder, som utgöra återstoden. Det var ett jättearbete: jag har re-

dan nämnt att hans arbetslampa brann långt ut på nätterna, jag vill tillägga att de båda skrivbiträdena på Väneravdelningen Astrid Dahlgren och Ingeborg von Sydow tillsatte oändligt många övertidstimmar för att hjälpa honom med skrivarbetet.

Talan mot Vänerdomen fullföljdes i Vattenöverdomstolen av endast 109 av de 6000 parterna. Vattenöverdomstolen dömde den 18 april 1940 och ändrade domen blott på ett par punkter. Då fanns i Vattenöverdomstolen ingen teknisk sakkunskap och därför förordnades vattenrättsingenjören Harald Larsson att biträda vid granskningen av det tekniska materialet. Föredragande i Vattenöverdomstolen blev en tidigare vattenrättssekreterare i Västerbygden, assessorn Nils Viklund. Tretton parter gingo vidare till Högsta domstolen, som meddelade dom den 10 juni 1940. Då var alltså målet i hamn efter 15 års domstolsbehandling: en i förhållande till målets kolossala omfattning kort tid. Många mål av betydligt mindre omfattning ha varit anhängiga åtskilligt längre.

Lekmannainslaget i vattendomstolen utgöres av vattenrättsnämndemännen. Ursprungligen valdes en för varje domsaga i (i Värmland dock en för vart tingslag) men 1936 fick domsagan två nämndemän. Från och med 1942 infördes för städer med egen jurisdiktion en nämndeman. Det har valts "allmänt betrodda, om sin orts förhållanden kunnige män" som det sägs i vattenlagen. Redan från början sattes en övre åldersgräns på 65 år, i motsats till vad som då gällde för häradsrätternas nämndemän, som kunde sitta så länge de orkade och ibland därutöver. Likaså fingo vattenrättsnämndemännen dagarvoden, visserligen blott på 20 kr (nu 90 kr). Även därutinnan skiljde de sig från de vanliga nämndemännen, för vilka arvoden bestämdes först några årtionden senare och som endast gottgjordes med de ytterligt ringa ersättningar, som gingo under namnet tingsgästningspengar. Vattenlagens kvalifikationsgrunder för vattenrättsnämndemännen följdes vid så gott som alla val och nämndemännen ha tillfört domstolen mycken lokal erfarenhet och värdefull personkännedom och på ett säkert lyckligt sätt motvägt den kanske stundom väl utpräglade juridiska eller tekniska perfektionen. Det är svårt att förstå den skepsis som under förarbetena till vattenlagen hystes mot detta lekmannainslag, exempelvis från

advokatsamfundet (jfr sid 7). Ibland har far och son efterträtt varandra på denna hederspost, ty som sådan uppfattas nämndemansskapet säkert av de flesta. Jag kom till vattendomstolen 1931, då många av den första uppsättningen ännu voro kvar på sina poster, och jag har under mina 36 år lärt känna och fått samarbeta med de flesta av nämndemännen, och det knöts än i dag bestående vänskapsband. Det är svårt att i minnet återkalla dem alla, sam-

ANTON THELIN
Vattenrättsdomare
1936—1941

NILS LINDBERG
Vattenrättsdomare
1941—1961

manlagt har det under vattendomstolens 50 år varit 376 nämndemän, men en vill jag nämna, järnhandlaren och kommunalmannen Henning Olsson i Torsby, nämndeman för Fryksdals övre tingslag 1936—1954. Han hade en oerhörd personalkännedom och kände nästan varenda fryksdaling. Därtill var han ovanligt väl insatt i sin bygds ekonomiska förhållanden. Helt utan kritik får kåren dock ej vara. Det väckte pinsam uppmärksamhet, när en gång på 1930-talet en part i Skaraborgs län vid fullföljd av talan i Vattenöverdomstolen återopade uttalanden av de två vattenrättsnämndemännen, att de uppfattat överläggningen i målet så att avgörandet icke gått till partens nackdel. Vederbörande domare måste allvarligt erinra dem om domareedens innehåll.

När sammanträdena i Vänermålet skulle börja, hade Hugo von Sydow säkert en svår uppgift att välja nämndemän, villiga att offra all den tid som måste tillsättas för målet. Valet föll på Herlog Salomonsson i Rud, häradsdomare i von Sydows gamla domsaga, och Sven Andersson i Eggby, häradsdomare i Skaradomsagan. De tjänstgjorde hela målet igenom och honorerades för sina insatser med Vasaorden.

Vänersborgs stads vattenrättsnämndemän ha varit direktören Hilding Ström (1942—1961), civilingenjören Göran Koch (1961—1969) och köpmannen Aldo Mårtensson (1969—).

I det föregående har omnämnts — utom den första uppsättningen befattningshavare vid vattendomstolen — några av dem jag haft förmånen att samarbeta med vid domstolen. Jag har sökt samla data om de jurister och tekniker, som mera varaktigt varit knutna till domstolen, och sammanfört dem i en särskild bilaga. Eftersom domstolen utåt fått sin karaktär av vattenrättsdomarna anser jag mig böra nämna något om dem utöver förteckningens torra uppgifter.

Hugo von Sydow efterträddes av hovrättsrådet Albert Brycker. Han har deltagit i vattenlagstiftningsarbetet som sekreterare och sakkunnig i den kommitté, som 1919 framlagt ett nytt och omarbetat förslag till torrläggning av mark. Han blev särskild vattenrättsdomare i Västerbygden 1924 och övertog ledningen av avd. II 1925. På hans lott föll handläggningen av många stora mål, exempelvis de redan nämnda fiskeavgiftsmålen i Klarälven och den andra regleringen av sjön Skagern. Säkert hade han god nytta av sina erfarenheter från torrlägningslagstiftningen, då han behandlade det största torrlägningsmålet i domstolens historia: vattenavledningsföretaget Lången-Kräftån-Tidan, som berörde mycket stora områden inom Skaraborgs läns främsta jordbruksbygd. Vid von Sydows bortgång blev han vattenrättsdomare men lämnade tjänsten med utgången av år 1931, då han tillträdde häradshövdingeämbetet i Oppunda och Villåttinge domsaga i Katrineholm. Han är nu pensionerad och bosatt i Stockholm.

Bryckers efterträdare blev hovrättsassessorn Erik Säll, som i mars 1930 kommit till Väneravdelningen som vattenrättssekreterare, bli-

vit särskild vattenrättsdomare vid von Sydows fränfälle och 1932 vattenrättsdomare. Han stannade på Väneravdelningen, utarbetade den tryckta, 120 sidor omfattande framställningen till Kungl. Maj:t om rätt till reglering och avslutade synegången i målet. Men även för honom var tjänsten här endast ett steg i karriären. Han utnämndes i början av 1936 till president i den nyinrättade hovrätten för Övre Norrland, vilken post han skulle tillträda den 1 oktober. Meningen var att han vid sidan av sitt arbete där skulle slutdöma Vänermålet. Han påbörjade härnere organisationsarbetet för den nya hovrätten, men han kom aldrig till Umeå, sjukdom bröt ned honom och han avled på Vänersborgs lasarett den 24 oktober 1936. Några dagar senare gjorde vi tjänstemän på domstolens båda avdelningar honom den sista tjänsten genom att bära hans kista den korta vägen från lasarettets bårhus till en järnvägsvagn, som skulle föra stoftet till hembygden, Hassela i Hälsingland.

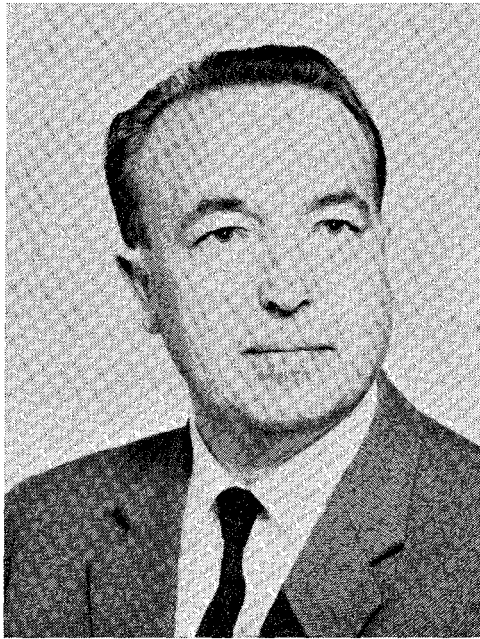
Säll efterträdades av revisionssekreteraren Anton Thelin, som blivit ordförande för avd. II efter Brycker. Thelin fick handlägga många stora mål och vara med om den tidigare berörda ökningen av arbetsbördan under de första krigsåren. Han var en skicklig jurist och en utomordentlig stilist. Han hade förmågan att komma i god kontakt med parterna och var mycket uppskattad av dem, så uppskattad att han, när han lämnade domstolen, fick telegram med beklagande av förflyttningen. Detta skedde som redan nämnts 1941. Han uppnådde som vattenrättsdomare i Söderbygden ej pensionsåldern, han avled i cancer 1955.

Nils Lindberg utnämndes till Thelins efterträdare och domstolen fick då en chef, som redan ägde en ingående kännedom om domstolen och de speciella förhållandena inom domkretsen. Han hade kommit hit som vattenrättsmanuens, när Väneravdelningen inrättades 1925, han blev Sälls efterträdare som sekreterare 1930 och det kom på hans lott att slutdöma Vänermålet. Det var hans *magnum opus*. Efter tjänstgöring i Svea hovrätt, som sekreterare hos de sakkunniga, som i november 1939 framlade förslag angående åtgärder mot vattenförorening, och som revisionssekreterare, återbördades han alltså hit 1941. Han var en mycket skicklig domare, oerhört arbetsam med förmåga att fatta snabba och riktiga avgö-

randen. Det var ej minst hans förtjänst att målbalansen vid domstolen under 1940- 50-talen kunde hållas tämligen konstant, trots den ökade arbetsbördan. Det står i de gamla domarreglerna, att domaren skall tala saktmodeligen med dem som komma för rätten. Det gjorde förvisso Nils Lindberg. Han var lågmäld och höjde aldrig rösten i irritation. Han var mycket hjälpsam mot alla och gav välvilligt råd och anvisningar åt rättssökande, som vände sig till honom, detta givetvis utan att bortse från domareämbetets fordran på opartiskhet. Han arbetade gärna för att förlika parter. Därför var han mycket uppburen av parterna och partsombuden och han skapade för domstolen en good-will, som hans medarbetare, ej minst jag själv, och som jag tror även hans efterträdare haft nytta av. Hans arbetskraft kom huvudsakligen domstolen tillgodo men han var liksom Hugo von Sydow ombud vid flera kyrkomöten. I många år var han vice ordförande i Svenska Kyrkans Diakonistyreelse och i Vänersborg ägnade han sig med stort intresse åt inspektorskapet för den kommunala flickskolan. Han var en rättvis och välvillig chef för personalen vid domstolen och därför mycket avhållen. Hans förtidiga bortgång kändes därför som en stor förlust både av oss på domstolen och av parterna. Han arbetade in i det sista: i mars 1961 dömde han ett mycket stort mål om reglering av Viaredssjön i Boråstrakten och ett par dagar efter domen lades han in på lasarettet, varifrån han aldrig kom ut. Efter några plågsamma månader avled han den 11 juni 1961.

Det dröjde ett helt år innan en ny chefsdomare kunde tillträda. Det blev Ernst Sjöberg, som huvudsakligen haft sin karriär vid Nedre Norrbygdens vattendomstol, där han 1953 blivit vattenrättsdomare. Han har haft statsmakternas öra när det gällt att i tillräcklig omfattning öka både de dömande krafterna och biträdespersonalen vid domstolen. På honom torde — om nu 1968 års direktiv om avskaffande av vattendomstolarna fullföljes — falla det säkerligen mycket maktpåliggande arbetet att avveckla domstolen enligt statsmakternas önskemål.

Arbetet vid en vattendomstol skiljer sig från det vid en allmän underrätt genom att vattendomstolen ej har fastställda tingsterminer och reser ut till parterna för sammanträden. Visserligen ha vat-

ERNST SJÖBERG
*Vattenrättsdomare
från 1962*

tendomstolskanslierna sessionsrum men de användas mest för domstolarnas överläggningssammanträden. Vattenlagen föreskriver att huvudförhandling skall hållas vid syn å stället eller, om syn ej erfordras, på annan plats, som är välbelägen för parterna. Detta gör att domstolen kan få sammanträda i mycket skiftande lokaler: rådhus, tingshus, kommunalhus kanske mest men särskilt på landsbygden också i andra samlingslokaler: skolor, bygdegårdar, församlingshem, godtemplarhus. Någon gång har jag hållit sammanträde i missionshus, där domstolen bakom sig haft Torwaldsens Kristusskulptur. Men jag har också sammanträtt i Folkets hus med porträtt av Branting och Per Albin Hansson, om arbetarekommunen varit socialdemokratisk, eller av Marx och Lenin, om den varit mer röd. En gång skulle huvudförhandling i några mål hållas i församlingshemmet i Uvered på Västgötsläppen, men när domstolen kom dit visade det sig att lokalen reparerades. Vi hänvisades till en kon-

firmandsal i kyrkan strax intill, väl enda gången vattendomstolen sammanträtt i en kyrka. Mycket ofta höllos förr sammanträden i bromål och torrlägningsmål i en bondgård nära processföremålet. Om man då mottogs av mor i huset iklädd förkläde var det ett säkert tecken att hon efter förhandlingen ville bjuda på kaffe. Upp i norra Värmland och Dalarna har domstolen sammanträtt i fåbodstugor och flottarkojor, sedan man fått göra timplånga vandringar genom oländig terräng, ofta över spångade myrar.

En vanlig domstol sitter i allmänhet på ett podium innanför ett skrank och utanför detta få parterna ta plats. Vattendomstolen skiljs i de tillfälliga sammanträdeslokalerna ej från parterna av skranket utan man sitter ofta vid samma bord och kommer därigenom i närmare kontakt med varandra och denna ökas under synegången, då man otvunget kan tala med parterna. Ett som jag tror praktiskt sätt att skapa kontakt är bruket att domstolens ledamöter hälsa på parterna före förhandlingen. Allt detta har bidragit till god förståelse mellan domstol och parter. Sammanträdesresorna avbryta kansliarbetet och ge domstolens ledamöter en omväxling, som jämte den nära partskontakten ger vattendomstolstjänsterna ett alldeles särskilt värde.

Västerbygdens vattendomstol är en institution med få befattningshavare, även om antalet ökats under senare år. En sådan liten enhet kan vara grogrund för samarbete och trevnad och chefsdomarna ha betytt mycket härför. Jag vet att Hugo von Sydow skapade den goda anda, som från början rått vid domstolen, och jag vill gärna ytterligare framhålla Nils Lindbergs betydelse i detta sammanhang. Det är med tacksamhet och glädje jag tänker tillbaka på mina 36 år vid domstolen och det är vemodigt att denna institution måhända snart skall försvinna.

Einar Weiss.

FÖRTECKNING

över

jurister och tekniker vid Västerbygdens vattendomstol 1919—1969.

Vattenrättsdomare.

Hugo von Sydow, född 16 juli 1861, revisionssekr. 1902, härads-hövding i Nordals, Sundals och Valbo domsaga 1904—1918, vattenrättsdomare i Västerbygden fr. 1919, död 8 aug. 1930.

Albert Brycker, född 23 nov. 1883, revisionssekr. 1925, särsk. vattenrättsdom. i Västerbygden 1924—1930, vattenrättsdom. där 1930—1931, häradshövding i Oppunda och Villåttinge domsaga 1932—1950.

Erik Säll, född 23 dec. 1890, assessor i Svea hovrätt 1926, vattenrättssekr. vid Västerbygden 1930, särsk. vattenrättsdom. 1930—1931, vattenrättsdom. 1932—1936, utnämnd president i hovrätten för Övre Norrland 1936, död 24 okt. 1936.

Anton Thelin, född 18 sept. 1891, revisionssekr. 1935, särsk. vattenrättsdom. i Västerbygden 1932—1936, vattenrättsdom. där 1936—1941 och i Söderbygden fr. 1941, död 8 juni 1955.

Nils Lindberg, född 10 dec. 1897, vattenrättsamanuens vid Västerbygden 1925—1930, bitr. vattenrättssekr. 1930, vattenrättssekr. 1930—1936, t.f. vattenrättsdom. för Vänermålet 1936—1937, vattenrättsdom. fr. 1941, död 11 juni 1961.

Ernst Sjöberg, född 19 aug. 1915, vattenrättssekr. vid Norrbygden 1946—1950, assessor i Svea hovrätt 1951, vattenrättsdom. i Nedre Norrbygden 1953—1962 och i Västerbygden fr. 1962.

Vattenrättsingenjörer.

Arthur Asplund, född 22 juni 1870, civiling. 1892, löjtnant i Väg- och vattenbyggnadskåren 1897, överstelöjtnant 1930, distriktsing. i Västra väg- och vattenbyggnadsdistriktet 1903—1922, distriktschef där 1922—1930, verkst. dir. och trafikchef vid Göteborg—Särö järnväg 1908—1916, vattenrättsing. i Västerbygden 1919—1931, död 10 nov. 1938.

Claes Tisell, född 28 sept. 1873, civiling. 1896, löjtnant i Väg- och vattenbyggnadskåren 1901, major 1918, distriktsing. i Nedre norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet 1906—1918, t. f. chef där 1919—1922, distrikting. i Västra distriktet 1922—1932, vattenrättsing. i Västerbygden 1932, död 25 mars 1938.

Harald Larsson, född 21 okt. 1883, civiling. 1907, konsult. ing. i Umeå 1919—1930, väging. i Jämtlands län 1930—32, vattenrättsing. i Österbygden, Söderbygden och Västerbygden 1933—1950, död 18 juni 1961.

Nils Lundh, född 21 juli 1898, civiling. 1920, konsult. ing. i Östersund 1930—1943, väging. i Jönköpings län 1944—1945, vattenrättsing. i Norrbygden 1946—1950, i Mellanbygden 1950—1951 och i Västerbygden fr. 1951, död 22 juni 1956.

Jan Erik Rådborg, född 29 nov. 1910, civiling. 1936, befattningar i väg- och vattenbyggnadsstyr., fortifikationsförvaltn. och vattenfallsstyr., byrådir. i sistnämnda styr. 1953—1956, vattenrättsing. fr. 1957.

Carl Bernhard Carlson, född 13 mars 1877, ex. vid Alnarps lantbruksinstitut 1899, lantmäteriex. 1901, e. lantbruksing. 1911, lantbruksing. i Hallands län och Älvsborgs läns södra del 1914—1922 och i Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs läns norra del 1922—1942, vattenrättsing. i Västerbygden 1919—1932, död 31 okt 1962.

Karl Elfström, född 2 april 1876, ex. vid Ultuna lantbruksinstitut 1896, lantmäteriex. 1898, lantbruksing. i Norrbottens läns norra del 1913—1923 och i Östergötlands län 1923—1932, vattenrättsing. i Norrbygden 1919—1925, i Söderbygden 1926—1932 och i Österbygden, Söderbygden och Västerbygden 1933—1943, död 16 juli 1949.

Seth Aspegren, född 24 juli 1877, ex. vid Alnarps lantbruksinstitut 1901, lantmäteriex. 1902, e. lantbruksing. 1911, lantbruksing. i Gotlands län 1915—1918 och i Gävleborgs län 1919—1932, vattenrättsing. i Mellanbygden 1919—1932 och i Österbygden, Söderbygden och Västerbygden 1933—1942, död 2 april 1964.

Ivar Nyman, född 9 dec. 1900, lantbruksing. utbildning vid Alnarps lantbruksinstitut och Tekniska högskolan 1919—1924, e. lantbruksing. 1931, lantbruksing. i Västernorrlands län 1935—1942, vattenrättsing. i Västerbygden 1942—1967.

Magnus Peterson, född 12 april 1919, civiling. 1945, lantbruksing. i Norrbottens och Västerbottens län 1952—1956 och i Västmanlands län 1956—1957, e.o. vattenrättsing. i Nedre Norrbygden 1957—1967, vattenrättsing. i Västerbygden fr. 1967.

Sven Svensson, född 19 april 1923, civiling. 1949, e.o. lantbruksing. i Kalmar län 1954—1957, lantbruksing. där fr. 1957, t.f. vattenrättsing. i Nedre Norrbygden 1961—1962, e. vattenrättsing. i Västerbygden 1962—1967, e.o. vattenrättsing. där fr. 1967.

Richard Ekwall, född 17 jan. 1873, jur.fil. ex. 1891, civiling. 1896, löjtnant i Väg- och vattenbyggnadskåren 1902, överste och chef för kåren 1932, distriktsing. i Övre norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet 1908—1912 och i Östra distriktet 1912—1930, t.f. chef i Södra distriktet 1929—1930, väging. i Jönköpings län fr. 1930, särsk. vattenrättsing. vid handläggningen av Vänermålet fr. 1926, död 16 dec. 1932.

Gustaf Zickerman, född 9 mars 1904, civiling. 1928, teknisk medhjälpare i Vänermålet 1928—1932, särsk. vattenrättsing. 1932—1937, vattenrättsing. i Norrbygden 1936—1945 och i Österbygden 1945—1961, vattenrättsråd fr. 1961.

Claes-Henric Wallér, född 25 febr. 1890, ex. vid Ultuna lantbruksinstitut 1912 och vid Tekniska högskolan 1916, lantbruksing. i Gotlands län 1919—1930 och i Malmöhus län 1930—1955, särsk. vattenrättsing. vid handläggningen av Vänermålet 1926—1937.

Biträdande vattenrättsdomare.

Lennart af Klintberg, född 12 maj 1915, fiskal i Svea hovrätt 1941, e. bitr. vattenrättsdom. 1945—1947, revisionssekr. 1953, vattenrättsdom. i Mellanbygden 1956—1966 och i Österbygden fr. 1966.

Einar Weiss, född 29 maj 1901, vattenrättsamanuens vid Västerbygden 1931—1936, e. fiskal i Svea hovrätt 1936, vattenrättssekr. 1936—1961, e. bitr. vattenrättsdom. 1947, 1949—1952, därefter t.f. bitr. vattenrättsdom. 3 1/2 år 1954—1961 och bitr. vattenrättsdom. 1961—1967.

Carl-Anders Hallenberg, född 12 juli 1919, e. fiskal i Svea hovrätt 1945, t.f. vattenrättssekr. vid Västerbygden 1947, e. vattenrättssekr. vid Norrbygden 1948—1949, e.o. assessor 1952, bitr. vattenrättsdom. i Västerbygden 1953—1954, vattenrättsdom. i Mellanbygden 1954—1968, häradshövding i Falu domsaga fr. 1968.

Lars Delin, född 16 dec. 1921, fiskal i Svea hovrätt 1949, e. vattenrättssekr. vid Västerbygden 1950—1954, assessor 1956, bitr. vattenrättsdom. 1956—1960, revisionssekr. 1961—1966, hovrättsråd fr. 1966.

Stig Liljeqvist, född 16 juli 1927, fiskal i Svea hovrätt 1957, vattenrättssekr. vid Nedre Norrbygden 1957—1961, assessor 1963, t.f. bitr. vattenrättsdom. i Västerbygden 1965—1967, bitr. vattenrättsdom. där fr. 1967.

Sven Bolte, född 3 aug. 1925, fiskal i Svea hovrätt 1957, bitr. vattenrättssekr. vid Norrbygden 1957—1959, vattenrättssekr. vid Övre Norrbygden 1959—1961, assessor 1963, t.f. bitr. vattenrättsdom. i Västerbygden 1967—1968, tingsdomare i Solna domsaga fr. 1968.

Sture Almerud, född 21 jan. 1928, fiskal i Svea hovrätt 1957, vattenrättssekr. vid Mellanbygden 1957—1962, assessor 1964, t.f. bitr. vattenrättsdom. i Västerbygden 1967—1968, hyresråd fr. 1969.

Inger Källoff, född 3 maj 1931, fiskal i Svea hovrätt 1959, vattenrättssekr. vid Västerbygden 1960—1966, assessor 1968, t.f. bitr. vattenrättsdom. fr. 1968.

Karl Gustaf Fogelkvist, född 15 sept. 1932, fiskal i Svea hovrätt 1962, vattenrättssekr. vid Övre Norrbygden 1962—1967, assessor 1969, t.f. bitr. vattenrättsdom. i Västerbygden 1969—1970.

Vattenrättssekreterare.

Harald Wullt, född 14 juni 1883, v. häradshövding 1919, vatten-

rättssekr. 1919—1923, häradshövding i Härjedalens domsaga 1928—1938 och i Ölands domsaga 1938—1950.

Per Hansson, född 16 febr. 1884, v. häradshövding 1918, vattenrättssekr. 1923—1924, häradshövding i Ångermanlands mellersta domsaga 1924—1937, död 16 maj 1966.

Gunnar Lundström, född 2 juni 1885, v. häradshövding 1922, vattenrättssekr. 1924—1930, häradshövding i Nordmarks domsaga 1932—1942 och i Norra Möre och Stranda domsaga 1942—1952, död 30 juni 1965.

Herbert Beckman, född 10 jan. 1893, v. häradshövding 1923, särsk. vattenrättssekr. 1925—1930, häradshövding i Ångermanlands västra domsaga 1937—1960.

Erik Säll, se ovan.

Nils Lindberg, se ovan

Hans Krumlinde, född 2 mars 1897, assessor i Svea hovrätt 1930, särsk. vattenrättssekr. 1930—1931, död 8 aug. 1933.

Claes Johanson, född 7 juli 1898, assessor i Svea hovrätt 1932, särsk. vattenrättssekr. 1932—1933, hovrättsråd 1937, byråchef för lagärenden i finansdepartementet 1936 och chef för dess rättsavd. fr. 1938, död 25 juli 1941.

Nils Rignell, född 7 nov. 1902, adj. ledamot i Svea hovrätt 1933, särsk. vattenrättssekr. 1933—1934, assessor 1935, hovrättsråd 1940, död 13 febr. 1943.

Nils Viklund, född 17 april 1905, fiskal i Svea hovrätt 1933, särsk. vattenrättssekr. 1935—1936, assessor 1938, e. vattenrättsdom. i Norrbygden 1945—1949 och vattenrättsdom. i Mellanbygden 1949—1955, lagman i Svea hovrätt 1955—1968.

Einar Weiss, se ovan.

Vilhelm Sohlberg, född 27 mars 1913, fiskal i Svea hovrätt 1943, e. vattenrättssekr. 1945—1947, bitr. vattenrättsdom. i Mellanbygden 1949—1950, revisionssekr. 1957, vattenrättsdom. i Mellanbygden 1957—1970, häradshövding i Vättle, Ale och Kullings domsaga fr. 1970.

Carl-Anders Hallenberg, se ovan.

Nils Söderlund, född 21 maj 1921, fiskal i Svea hovrätt 1949, t.f. vattenrättssekr. 1949—1952, ombudsman hos Indalsälvens och Faxälvens vattenregleringsföretag 1952—1962, advokatverksamhet i Stockholm fr. 1962, led. av Sveriges Adv.samfund 1964.

Lars Delin, se ovan.

Lars Jarnås, född 19 nov. 1921, fiskal i Göta hovrätt 1949, t.f. vattenrättssekr. 1955—1956, assessor i Svea hovrätt 1958, t.f. revisionssekr. 1960—1961, bitr. vattenrättsdom. i Österbygden 1961—1966, vattenrättsdom. i Mellanbygden fr. 1966.

Christer Wibling, född 31 dec. 1923, fiskal i Göta hovrätt 1955, t.f. vattenrättssekr. 1957—1959, fiskal i Svea hovrätt 1959, assessor 1961, t.f. vattenrättsdom. i Västerbygden 1961—1962, revisionssekr. 1964, t.f. vattenrättsdom. i Nedre Norrbygden 1964—1966, t.f. bitr. vattenrättsdom. i Österbygden fr. 1967

Björn Jansson, född 10 sept. 1931, fiskal i Svea hovrätt 1959, vattenrättssekr. 1959—1965, assessor 1967, e. hyresråd fr. 1969.

Inger Zetterstrand, se ovan (Inger Källoff).

Ulf af Klinberg, född 9 juli 1935, fiskal i Svea hovrätt 1964, vattenrättssekr. 1964—1968, assessor 1970.

Rolf Strömberg, född 24 sept. 1938, fiskal i Svea hovrätt 1966, vattenrättssekr. 1966—1969.

Lars Rubenson, född 12 nov. 1938, fiskal i Svea hovrätt 1968, vattenrättssekr. fr. 1968.

Protokollsekreterare.

Erik T:son Ugglå, född 17 febr. 1906, vattenrättsamanuens 1940—1952, t.f. vattenrättssekr. 7 år, protokollssekr. fr. 1952, auditör vid F 7 fr. 1941 och vid Fo 34 fr. 1959.

Vattenrättsamanuenser.

Valdemar Gadd, född 9 okt. 1887, vattenrättsam. nov. 1919—1924, ombudsman vid Sparbanken i Vänersborg 1923—1924, vat-

tenrättssekr. vid Mellanbygden 1925—1932, notarie i patent- och registreringsverket 1934—1940, sekr. där fr. 1940, död 4 maj 1941.

Gunnar Kempe, född 10 nov. 1896, vattenrättsam. 1925—1927, bitr. jurist å Lemchen & Norströms advokatbyrå i Jönköping 1927—1929, egen advokatrörelse i Värnamo 1929—1943 och i Göteborg fr. 1943, Led. av Sveriges Adv.samfund 1934.

Nils Lindberg, se ovan.

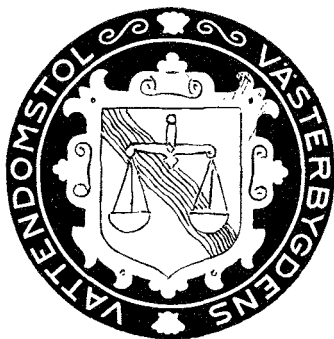
Olof Abenius, född 16 maj 1898, särsk. vattenrättsam. 1928—1931, bitr. vattenrättssekr. vid Väneravd. 1931—1936, sekr. och ombudsman i direktionen för stiftelsen Danviks hospital 1936—1965.

Einar Weiss, se ovan.

Olof Lindgren, född 22 febr. 1908, vattenrättsam. 1936—1938, bitr. jurist å Axel Fahlströms adv.kontor i Jönköping 1938—1942, delägare fr. 1942, led. av Sveriges Adv.samfund 1940.

Sven Ströberg, född 20 aug. 1911, vattenrättsam. 1938—1939, amanuens i livsmedelskommissionen 1940—1942 och sekr. där 1943—1949, förste byråsekr. i Statens jordbruksnämnd 1950—1953, akademisekr. (byråchef) vid Göteborgs universitet fr. 1954.

Erik T:son Ugglå, se ovan.

Två sånger om Vänersborg

Sången till "Vänerns drottning" ingår som en del i sångspelet med samma namn.

Texten är av privatläraren Halvord Lydell, en av V.S.G.:s stiftare, och musiken är komponerad av Elis Natanael Ullman. På bilden här intill ses Ullman under promenad på Drottninggatan utanför Läroverkets skolgård.

Musikdirektör som under åren 1905—1931 var musiklärare vid Vänersborgs h. a. läroverk och samtidigt organist och kantor i Vänersborgs stads kyrka betydde på sin tid mycket för stadens musikliv.

Till Vänersborgs stads 300-årsjubileum 1944 skrevs kantaten "Staden" för soli, kör och orkester. Textförfattaren var prostén Gunnar Helander och musiken är komponerad av musikdirektör Erik Alvin, som under åren 1932—1967 var musiklärare vid Vänersborgs h. a. läroverk och t.o.m. 1965 samtidigt organist och kantor i Vänersborgs kyrka.

Genom sin mångsidiga musikaliska begåvning har Alvin, både som kompositör och musikledare, i hög grad berikat musiklivet i Vänersborg.

Vänersborgssången ingår som ett avsnitt i jubileumskantaten.

E. G. S.

VÄNERDROTTNINGEN

Andante

(H. Lydell)

E. Ullman

p

mf

Hell dig skö-na Vä-nerdrottning, hell dig,

mf

hell er stolta berg! Hell din sång vid

böljers brottnings botten ud - dars blå-a

färg! Om än ut i fjärran län-der

minns jag dig min barndoms stad: min - nes

grö-na Vä-ner-strän-der, vin-dens sus i

barr och blad, Häll dig, skö-na

Handwritten musical score for a song. The first system shows a vocal melody with lyrics "Vä --nerdrottning! Tag den hälsning dig jag" and a piano accompaniment. The second system continues the piano accompaniment with a "kvad!" (chorus) section. The third system shows a final piano accompaniment section. The score is written on three systems of staves, with lyrics in Swedish.

Hell dig sköna Vänerdrottning,
 hell dig, hell er stolta berg!
 Hell din sång vid böljors brottnig
 bortom uddars blåa färg!
 Om än uti fjärran länder
 minns jag dig min barndoms stad:
 minnes gröna Vänerstränder,
 vindens sus i barr och blad.
 Hell dig, sköna Vänerdrottning!
 Tag den hälsning dig jag kvad!

VÄNERSBORGSSÅNGEN

Moderato

G. Helander)

E. Alvin

The musical score is written for a voice and piano. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is common time (C). The tempo is marked 'Moderato'. The score consists of four systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are in Swedish and describe the beauty of Vänersborg, mentioning gold, silver, and the surrounding nature.

vår kvällsols
guld i vänet - vi - ken, de friska
vå - gors silver - glans, var känning
av naturmys - ti - ken och bergs och

sjö — ars väk — tar — kran s. Aut härdat

stär i muskler spän — na, var på de

sten av bröst i sorg och tankars

da, som ljus ut — sän — na: det är vår

I-II

ri-ke-dom, vårt Vä-ners-borg.

-borg.

Här kärlek

Vår kvällsols guid i Vänerviken,
de friska vågors silvergians,
var känning av naturmystiken
och bergs och sjöars vakt rkr ns.
Allt härdat stål i muskler spända,
var ädelsten av tröst i sorg
och tankars eld, som ljus utsända:
Det  r vår rikedom, vårt Vänersborg.

Vår saga t ljs av v nerv gor
om trenne seklers fred och strid.
Se svaret söks på livets frågor
i trons och tankens trägna id.
Där tro och kärlek hemmen bygga
och nit och ansvar dra försorg,
har lyckans skatt sin hemvist trygga:
Där  r vår rikedom, vårt Vänersborg.

H r kärlek bor, som hjärtan tänder
till denna stad vid v nerfj rd,
vårt tanken sig i världen vänder,
den s ker hem till hemmets h rd.
Var lyser bättre himlasolen
 n på vår hemstads park och färg!
Högt v lves himlarymdkupolen:
H r är v rt rikedom, vårt Vänersborg.

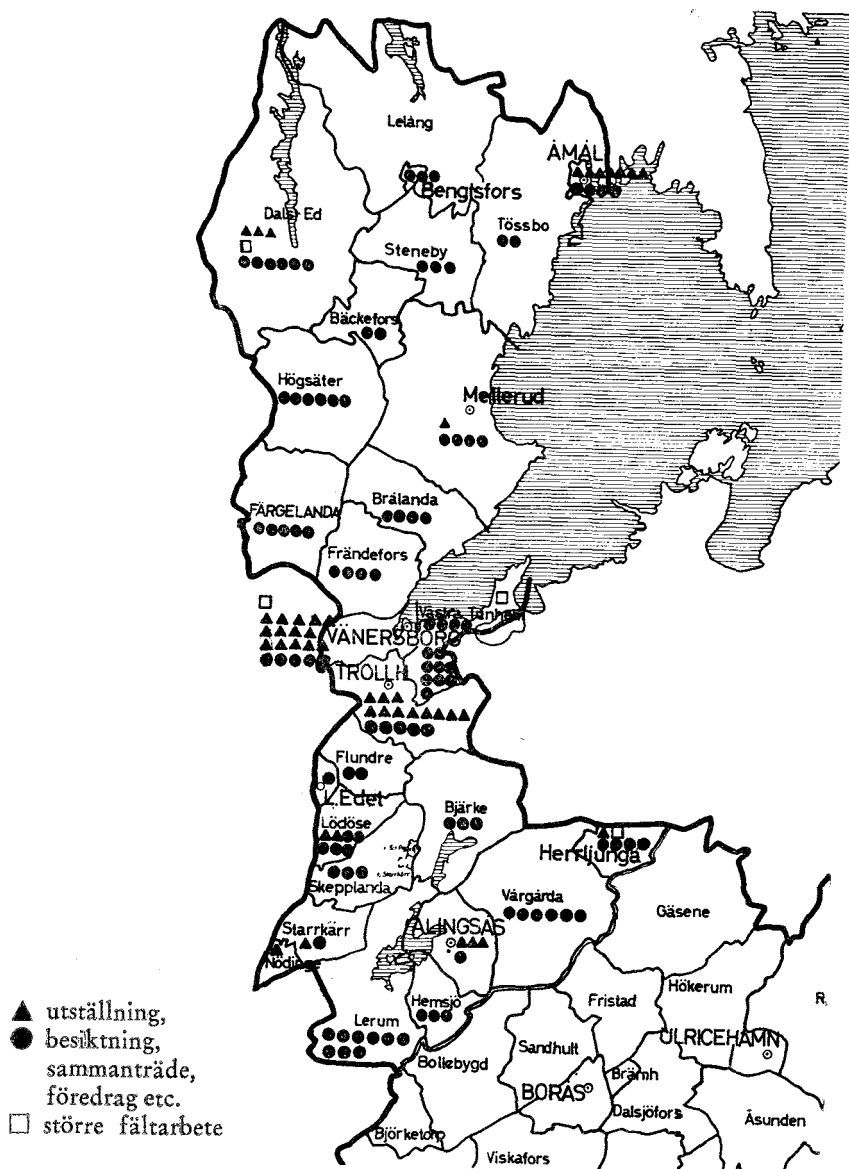
Landsantikvariens verksamhetsberättelse

1969

Vänersborgs landsantikvariedistrikt omfattar hela norra delen av Älvsborgs län, i söder till och med Herrljunga, Vårgårda, Hemsjö och Lerums kommuner. Trots detta har Vänersborgs museum tidigare närmast fungerat som ett stadsmuseum för Vänersborg. Under 1968 inleddes ett arbete för att skapa en enhetlig organisation för landsantikvariens och museets arbete, som skulle göra det möjligt att ge Vänersborgs museum rollen av ett länsmuseum för norra länsdelen. Avsikten är att sätta museet i stånd att svara för museal verksamhet inom alla länsdelens kommuner. Förslag har utarbetats till en ny huvudmannaorganisation, där berörda kommuner tillsammans med landstinget och hembygdsrörelsen skulle vara representerade. Tyvärr har denna organisation ännu inte kunnat genomföras. Tills vidare drivs verksamheten därför i Vänersborgs museums regi.

Trots dröjsmålet med den nya organisationen har verksamhetsåret 1969 inneburit ett stort steg mot förverkligandet av den planerade, läns museala verksamheten. Samtliga grenar av institutionens arbete har kunnat integreras med varandra. Genom detta har verksamheten fått en större tyngd och effektivitet än som var möjligt med den gamla indelningen i kulturminnesvård och museal verksamhet. Samtidigt har en väsentlig förstärkning av museets resurser kunnat ske. Detta har varit möjligt framför allt genom ett anslag för försöksverksamhet från landstinget, samt genom ökade anslag från Vänersborgs stad och bidrag från övriga kommuner som har blivit delaktiga av verksamheten.

Som det viktigaste steget mot den planerade läns museala verksamheten framstår den utställningsverksamhet som vid årets början inleddes i Trollhättan. Också en rad av distriktets övriga kommuner har tagit emot utställningar från museet. Den nya verksamheten har tills vidare formen av en försöksverksamhet. Utom utställningar har den framför allt omfattat skolverksamhet och fält-

Karta över museets verksamhet 1969

arbeten. Den geografiska räckvidden av museets arbete inom länet framgår av bifogade karta.

Förstärkningen av museets resurser har bland annat inneburit att en antikvarie (museilektor) kunnat anställas från den 1 september. Dessutom har museets personal utökats genom anställandet av två museivakter, varigenom öppethållandet har kunnat ökas och övrig personal har friställts för andra uppgifter. En påtaglig förbättring av arbetsmöjligheterna har varit anskaffandet av teknisk utrustning, bland annat för stencilering. Ett mörkrum för fotoarbeten har inretts och utrustats. En av arbetsmarknadsstyrelsen avlönad fotograf har knutits till museet.

En huvuduppgift under året har varit förberedelser för att lösa museets lokalproblem. I Vänersborg finns projekterat en ombyggnad av museibygnaden samt en annexlokal. Härigenom skulle museet få nödvändiga kontorsutrymmen, verkstadslokaler, konserveringslokaler, bibliotek och vissa utställningsutrymmen. För att förbättra utställningsmöjligheterna har ett viktigt steg tagits genom utrymningen av den gamla porslinssalen, som har byggts om för tillfälliga utställningar. Genom detta har museet nu två salar för detta ändamål, att användas alternerande eller tillsammans. Porslinssamlingarna har nyuppställts i en angränsande sal.

I Trollhättan fick kulturnämnden redan i januari en provisorisk lokal för museets utställningar i Gamla varmbadhuset. Före årsskiftet påbörjades en ombyggnad för att inreda hela huset utom källarvåningen till ett Trollhättans museum, att invigas på våren 1970.

Talrika sammanträden och utredningsarbete med anledning av organisationsfrågan och de olika byggnadsprojekten har varit en av årets mest tidskrävande uppgifter. Att arbetet med den nya organisationen ännu inte har kunnat slutföras innebär en svår belastning för verksamheten. Utöver utredningsarbete deltog landsantikvarien i 16 olika sammanträden i detta ärende under 1969. Härtill kommer överläggningar med Dals-Eds, Västra Tunhems, Melleruds, Herrljunga och Bjärke kommuner om museets verksamhet ute i länet.

Försöksverksamheten har väckt uppmärksamhet utanför länet, och landsantikvarien har varit kallad att redogöra för den inför

bland annat landsantikvarieorganisationernas samradsrads verkstallnde utskott i Falun den 9 maj och samradsrads årsmöte i Karlstad den 18 september.

Antalet diarieförda ärenden har varit 1077, vilket innebär en ökning, trots att diarieföringen lades om vid årskiftet 1968—1969 i syfte att minska antalet ärenden.

PLANÄRENDEN

Granskningsärenden

Fornminneslagens bestämmelser att samtliga fornlämningar är skyddade och att borttagande av fast fornlämning eller ingrepp i miljön kring fornlämningen endast får ske med riksantikvarieämbetets tillstånd leder till att plan-, byggnads-, väg- och täktärenden måste granskas med hänsyn till möjligheten att fornlämningar berörs av företaget. Liksom tidigare år har detta arbete kunnat koncentreras till samrådsföredragningar på länsplanet, där de olika myndigheternas synpunkter kan samordnas. I de fall då en fornlämning direkt berörs krävs emellertid vanligen en besiktning ute å fältet samt visst utredningsarbete. Därefter avger landsantikvarien yttrande, i svårare eller principiellt viktiga fall via riksantikvarieämbetet.

I samband med granskningsärenden sker samråd med kommuner, planförfattare och enskilda målsägare. Under såväl 1968 som 1969 har gamla, oavslutade ärenden inneburit en belastning, men denna har nu börjat hävas.

Byggnadsärenden

Planer på ombyggnad eller rivning av äldre bebyggelse har föranlett en rad besiktningar av alla slags byggnader, från slott och herrgårdar till torpstugor och enklare industrianläggningar. Ett viktigt ärende har varit utredningar och sammanträden för bevarandet av de gamla borgargårdarna runt plantaget i Åmål. Till sammans bildar de en av de bäst bevarade trästadsmiljöerna från 1700-talets slut och 1800-talets början, som finns kvar i landet. En annan anläggning, som under året har varit föremål för diskus-

sioner och underhandlingar i sikte på ett bevarande, är det gamla tingshuset i Tängelanda. Båda ärendena är ännu oavslutade.

När det gäller möjligheter att bevara äldre bebyggelse saknas motsvarighet till fornminneslagens generella skyddsföreskrifter. De antikvariska myndigheterna är därför hänvisade till tidsödande förhandlingar i varje särskilt fall. Utan ett nära samarbete med de enskilda kommunerna och berörda planmyndigheterna kan landsantikvarien och riksantikvarieämbetet endast i undantagsfall skydda äldre byggnader. Det arbete med inventeringar och upprättandet av kulturhistoriska utredningar som museet har inlett 1969 är ett försök att angripa byggnadsminnesvårdens problem från en ny utgångspunkt med sikte på att integrera byggnadsminnesvården i planeringen och i byggnadsnämndens arbete.

Inom en sektor finns emellertid ett fullgott lagskydd också när det gäller byggnader, och det är i fråga om kyrkorna. Varje förslag till ombyggnad och förändring måste godkännas av riksantikvarieämbetet. Härigenom kan museet göra viktiga insatser när det gäller vården av det värdefullaste av alla svenska kulturminnen, våra sockenkyrkor.

Under 1969 har följande kyrkor besiktigats på grund av planerade ombyggnader eller restaureringsarbeten: Alingsås stadskyrka, Algutstorp, Billingsfors brukskyrka, Bäcke, Erska, Frändefors, Färgelanda, Hålanda, Järn, Kilanda, Ornunga ödekyrka, Råggård, S:t Peder, Tunge, Vänersborg och Väne-Ryr. För att genomföra en smidig handläggning av ärendena har landsantikvarien inlett ett nära samarbete med arkitekter och kyrkoråd. Bland annat har det blivit praxis att kyrkans utseende före ombyggnaden dokumenteras genom en fotografering, som museet utför på uppdrag av församlingarna.

Översiktlig planering

I största möjliga utsträckning koncentreras landsantikvariens medverkan i planärenden till ett inledande skede. Den i årsberättelsen 1968 berörda översiktliga planeringen framstår här som allt viktigare.

En översikt över märkligare fornlämningar, byggnader och kulturhistoriskt värdefulla större områden inom Trollhättan, Väners-

borg och Västra Tunhem har upprättats, delvis på grundval av arbete i fältet. Inventering ute i fältet är nödvändig för den prioritering som krävs inom den översiktliga planeringen. Tidigare har endast fornminnesregistret funnits att tillgå. Detta innefattar inte byggnader och kulturlandskap. Dessutom krävs i de flesta fall ombesiktning även för prioritering av fornlämningar.

Kulturminnesvårdens deltagande i den översiktliga planeringen framstår som en av museets väsentligaste arbetsuppgifter. Planeringen kan i tid göras uppmärksam på stora positiva värden i form av kulturhistoriska minnesmärken. Genom att detta sker på ett tidigt stadium kan onödiga konflikter undvikas. Verksamheten medför emellertid ekonomiska problem som hittills har gjort att den har fått en ringa omfattning. Fältarbetet är mycket kostnadskrävande.

Vänersborgs museum har under 1969 kunnat pröva en möjlighet att lösa detta problem genom att arbeta med medel från de berörda kommunerna. Arbetet har skett i samband med museets byggnadsinventering. Anslag från Västra Tunhems och Dals-Eds kommuner har möjliggjort fältarbete för utarbetandet av kulturhistoriska utredningar över samtliga minnesmärken. På grundval av detta material är rapporter nu under utarbetande, som vägledning för kommunernas fortsatta planering. I rapporterna redovisas samtliga fornlämningar, byggnader och miljöer som bedöms som väsentliga ur antikvarisk synpunkt. Diskussioner pågår med ytterligare kommuner om upprättandet av liknande planer. Arbetet har blivit uppmärksammat utanför länet, och möjligen innebär det lösningen på kulturminnesvårdens problem i samband med den översiktliga planeringen.

Vid sidan av dessa arbeten har museet tillsammans med en rad andra myndigheter för naturvårdsverkets räkning deltagit vid en inventering av jordbruksområden i länet som bör bevaras.

Kort före årsskiftet fick landsantikvarierna uppdrag att sammanställa en översikt över samtliga märkligare minnesmärken inom de olika länen för den fysiska riksplaneringen. Detta arbete har påbörjats, men resultatet måste av tids- och kostnadsskäl bli av mycket översiktlig och ofullständig karaktär.

En viktig målsättning för museet har varit att samordna verksamheten i samband med planfrågor med museets vårdarbeten, informationsverksamhet och pedagogisk verksamhet. Därför har museet utfört en planmässig genomgång av riksantikvarieämbetets fornminnesregister för att välja ut de fornlämningar som är mest ägnade för en publikinriktad verksamhet. Detta urval ligger till grund för museets redovisning för den fysiska riksplaneringen.

VÅRDÄRENDEN

Fornvårdsarbeten

Fornvårdsarbetena har liksom tidigare år bedrivits i samarbete med skogsvårdsstyrelsen i Borås och med medel från arbetsmarknadsstyrelsen. Under 1969 arbetades på 40 platser med sammanlagt drygt 1.500 dagsverken. Det viktigaste nya objektet under året var hållristningsområdet vid Dalbergså. Stora utvidgningar av de tidigare arbetena skedde vid framför allt Västra Tunhems prästgård, där en restaurering påbörjades av hasseldungarna söder om hembygdsgården, och vid gravfältet Nycklabacken. För att sprida kännedom om de utförda arbetena och om de vårdade fornlämningarna ägnades årsboken Hembygden 1969—1970 helt åt fornvårdsarbetena.

Vid ett sammanträde i Borås den 15 april överenskoms om en omorganisation och utvidgning av fornvårdsarbetena för att de bättre skall kunna täcka hela länsdelen. En rad nya objekt skulle kunna vårdas, framför allt i norra Dalsland och i Vårgård-Herrljunga-området. Emellertid kunde planerna inte genomföras under 1969 på grund av de svåra stormarna under hösten. All tillgänglig arbetskraft måste disponeras för röjningar i den stormfällda skogen. Också de pågående fornvårdsarbetena måste tillfälligt läggas om för att i första hand laga skador efter vindfällena på fornminnesområdena.

Byggnadsvård

Möjligheterna till istandsättande och reparation av äldre bebyggelse i Älvsborgs län är mycket små eftersom statliga bidrag inte kan påräknas annat än i undantagsfall. Förhållandet är helt annorlun-

da i de delar av landet där sysselsättningsläget nödvändiggör omfattande beredskapsarbeten. Tyvärr blev det därför inte möjligt att under 1969 få anslag för de planerade reparationerna av Lekhuset på Nääs och av Sundals-Ryrs ödekyrka. Förnyad ansökan kommer att inges under 1970. Under 1969 har också reparation projekteras av ödekyrkan i Ornunga. Kyrkan har tidigare fungerat som hembygdsmuseum, men har nu utrymmts och kommer att återställas i det skick den hade när den senast var i bruk 1903. Den delvis mycket torftiga inredningen i ödekyrkorna i Sundals-Ryr och Ornunga har ett mycket stort kulturhistoriskt värde eftersom, samtliga i bruk varande kyrkor har undergått en upprustning under 1900-talet, som har höjt standarden på sådant som golv, läktarinredning och belysning.

Planering

I planeringen av vårdarbetena har arbetet under året börjat inriktas på större och slagkraftigare objekt. I synnerhet gäller detta sådana platser som kan få betydelse också för fjärrturismen och som kan vara tillräckligt underlag för de serviceanordningar, som är nödvändiga för att man skall nå en stor publik i dagens samhälle. En sådan satsning kan bara ske på några få platser. Dessa bör bli utgångspunkten för en stor del av museets publikinriktade verksamhet. Erfarenheterna visar att en fornminnesplats med tillräcklig slagkraft kan få betydligt större publik än museerna själva. Med utgångspunkt från denna tankegång har museet under året börjat inrikta sin verksamhet såväl i fråga om vårdarbeten som i fråga om planärenden och publikinriktad verksamhet på att förbereda tillkomsten av ett nät av stora, kulturhistoriska sevärdheter i länet. Antalet platser måste bli ytterst begränsat och dessutom måste sevärdheterna ha en sinsemellan klart olika karaktär.

Objekt som bedöms som lämpliga för en större satsning är Nääs slott, Stora Lundby Järnvägsmuseum, området kring Västra Tunhems kyrka, hällristningsområdet i Högsbyn i Tisselskog samt möjligen området kring Tängelanda tingshus. När det gäller Nääs framlades under året planer på en civilförsvarsanläggning, som skulle ha spolierat hela miljön kring slottet. Emellertid bedömdes

det som viktigare att satsa på områdets möjligheter som fritids- och kulturminnesområde, och planerna fick falla. I stället har landsantikvarien fått i uppdrag att i samråd med berörda parter göra en utredning om Nääs möjligheter som turist- och fritidsområde.

Planerna på en museijärnväg på den gamla Västgötabanan längs sjön Anten, från Antens station till Gräfsnäs slottspark, har varit ett av årets viktigaste ärenden. Avsikten är att bevara inte bara järnvägen utan också hela den kulturhistoriska miljön kring järnvägen som ett stort levande museum. Föreningen Stora Lundby Järnvägsmuseum har redan i sin ägo ett stort rullande material i form av ånglok och vagnar. Förhandlingar pågår med Statens järnvägar om möjligheterna för föreningen att köpa eller arrendera banan och tillhörande byggnader. Genom landsantikvarien har riksantikvarieämbetet engagerat sig i ärendet.

Efter den besvärliga sommaren 1968, då markägaren vägrade allmänheten tillträde, har hållristningsområdet vid Högsbyn i Tiselskog under året blivit tillgängligt. Markägaren har nu inrättat en tältplats för att ta emot allmänheten. Den ökade exploateringen av området som tältplatsen innebär har emellertid medfört vissa problem när det gäller att skydda ristningarna och den omgivande miljön. Samtidigt bör så många människor som möjligt få tillfälle att besöka platsen. Detta har medfört att riksantikvarieämbetet för första gången har beslutat att i egen regi utarbeta en plan för utnyttjandet av ett fornminnesområde. Arbetet som sker i samråd med landsantikvarien påbörjades under hösten.

DOKUMENTATION

Fältarbeten och undersökningar

Dokumentationsverksamheten har, liksom på de flesta andra svenska museer, varit av en obetydlig omfattning under de senaste årtiondena, när huvuddelen av museernas resurser har ägnats åt anordnandet av tillfälliga utställningar. Under 1969 har museet på nytt kunnat påbörja en dokumentationsverksamhet i större skala. Detta har möjliggjorts dels som en följd av särskilda anslag och genom den allmänna förbättringen av museets arbetsmöjligheter, dels av en målmedveten satsning på möjligheterna att göra under-

sökningar i form av uppdrag, som till exempel den nämnda fotograferingen av kyrkorna.

Viktigast av de fältarbeten som har utförts under året är byggnadsinventeringen. Den har kunnat påbörjas genom ett särskilt anslag från landstinget för försök med inventering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Inventeringen utfördes under juli-december i Västra Tunhem och Dals Ed. I samband med inventeringen utfördes fältarbete för utarbetande för kommunernas räkning av de nämnda kulturhistoriska utredningarna över samtliga minnesmärken inom de berörda områdena. Härigenom får byggnadsinventeringen en omedelbar praktisk betydelse för bevarandet av den äldre bebyggelsen.

Byggnadsinventeringen utfördes enligt en ny metod. För första gången prövades möjligheten att inventera samtliga byggnader inom ett större undersökningsområde. Inventeringen syftar till upprättandet av ett register som i likhet med fornminnesregistret skall vara användbart för forskning och kulturminnesvård också i framtiden, utan förnyade fältarbeten. Förutsättningen för detta är ett mera objektivt registreringssätt än vid tidigare inventeringar, med strävan att bortse från de värderingar man gör i dagens läge och med dagens kunskaper. Utom att samtliga hus tas med i inventeringen medför detta att fotografering tillmäts en större betydelse än i äldre inventeringar.

Arbetet har redan efter första sommaren nått så långt att en fast metodik har utarbetats och kostnadsberäkningar för motsvarande uppgifter kan göras med relativt stor säkerhet. Ett hittills unikt forskningsmaterial har insamlats, som öppnar nya möjligheter för den byggnadshistoriska forskningen. Sammanlagt har omkr. 2.000 fastigheter inventerats. Inventeringen har varit fullständig inom Vänersnäs och Dals-Eds socknar. Inom Västra Tunhem fick den av tidsskäl begränsas. Ett fast underlag har skapats för bevaringsåtgärder. Sammanfattningsvis visade det sig att bebyggelsen i Vänersnäs och Västra Tunhem var av ovanligt hög kvalitet jämfört med i länet i stort, under det att Dals Ed endast har mycket få byggnader av större kulturhistoriskt värde bevarade .

Inventeringen har tilldragit sig ett stort intresse utanför länet. Under hösten har samarbete inletts med andra museer i landet som

utför byggnadsinventarier. Framför allt gäller detta Göteborgs historiska museum, som arbetar med samma målsättning och som ungefär samtidigt inledde en liknande inventering.

Utanför de inventerade områdena har undersökning med uppmätning och fotografering skett av rivningshus, Ale Skövde prästgård (flyglar), Drottninggatan 40 och Östergatan 28 i Vänersborg samt kyrkstallarna i Gestad.

De arkeologiska undersökningarna inom distriktet har under året handhåfts av riksantikvarieämbetets uppdragverksamhet. Undersökningarna sker i nära samråd med landsantikvariern, som också i vissa fall biträtt vid förhandlingar. Viktigare undersökningar under året har varit ett stort, delvis tidigare okänt järnåldersgravfält vid Finnatorp i Horla, samt de fortsatta grävningarna i Lödöse.

En stor undersökning genomfördes av museet i samband med nedläggningen av A.F. Carlssons skofabrik i Vänersborg hösten 1969. Undersökningen lär vara den första i sitt slag i Sverige. Den bekostades av företaget och av Vänersborgs stad. Hela tillverkningsprocessen dokumenterades vid undersökningen, som också etnologiskt sökte registrera livet i fabriken. Samtidigt förvärvade museet, utom material belysande tillverkningsen, en stor och mycket värdefull samling skor. De äldsta härrör från 1800-talet.

Samlingarna

Viktiga nyförvärv under gjordes i samband med utställningen 20-TAL, då museet i samarbete med Föreningen Vänersborgs musei vänner och Elfsborgs läns annonsblad genomförde en insamlingskompanj i form av en tävling. Bland de delvis såråtkomliga objekt som förvärvades märks en stor samling kläder, hushållsredskap, brödrost, strykjärn, kaffekokare, radioapparater, kristallmottagare, leksaker, barnvagn samt en samling föremål från en lanthandel.

Som gåva har museet fått motta ett mycket värdefullt dockskåp från slutet av 1800-talet samt en uppsättning barnkammarmöbler i böjträ från samma tid av Thonets fabrikat. Genom förmedling av Vänersborgs musei vänner har museet fått två spegellampetter, hallstämplade i Vänersborg 1823.

I samband med tävlingen "Gamla dalslandsbilder" i Dalslands fornminnes- och hembygdsförbunds regi inkom över 1.000 bilder

och negativ till museet. Allt material av värde införlivades med arkivet eller avfotograferades.

Museets magasin har länge befunnit sig i ett tillstånd av oordning som försvårat arbetet. En genomgång av samtliga samlingar och upprättandet av en plan för konservering av samtliga föremål, som är i behov av vård, har under året utförts genom konservator Eva Sundberg. För att kunna genomföra arbetet och för att kunna ordna samlingarna har museistyrelsen begärt ett särskilt anslag för åren 1970—72. Behovet av konservering har också medfört projektering av en ny konserveringsanläggning.

I samband med rivningen av museets magasin Östergatan 28 flyttades föremålen som förvarades där över till bottenvåningen i huset Östergatan 21, som uppläts till museet, dels till ett magasin på Båbergs gård.

PEDAGOGISK VERKSAMHET

Publikationsverksamhet

Under hösten utgavs årsboken HEMBYGDEN på Dalslands fornminnes- och hembygdsförbunds förlag. Museet svarar för redigeringen av årsboken och huvuddelen av innehållet i denna årgång var författad av museets personal. Boken innehåller dels en handledning i fornminnesvård, dels en serie korta avsnitt om de fornminnesplatser som berörts av vårdarbetena. Boken har också utgivits i form av två smärre publikationer, FORNMINNESVÅRD-LANDSKAPSVÅRD och 40 FORNMINNESPLATSER I NORRA ÄLVSBORGS LÄN. Innehållet behandlade för första gången inte bara Dalsland utan hela landsantikvariedistriktet.

På Götaälvdalens konstförenings förlag har utgivits en minneskrift i samband med föreningens 25-årsjubileum, med bland annat en längre uppsats om den västsvenska konsten under 1900-talet.

I samband med utställningarna har museet under året tillhandahållit korta stencilerade vägledningar. I många fall skulle det vara värdefullt om dessa kunde tryckas. Likaså har museet under året mottagit en rad värdefulla manuskript som i brist på medel inte kunnat tryckas.

Utställningar

Arbetet har under året inriktats dels på att visa museets utställningar på orter i länet utanför Vänersborg, dels på att höja kvaliteten på utställningarna. För att möjliggöra detta har museet inlett ett omfattande samarbete med museer utanför länet.

Det hösten 1968 ingångna samarbetsavtalet med Nordiska museet har gjort att museet har kunnat visa fem kulturhistoriska utställningar som annars inte skulle ha visats utanför Stockholm. Utställningarna har genom Vänersborgs museum visats på orter inom länet. Dessutom har de genom museet förmedlats till en rad andra museer i Västsverige.

Två av utställningarna, FOLKLIG LÅKEKONST och 1700-TALETS BONDE, har distribuerats i samma skick som de visades i Stockholm, fränsett att Vänersborgs museum har utarbetat ett studiematerial till utställningarna. Utställningen 20-TALET omarbetades med gemensamma insatser från båda museerna, och innehåller föremål också från Vänersborgs museum. I samarbete mellan museerna utformades också NORSK FOLKKONST, som ställdes samman särskilt för Vänersborgs museum. NYGAMMALT byggdes för visning i Vänersborg museum hösten 1968 efter förebild av en tidigare utställning i Nordiska museet.

Genom samarbete med Statens historiska museum har Vänersborgs museum distribuerat utställningarna SOM VI SER DEM, GÄNDE BORD och OSS VIKINGAR EMELLAN till orter i länet. Historiska museet erbjuder sina utställningar till orter i hela landet, men i Älvsborgs län har erbjudandet gått genom Vänersborgs museum. Härigenom har utställningarna försetts med studieblad och vägledning som sammanställts av Vänersborgs museum. Museet har också satt upp dem och presenterat dem hos de olika mottagarna utan extra kostnad. För Vänersborgs museum har samarbetet inneburit att museet snabbt har kunnat erbjuda en serie utställningar också till orter som saknar lämpliga lokaler för att ta emot större utställningar. Under 1970 avser museet att påbörja en egen produktion av motsvarande utställningar.

Tre av årets kulturhistoriska utställningar har tillkommit i museets egen regi, utanför samarbetet med andra museer, nämligen FORNMÄNNESVÄRD—LANDSKAPSVÄRD, FRÄN ARBE-

TARRÖRELSENS BARNDOM och VÄSTGÖTABYGD 1970.

Konstutställningarna har liksom tidigare år anordnats i samarbete med Götaälvdalens konstförening. Liksom tidigare har de till större delen haft formen av försäljningsutställningar. Årets viktigaste utställning har varit GÖTAÄLVDALENS KONSTFÖRENINGENS JUBILEUMSUTSTÄLLNING vid föreningens 25-årsjubileum. Utställningen innehöll dels en historisk avdelning över västsvensk konst under 1900-talet, dels verk av sex särskilt inbjudna, nu verksamma konstnärer. Den historiska avdelningen tillkom i samarbete med Göteborgs konstmuseum. Under våren togs två vandringsutställningar samt ordnades en utställning med fyra unga surrealisterna FANTASILANDSKAPET. Under hösten visades textilkonst, LAPPTÄCKEN av Västsvenska mönstertecknare.

Också i fråga om konstutställningarna finns planer på en modernisering och utbyggnad av verksamheten i nära samarbete med större specialmuseer. Däremot förefaller intresset för vandringsutställningar inom denna sektor mindre än i fråga om de kulturhistoriska utställningarna. Konstutställningar vill man på fletra håll ordna i egen regi. En planerad satsning på mera pedagogiska konstutställningar bör dock kunna intressera hela länsdelen.

Vid sidan av den egna utställningsverksamheten har museet under året medverkat vid arbetet på en utställning i det gamla slöjdseminariet på Nääs. Utställningen som beräknas vara färdig våren 1970 kommer att behandla slöjdskolans verksamhet.

Totala antalet utställningar under året har varit i Vänersborg 14, varav 13 i museet, i Trollhättan 11, varav 6 i den nya utställningslokalen i Gamla varmbadhuset och 5 i andra lokaler, i Åmål 7, varav 6 i konsthallen, i Alingsås 3, i Lödöse 2, i Surte 1, i Dals-Ed 3, i Herrljunga 1, i Starrkärr 1 och i Mellerud 1. Dessutom har visats en utställning i vardera Uddevalla, Göteborg och Skara. Utställningar från Nordiska museet har förmedlats till Borås, Halmstad, Karlstad, Skara och Varberg.

Antalet utställningsbesökare var i Vänersborg 16.390, vilket utgör en ökning på 38 % från föregående år, i Gamla varmbadhuset i Trollhättan 7.210 och i hela länsdelen lågt räknat om kring 42.000. Detta innebär en fyrdubbling av museets publikunderlag inom utställningssektorn. Härtill kommer omkring 8.200 personer

som såg museets utställningar utanför distriktet, varav 5.200 gäller Nordiska museets utställningar.

Programverksamhet

En viktig uppgift för museet är att ordna föredrag, debatter, visningar och annan programverksamhet i samband med utställningarna. I stor utsträckning är det bara i samband med sådana aktiviteter som man kan utnyttja utställningarnas möjligheter att väcka kunskap och tillföra debatten nya impulser. Emellertid gör museets begränsade resurser att verksamheten ännu måste bli av mycket ringa omfattning. I huvudsak har programverksamheten skett i samarbete med organisationer utanför museet. I samarbete med ABF anordnades bland annat en serie kvällsprogram i samband med utställningen INOONOOT, och i samarbete med Stadsbiblioteket i Vänersborg anordnades en BARNBOKSVECKA, med en serie olika program. Musikverksamhet har under året förekommit 3 gånger i Vänersborg och en gång i Trollhättan.

Många föreningar har liksom tidigare under året utnyttjat möjligheten att förlägga program till museet med föredrag eller visningar av pågående utställningar samt samkväm i museets källare.

Utanför museet har personalen medverkat med föredrag, deltagande konferenser och diskussioner. Denna verksamhet har varit av större omfattning än den som är knuten till museibyggnaden. Arrangörer har varit föreningar och organisationer runt om i distriktet.

Museets verksamhet med utfärder, som påbörjades 1968, har under året fortsatt genom utfärder till Nääs slott, Vänersnäs och Lödöse.

Barn- och ungdomsverksamhet

En följd av nyorienteringen av museets verksamhet är försöken att få till stånd aktiviteter för barn och ungdom. Ett första steg mot utbyggnaden av en sådan verksamhet är BARNMUSEET, en kulturhistorisk lekstuga för barn 4—8 år, som pågått från den 19 april varje lördag frånsett sommarmånaderna. Avsikten är att barnen genom lekar och praktiska övningar skall komma i kontakt med museets verksamhet.

Varje lördag bygger samtliga aktiviteter på ett särskilt tema, som växlar varje gång. Som exempel kan nämnas vikingar, julseder eller Pelles nya kläder. I undervisningen används dels museiföremål, dels modeller och särskilt iordningställt undervisningsmaterial. Vidare anlitats film, ljusbilder, sagoläsning, målning, klippning, sång och dans.

Som under tidigare år anordnade museet under sportlovsveckan en serie frågesporttävlingar. Fredagen den 28 februari ordnades en final med gemensam utslagstävling och prisutdelning. Också i samband med barnboksveckan anordnades en rad aktiviteter för barn.

Skolverksamheten

I de nya läroplanerna för skolan fästes stor vikt vid samarbetet mellan skolor och museer. Med anledning härav har museet och länsskolnämnden inlett ett samarbete för att avsevärt utvidga den museala verksamheten för skolorna i länet. En särskild arbetsgrupp med representer för nämnden och museet har bildats för att leda arbetet. Gruppen började sitt arbete först i september och verksamheten befinner sig därför till större delen på planeringsstadiet. Planeringen sker med deltagande av länsskolnämndens konsulenter. Genom detta får museet tillgång till den nödvändiga pedagogiska sakkunskapen.

Arbetsgruppen har sammanträtt fem gånger. För att förbereda verksamheten utarbetades en enkät för att få vetskap om i vilken utsträckning skolorna redan nu besöker museer, hembygdsgårdar och fornlämningar eller tar emot vandringsutställningar. Av svaren framgick att verksamheten för närvarande är av relativt ringa omfattning och framför allt mycket olika i olika skolor. Det framgick också att det råder ett mycket stort behov av museal verksamhet. Vidare har arbetsgruppen sökt kartlägga beståndet av äldre skolmaterial och äldre skolbyggnader. Detta material skall användas för att iordningställa skolhistoriska utställningar. En viktig uppgift för arbetsgruppen är därför att söka stoppa den förskringring av äldre inventarier genom auktioner som pågår.

Riktlinjer har utarbetats för den framtida verksamheten. Avsikten är att arbeta med utgångspunkt från dels ett närområde, som omfattar Trollhättan och Vänersborg, dels ett fjärrområde,

som omfattar övriga länet. Inom närområdet bör en stor del av behovet kunna tillfredsställas genom att basutställningarna i museerna i Vänersborg och Trollhättan utformas så att de är anpassade efter skolornas läroplaner. Inom fjärrområdet beräknas hembygdsgårdarna i viss utsträckning kunna fylla samma funktion. Hembygdsgårdarnas samlingar går att ansluta till skolornas läroplaner på samma sätt som museernas. Vidare är det meningen att alla befintliga kulturhistoriska tillgångar i form av fornlämningar, kyrkor och andra minnesmärken skall integreras i undervisningen genom att arbetsgruppen utarbetar ett studiematerial kring dem. Som ett första steg i detta arbete har inletts utarbetandet av en förteckning över alla lämpliga studieobjekt i länet, så att varje skola skall få anvisning om vilka platser i närheten som kan besökas för att belysa utvecklingen från stenåldern och fram till nyare tid.

En väsentlig del av arbetet är emellertid avsett att gälla sådan verksamhet som kan användas i själva skolorna. Framför allt gäller detta produktionen av läroplansanpassade museipaket och mindre skärmutställningar, som kan ställas upp i varje skola eller användas i klassrummen. För uppläggningsen av denna verksamhet har utformats enkäter som följt med skärmutställningarna GÅENDE BORD och OSS VIKINGAR EMELLAN. Härvid har framkommit ett starkt önskemål om att utställningarna skall innehålla mera föremål. Med utgångspunkt från enkäten har påbörjats iordningställandet av ett museipaket om västsvensk forntid.

När det gäller att integrera hembygdsgårdarna i undervisningen har Herrljunga hembygdsgård valts som försöksobjekt. Under hösten har museet utfört en uppmätning och fotografering av byggnaderna samt en inventering av föremålsbeståndet. Vid ett sammanträde på platsen med arbetsgruppen och skolkonsulenter beslöts att museet skall utarbeta en plan för hur samlingarna skall kunna ställas upp.

Till samtliga utställningar under året utom konstatställningarna har utformats arbetsuppgifter för skolorna i två varianter, en lättare och en svårare. I samband med uppställandet av vandringsutställningarna på orter inom länet har museets personal hållit en genomgång av utställningen för ortens lärare.

Hembygdsföreningarna

I landsantikvariens arbete ingår en konsultverksamhet gentemot hembygdsföreningarna, som med museets alltmer ökade arbetsuppgifter i övrigt visat sig svår att fullgöra under senare år. Emellertid är det nödvändigt att insatserna stärks. Hembygdsrörelsen befinner sig för närvarande i en svår situation, och en omfattande reorganisation än nödvändig. Som ett led i detta arbete har museet inlett förberedelser för årsskriften Hembygden 1971, som avser att ta upp hembygds gårdarnas och hembygdsrörelsens problem till behandling.

Sammanträden och genomgång av föreningens verksamhet har under året skett med Svältornas fornminnesförening, Ornunga, Frändefors hembygdsförening, Horla hembygdsförening, Herrljunga hembygdsförening och Flundre hembygdsförening.

Vidare har museet medverkat vid sammanställandet av en katalog och reklamfolder för Ödeborgs fornsal samt vid en nyuppställning av Svältornas fornminnesförenings samlingar i nya lokaler.

ÖVRIGA UPPDRAG

Landsantikvarien har under året vid sidan av uppdrag inom till museet knutna organisationer varit medlem av styrelsen för Lödöse museum (även medlem av arbetsutskottet), av styrelsen för Vänersborgs folkrörelsearkiv (även medlem av (arbetsutskottet och arbetsledare för arkivet), suppleant i styrelsen för Västergötlands fornminnesförening, ledamot av styrelsen för Svenska museimannaförbundet samt sekreterare i Föreningen Sveriges landsantikvarier.

Antikvarie Wegraeus har varit ledamot av Svenska museimannaförbundets styrelse samt deltagit i museilektorskonferensen i Göteborg den 25—28.9.

Amanuens Aarsrud har den 15.11—15.12 varit tjänstledig för att som innehavare av Rättigskas stipendiet undergå fortbildning på riksantikvarieämbetet.

Amanuens Järlgren har deltagit i en av riksantikvarieämbetet anordnad konferens i Skara den 12.8.

Vänersborg i februari 1970.

Sten Rentzhog

UTSTÄLLNINGAR 1969

NYGAMMALT (i samarbete med Nordiska museet) Trollhättan 26.1—16.2.

INOONOOT (Riksförbundet för bildande konst ABF) Vänersborg 26.1—31.1.

FRÅN ARBETARRÖRELSENS BARNDOM Vänersborg 7.2—13.2.

SOM VI SER DEM (Statens historiska museum) Trollhättan 5.1—2.2, Åmål (Stadsbiblioteket) 9.2—2.3, Alingsås 16.3—30.3, Dals-Ed 9.4—22.4, Mellerud 23.4—6.5, Starrkärr 7.5—20.5, Lödöse 21.5—4.6, Vänersborg (Svenska Handelsbanken) 5.6—18.6.

VIKINGAR (Statens historiska museum) Dals Ed 9.4—22.4.

FOLKLIG LAKEKONST (Nordiska museet) Vänersborg 16.2—2.3 Åmål 16.3—30.3, Trollhättan 2.4—20.4, Karlstad 12.9—28.9, Dals Ed 5.10—31.10, Halmstad 9.11—7.12, Alingsås 14.12—14.1.

KAMERAÖGA—KONSTNÄRSÖGA (Riksutställningar) Trollhättan 16.3—23.3, Vänersborg 30.3—10.4.

RUNE CLAEISSON Trollhättan 23.3—20.3, Vänersborg 13.4—20.4. 20-TAL (i samarbete med Nordiska museet) Trollhättan 7.5—1.6, Vänersborg 12.6—24.8, Åmål 5.9—21.9, Borås 28.9—19.10, Alingsås 16.11—7.12, Varberg 14.12—14.1

FANTASILANDSKAPET Trollhättan 27.3—4.4, Vänersborg 11.5—18.5.

FORNMINNESVÄRD-LANDSKAPSVÄRD Göteborg 2.3—13.4, Åmål 11.5—18.6, Trollhättan 7.7—14.9, Skara 29.9—5.10

NORSK FOLKKONST (i samarbete med Nordiska museet) Vänersborg 2.9—21.9, Åmål 26.9—15.10, Trollhättan 6.11—23.11, Skara 5.12—13.1.

FISKE PÅ FRITID (Riksutställningar) Vänersborg 5.10—26.10.

GÖTAÄLVDALENS KONSTFÖRENING 25 ÅR Trollhättan 18.10—29.10, Vänersborg 2.11—16.11.

1700-TALETS BONDE (Nordiska museet) Åmål 17.10—2.11, Vänersborg 20.11—7.12.

GÅENDE BORD (Statens historiska museum) Surte 3.11—16.11, Herrljunga 24.11—7.12, Lödöse 15.12—11.1.

OSS VIKINGAR EMELLAN (Statens historiska museum) Åmål (Åmåls sparbank) 3.11—16.11, Uddevalla (Skandinaviska banken) 24.11—28.12.

LAPPTÄCKEN Västsvenska mönstertecknare. Vänersborg 23.11—30.11, Trollhättan 7.12—14.12.

BARNBOKSVECKA (i samarbete med Stadsbiblioteket och bokhandlarna i Vänersborg). Vänersborg 16.11—23.11.

VÄSTGÖTABYGD 1970 Stig Hjelm-Rolf Lantz. Vänersborg 11.12—6.1.

ÅRSKRÖNIKA 1969.

Kära Gillebröder

Må det vara mej tillåtet att börja mina första stapplande steg som krönikör i Vänersborgs Söners Gille med en liten hyllning till min företrädare. Thorsten Gulz har under 17 års tid vid varje högtidsstämma glatt gillebröderna med sin krönika, i vilken han på ett elegant och personligt sätt tecknat det gångna årets händelser från när och fjärran. Hans personliga engagemang i alla frågor som rör staden och dess utveckling kan man inte ta miste på och som en röd tråd genom årens krönikor lyser hans kärlek till hemstaden. Om jag inte tar fel är Thorsten gillemästare i krönika — ett rekord som i varje fall inte kommer att falla de närmaste 17 åren. Tack Thorsten för all glädje Du berett Bröderna och för den värdefulla insats Du gjort och gör även på andra områden inom Gillet.

De Bröder som nu väntar sej en utrikespolitisk krönika kan sluta lyssna resp. läsa här. Med risk för att bli kallad samhällsfrånvänd tänker jag även i fortsättningen låta storpolitikerna missköta sina jobb till framgång för sej själva och till undergång för många. Det är trots allt väldigt lite en gilleskrivare i Vänersborgs Söners Gille kan uträtta i detta sammanhang. Jag skall i stället krympa horisonten och försöka ge en samlad bild av årets händelser i Lilla Paris.

Det vill säga. För att få året rätt placerat i tiden måste jag väl nämna att det var det året då Nixon blev president i Amerika, då människan för första gången landsteg på månen, då Erlander gick och Palme kom och då Gillet fick en ny krönikör. Det var även det året då Sträng varslade om att höja moms, då Åsbrink drog hårt i kreditbromsen, då räntan slog höjdreord och ordet jämlikhet rullade som ett runt ord i en tom tunna. Då vet vi alltså var vi står — nådens år 1969.

Det har varit ett jubileérnas år i år. Staden har fyllt 325 år och avfestades i Huvudnässkolans aula med en repris på Erik Alvins

kantat STADEN som framfördes första gången vid Vänersborgs 300-årsjubileum. Det blev en minnesrik kväll för alla musikälskare och det är bara att beklaga att ett musikaliskt verk av så hög klass endast skall framföras två gånger, och med 25 års mellanrum.

Bland de större evenemangen vill jag även nämna OD-körens besök i Vänersborg som möjliggjordes genom en energisk insats av stadsfullmäktiges ordförande, tillika gillebrodern Bengt Jennische. Denna anrika kör gav en uppvisning som knappast kan överträffas annat än möjligen av — OD-kören. Bengt Jennische blev rikligt belönad för denna sin insats, dels genom uppskattning från stadens innevånare och dels genom att bli medlem i kören. Någon aktiv sångare blir han aldrig men röst har han — t.o.m. utslagsröst i stadsfullmäktige.

Teatern har firat 100-årsjubileum med en operasoaré utförd av stjärnartister från Kungl. Operan i Stockholm, förstärkta med vår egen Ingvar Wadman som bidrog med en välskriven och elegant framförd prolog. Det blev två verkliga festkvällar på vår lilla teater, som vi med rätta är mycket stolta över.

I samband med 325-årsjubileét har staden fått många nya och förnäma presenter. Jag tänker då i första hand på — jag citerar — ”Det tempererade utebadet — landets finaste anläggning i sitt slag — som förresten gör Idrottsstaden till landets i särklass förnämsta.” Allt enligt ELA. Jo, jag tackar jag. Nu börjar lilla Vänersborg på allvar sticka upp med rekord på löpande band. Vi har även fått Sveriges största simskola ser jag, men när skall våra idrottsprestationer nå samma höga klass som anläggningarna. Vi måste tänka på att vi har världsmästartraditioner att försvara i idrottliga sammanhang. Vänersborgs idrottsklubbar förenen Eder till gemensamma krafttag!

Det nya badet är verkligen en förnämlig anläggning som med tacksamhet accepterats av stadens innevånare. Ock vad bättre är. Den har även fått turisterna att stanna kvar i större omfattning än tidigare. Varje bidrag till stadens affärliv mottages med tacksamhet. Att tala om jubileum redan första året kan låta märkligt, men jag kan tala om att det är 100 år sedan tanken på ett utebad i Vänersborg väcktes.

I Wenersborgs-Posten, Thorsdagen d. 3 Dec 1868 kunda man läsa följande annons:

Sammanträde.

Badbassin

Gymnastikläraren hr A. Stiberg har nu lemnat ritning och kostnadsförslag till en Badbassin hvarföre de herrar som intressera sig för byggandet af en sådan, täcktes så mangrant som möjligt sammanträda i Drätselkammarens lokal Lördagen den 5 nästkommande December kl. 5 e.m., särdeles som vid förra sammanträdet beslut fattades om teckning för borgen af ett sparbankslån åt hr Stiberg för nämnda ändamål och sålunda allmänheten komma i åtnjutande af en Badbassins fördelar på samma sätt, som vid teckning af Aktier till Brännvinsbolaget. Den inlemnade ritningen finnes att bese i Boklådan.

Wenersborg den 28 November 1868

Sundhets-Nämnden

Det förefaller mej som om Sundhetsnämnden hade svårare med den aktieteckningen än Brännvinsbolaget hade. Förmodligen tyckte stadens innevånare på den tiden att det var sundare att sitta hemma och blaska än att ligga ute och plaska. Heder åt hr Stiberg och heder åt dem som nu förverkligat hans idé.

I närheten av Idrottsstaden har vi i år fått en skolstad av stora mått. Det är den nya gymnasieskolan som flyttat från Huvudnäs-skolan, som för kort tid sedan ersatte det gamla läroverket, som revs nära nog på sin 100-årsdag. Så långt kan man hänga med, men att hänga med i de olika skolreformerna som på senare år ersatt varann är betydligt värre. Nu förbereds emellertid en ny enklare skolreform som till och med skolfolket skall kunna begripa och som gör det lättare för eleverna att välja linje. Samtidigt skall psalmboken utbytas mot kortleken och de tio budorden mot Culbertsons bud. Det går framåt i gamla Sverige!

Det har även gått framåt med att ställa i ordning vårt en gång idylliskt kullerstensbelagda torg. Nu är det belagt med släta fina stenar i räta vinklar och fick till en början mer och mer karaktären av en stenöken. Vår energiske stadsträdgårdsmästare har emeller-

tid börjat leka med sitt trollspö och med hans hjälp kan det säkert så småningom förvandlas till en liten oas.

Staden rustar upp även rent försvarsmässigt. Båda kanonerna är nu på plats framför kyrkan och till arsenalen hör nu även ett Remington m/1886—1913 som professor Torsten Åström och hans hustru Barbro överlämnat till staden. Geväret har tillhört kronofogden och riksdagsmannen Tullius Forsell, som i sin tur har tillhört stadsfullmäktige i Vänersborg åren 1886—1913.

Om professor Åström som är gammal trafikprofessor och f.d. chef för Stockholms Spårvägar hade konsulterats angående stadens trafikproblem hade han kanske föreslagit att sätta in en spårvagn mellan parkeringsplatsen på Sanden och centrala staden. Nu har emellertid ICA åtagit sej att sälja platsen och annonserar den i ELA tillsammans med Ungnötstek à 15:80 och Bockwurst à 4:50. Går det riktigt bra kanske vi snart får parkeringsautomater på platsen.

Apropå sälja, så går fisken i Vänern numera inte att sälja, och vänerfiskarna — de få som är kvar — får snart fridlysas. Så nu skall Västergötlands Turisttrafikförening i stället sälja Vänern står det i kulturbladet. Om detta skall ske litervis eller glasvis framgår inte av artikeln, men hur det än skall ske får det ske snabbt. Det finns nästan inget vatten kvar i Vänern efter den sista stormen.

När det gäller stadens utsmyckning har vi även i år fått några värdefulla tillskott. På kyrktornets vägg sitter nu en stilfullt utsmyckad minnestavla med följande text: "Härintill låg före Vänersborgs brand 1834 stadens kyrkogård. Under många sekler har gångna släkten här fått sitt sista vilorum. Tänk på deras möda och arbete Dig tillgodo."

Vänersborgs Museum har fått en värdefull Millesskulptur föreställande aposteln Paulus till häst. Donatorn, f. lektorn Carl Munthe fick som första man mottaga Musei vänners nya förtjänstmedalj. Med gåvor och gengåvor o.s.v. . . .

På det kommunala planet arbetas det med liv och lust till stadens bästa, och vårt nya kommunalråd, gillebrodern Hadar Karlsson har redan visat att han är rätt man på rätt plats. I de flesta frågor

är man eniga över partigränserna, men när det gällde motionen om att staden tillsammans med Vattenfall skulle överta Elverket blixtrade det till på allvar. Det blev så att säga dålig kontakt i elfrågan på grund av kraftigt överslag mellan Söderström och Åström. Så den frågan får tydligen segla i motström ännu någon tid.

På affärsfronten har det varit ett år på gott och ont. Wargöns Pappersbruk har sålts till Holmens Bruk — en transaktion som man hoppas skall leda till en bättre framtid för bruket och dess anställda.

Stadens äldsta industri, den över hundraåriga Skofabriken, som under många år kämpat en ojämn kamp mot konkurrensen utifrån har tvingats lägga ner driften. Det såg till en början hotfullt ut både för staden och de anställda, men i skrivande stund har det tydligen ljusnat något. Det ser nämligen ut som om huvudparten kommer att kunna beredas fortsatt anställning på platsen, vilket ju är en välsignad sak.

Gamla kända affärer försvinner och i stället för en av dem får vi ytterligare en bank i staden, nämligen Skaraborgsbanken som flyttar in i Hegardts lokaler. Då blir det ytterligare konkurrens om vänersborgarnas sparpengar, för någon utlåning blir det väl inte tal om där heller i dagens kärva läga på kreditmarknaden.

Trestadstanken är orealistisk. Nu talar man om Tvåstad i vår kära grannstad Trollhättan, som behöver livsrum åt vårt håll till. Det där med livsrum tycker jag mej känna igen från storpolitiken. Gustaf III:s planer på ett försvarsverk runt staden har på ett kusligt sätt aktualiserats, men inte som skydd mot Danmark och Norge. O, hemska tanke! Tvåstads Söners Gille, hur tycker Ni det låter mina Bröder?

"Lever småstadsidyllen?", har författaren Nils Gustaf Näsström frågat sej och sökt svar på frågan bl.a. i Vänersborg. Han fann den i form av en fönstertvättande Frida. Hon var alldeles förtjusande och precis som han tänkt sej Frida i vårstädning. Skönt! Tänk om han hade kommit hit en onsdagskväll när busåkarna med sina motorcyklar kör upp och ner på stadens gator med full gas och för öppna spjäll. Då är vi långt ifrån småstadsidyllen. Det är

tydiligen ingenting att göra åt den saken, så det återstår väl bara att skaffa öronproppar för dem som blir störda i sin nattsömn.

Lever småstadsidyllen kvar i Lilla Paris? Frågan står fortfarande öppen och medan Bröderna grubblar på svaret ber jag att få sluta för denna gång med en innerlig önskan om framgång för och fortsatt trivsel i vår trots allt idylliska stad.

Vänersborg den 31 oktober 1969.

SVEN LIND.

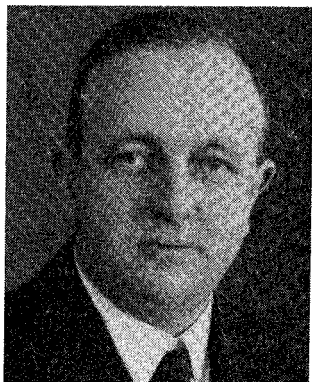

MINNESRUNOR 1970.

Bort gå de, stumma skrida de,
en efter en till skuggornas värld.

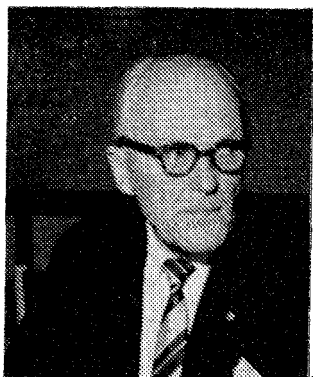
Gillebröder.

Liemannen har i år skördat åtta av våra bröder. De voro alla redliga män som passerat livets middagshöjd. Om dem är vittnat, att de genom sina gärningar hedrat sin hemstad. I vår krets lämnar de ett stort tomrum.

F. köpmannen EMIL JOHANSSON föddes i Vänersborg den 21. aug. 1887 och avled här den 7. mars 1969. — Efter avslutad skolgång började Johansson sin affärsbana hos den då välkända herrekiperingsfirman Arvid Bergström. 1918 blev han representant för Alingsås Bomullsväveri, med vars varor han bereste södra och västra Sverige. Under några år innehade han Lilla Edets herrekiperingsaffär, för att 1938 med en kompanjon öppna en kortvaruaffär vid Edsgatan. Johansson var en intresserad bricolist och var vid sin bortgång Par Bricoles till medlemsåren äldste medlem.

Vid stämmor och andra Gillets sammankomster fanns alltid Emil Johansson på plats och hans debattinlägg genomlystes klart av hans stora kärlek till staden och gillet. — Johansson inträdde i Gillet 1919.

F. lasarettsoverläkaren ALBERT GRÖNBERG föddes i Västerås den 4. aug. 1895 och avled i Vänersborg den 11. mars 1969. — Grönberg studerade medicin vid Karolinska institutet i Stockholm, blev med. lic. 1923 och med. dr. 1930. Till Vänersborg kom Grönberg 1931 som den förste överläkaren vid den då nyinrättade med. avdelningen vid Vänersborgs lasarett och verkade i denna befattning till sin pensionering 1961. Grönberg var en skicklig praktiker men också en framstående vetenskapsman. Det var inom diabetesforskningen som han kom att göra sina insatser och hans arbete inom

detta område vann internationellt anseende. Grönberg hade starka kulturella intressen. Han var bl.a. styrelseledamot i Humanistiska förbundet i Vänersborg, ordförande i Riksteaterns lokalavdelning under många år och vice ordförande i stadens konstförening. Han tillhörde stiftarna av Rotaryklubbarna i Vänersborg och Trollhättan och var en följd av år guvernör för Rotary. Som populärföreläsare i medicinska frågor var han känd över hela länet för sin medryckande talekonst och samlade alltid överfulla hus. Grönberg invaldes i Gillet 1959.

F. direktören AXEL GRANSTRÖM föddes i Vänersborg den 26. april 1897 och avled här den 1. april 1969. — Han började i unga år i sin faders verkstad och var med om att bygga upp detta företag till Granström & Söners AB. Genom idogt arbete och sparsamhet byggdes firman ut till att bli stadens största servisföretag inom bil- och rörbranschen. Arbetet att hålla ihop och leda detta växande företag tog all hans tid och kraft i anspråk. Vid sidan av arbetet hann han dock med att vara en verksam medlem i Hantverksföreningen, för vars arbete han hyste stort intresse. — Granström inträdde i Gillet 1954.

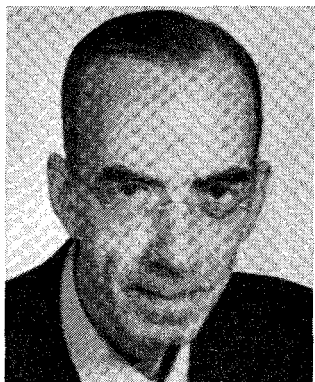

belönades 1962. Han tillhörde vidare Par Bricole och Odd Fellow. — Larsson inträdde i Gillet 1957.

Fabrikören ERIC WERNER LARSSON föddes i Ämål den 6. februari 1910 och avled i Vänersborg den 6. okt. 1969. — I unga år kom Larsson till Vänersborg och som 15-åring började han på Skofabriken, där han stannade till 1949. Nämnda år genomgick han tvättmästareutbildning vid Tvättskolan i Malmö. Efter återkomsten till Vänersborg öppnade han i blygsam skala en tvättinrättning, som han under årens lopp arbetade upp till ett välkänt företag. Hans stora intresse var musiken. Under mer än trettio år tillhörde han stadsmusikkåren, med vars guldmedalj han

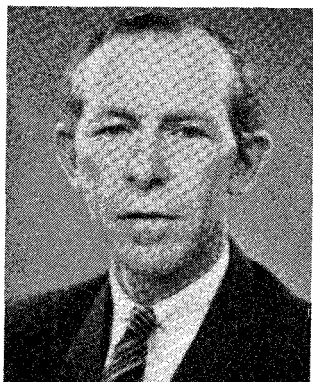

F. byggnadssnickaren KARL G. JOHANSSON föddes i Vänersborg den 14. juni 1897 och avled här den 1. dec. 1969. — Johansson lärde yrket hos sin fader och sina morbröder i den då välkända byggnadsfirman Bröderna Lindgren. Han stannade i yrket livet ut och var en kunnig och ansvarsmedveten yrkesman. Han tillhörde idrottsföreningen Kamraterna och var under 20-talet en av stadens mest kända fotbollsspelare. — Johansson inträdde i Gillet 1928.

F. drätselkontoristen KURT HALLBERG föddes i Vänersborg den 18. juni 1893 och avled här den 19. dec. 1969. — Efter läroverksstudier började Hallberg 1910 vid stadskassörskontoret där han blev drätselkontorist 1921 och verkade i denna befattning till sin pensionering 1958. I sitt arbete var han känd som en synnerligen plikttrogen tjänsteman och hans försynta uppträdande och fina humor skaffade honom många vänner såväl på arbetsplatsen som bland allmänheten. Hans stora intresse var hemstaden och dess historia. Som son till en av Gillets stiftare föll det sig naturligt att

Kurt Hallberg tidigt kom att deltaga i Gillets arbeten. Hans lokal- och, framför allt, hans personkännedom kom att under nära ett halvt sekel betyda mycket för Gillet och dess arbete. Redan på 20-talet ordnade han Gillets matrikel och sedan följde slag i slag olika uppgifter i styrelsen och i Gillets olika nämnder. Som ledamot av bl.a. beredningsnämnden och som arkivarie arbetade han tråget för att ordna Gillets samlingar. Åren 1944—65 tillhörde han styrelsen, varav åren 1949—59 som kassafogde. Han belönades med Gillets guldmedalj 1957, Vänersborgs stads förtjänstmedalj erhöll han redan 1952. Hallberg inträdde i Gillet 1916.

F. skoarbetaren VALFRID JOHANSSON föddes i Vänersborg den 15. nov. 1894 och avled här den 22. dec. 1969. — I unga år inskrevs Johansson vid Skeppsgosseakåren i Karlskrona (Marstrand). Efter karlsskrivningen tjänstgjorde han vid flottan till 1923 då han tog avsked. Han återvände till hemstaden och fick anställning vid Skofabriken, där han verkade till pensioneringen 1961. Johanssons stora intresse var sjön och båtar. Till det yttre var han den glade sjömannen och den gode anekdotberättaren. Han tillhörde Vänersborgs Segelsällskap och var under många år en anlitad och kunnig

gäst vid regattor och tävlingar runt hela Vänern. — Johansson inträdde i Gillet 1950.

Åkeriägaren KJELL CARLSSON föddes i Vänersborg den 27. dec. 1900 och avled här den 22. dec. 1969. — Efter slutad skolgång praktiserade Carlsson inom cykel- och bilbranschen vid den då kända fribergiska motorverkstaden i Vänersborg. Efter anställningar vid bl.a. Nydqvist & Holm i Trollhättan och på Vänersborgs Tändsticksfabrik kom Carlsson till åkerirörelsen, där han 1938 med några kompanjoner startade Vänersborgs Stadsbudsbyrå, där han var verksam till sitt fränfalle. — Carlsson inträdde i Gillet 1954.

Vi lyser frid över våra bortgångna gillebröders minne.

THORSTEN GULZ.

*Sida vid sida falla de
Samlas allt fler och fler,
somliga tidigt kallade
andra då sol gått ner.*

*Skuggorna breder sig över dem.
vilan är djup och lång.
Nattliga vinden söver dem,
susar sin vaggande sång.*

(Anita Halldén).

Vänersborgs Söners Gilles

styrelseberättelse för år 1969.

Styrelsen för Vänersborgs Söners Gille får härmed avgiva följande berättelse för verksamhetsåret 1969, Gillets 64:e arbetsår.

Gillet har under året varit samlat till årsstämma den 15. april och till Högtidsstämma Allhelgonadags afton fredagen den 31. oktober.

Till Högtidsstämman, som ägde rum i Stadshotellets festvåning och leddes av 1:e Äldermannen, hade 75 gillebröder infunnit sig. Två bröder tilldelades härvid Gillets medalj och nio därtill berättigade bröder erhöles Gillets 25-årstecken.

Sedan stadgeenliga ärenden behandlats och Äldermannen förklarat Högtidsstämman avslutad, samlades bröderna till en gemensam måltid i festvåningen. Vid denna och det därpå följande samkvämet bidrog Gillets sångare förtjänstfullt till underhållningen.

Gillets årsskrift har under året utkommit med sin trettioåttonde årgång och översändes till bröderna m.fl. under oktober månad.

Det upprop i årsskriften, med vilket styrelsen vädjade till medlemmarna om ekonomisk hjälp för att klara årsskriften har givit till resultat att hittills 530:— kr inlutit, och för detta tackar styrelsen givarna.

Vid årets slut hade Gillet 652 medlemmar.

Gillets ekonomiska ställning, fondernas förvaltning och Gillets understödsverksamhet framgår av nedan lämnade redogörelse. Beträffande Gillets fastighet med tillhörande fond hänvisas till Älderdomsstiftelsens särskilda styrelseberättelse.

1. ALLMÄNNA KASSAN:

Behållning från 1968		8.604:21
Medlemsavgifter	9.015:—	
Gåvor	530:25	
Överfört från AB A.F. Carlssons Skofabriks Donation	463:71	
Ränta sparkasseräkning	620:20	10.629:16
	Kronor	19.233:37

Skatter	106:—	
Hyra till Stiftelsen för arkivlokaler	3.000:—	
Sammanträdeskostnader	130:56	
Gåvor och uppvakningar	400:50	
Trycksaker	466:42	
Porton	81:90	
Årsavgift Birger Sjöbergssällskapet	50:—	
Julgåvor	300:—	4.535:38
Behållning till år 1970:		
Kassa och postgiro	174:58	
Innestående i bank	14.523:41	14.697:99
	Kronor	19.233:37

2. VANERSBORGS SÖNERS GILLES FÖRSKÖNINGSFOND:

Behållning från år 1968	6.131:28	
Ränta	404:06	
	Kronor	6.535:34
Skatter		
	101:—	
Behållning till år 1970:		
Innestående i bank	6.434:34	
	Kronor	6.535:34

3. NAMNKUNNIGA VANERSBORGARE MINNESFOND:

Behållning från 1968	1.362:44	
Ränta	91:54	
	Kronor	1.453:98
Behållning till år 1970:		
Innestående i bank	1.453:98	

4. KNUT HERNSTRÖMS UNDERSTÖDSFOND:

Behållning från 1968	2.637:98	
Ränta	176:77	
	Kronor	2.814:75
Behållning till år 1970:		
Innestående i bank	2.814:75	

5. HJALMAR A. LINDEDALS MINNESFOND:

Behållning från år 1968	7.733:53	
Ränta	399:45	
	Kronor	8.132:98

Behållning till år 1970:

Lån till Stiftelsen	6.300:—	
Innestående i bank	1.832:98	8.132:98

6. MAJOR OSCAR WENERSTRÖMS UNDERSTÖDSFOND:

Behållning från år 1968	3.652:22	
Ränta	204:17	

Kronor 3.856:39

Julgåva	100:—	
---------------	-------	--

Behållning till år 1970:

Lån till Stiftelsen	1.800:—	
Innestående i bank	1.956:39	3.756:39

Kronor 3.856:39

7. WILHELM och NORA MALMBERGS DONATION:

Behållning från år 1968	10.714:04	
Ränta	542:59	

Kronor 11.256:63

Premium till elever vid Huvudnässkolan ..	150:—	
Skatter	185:—	335:—

Behållning till år 1970:

Lån till Stiftelsen	8.100:—	
Innestående i bank	2.821:63	10.921:63

Kronor 11.256:63

8. RICHARD DYMLINGS ÅRSSKRIFTSFOND:

Behållning från år 1968	4.707:01	
-------------------------------	----------	--

Försålda årsskrifter	125:—	
----------------------------	-------	--

Annonser i årsskriften	3.035:—	
------------------------------	---------	--

Gåvor	205:—	
-------------	-------	--

Ränta	278:96	3.643:96
-------------	--------	----------

Kronor 8.350:97

Kostnader för årsskriften	5.668:28	
---------------------------------	----------	--

Skatter	84:—	5.752:28
---------------	------	----------

Behållning till år 1970:

Innestående i bank	2.598:69	
--------------------------	----------	--

Kronor 8.350:97

9. LAURA och ESTER DANIELSSONS DONATIONSFOND:

Behållning från år 1968	8.130:36	
-------------------------------	----------	--

Ränta	425:76	
-------------	--------	--

Kronor 8.556:12

Behållning till år 1970:

Lån till Stiftelsen	6.300:—	
Innestående i bank	2.256:12	8.556:12

10. AB A F CARLSSONS SKOFABRIKS DONATION:

Behållning från år 1968		387:66
Överskjutande skatt	98:—	
Ränta	19:05	117:05
	Kronor	504:71
Skatter	41:—	
Överfört till Allmänna kassan	463:71	504:71

11. NILS CARLSTRÖMS DONATIONSFOND:

Behållning från år 1968		6.064:01
Ränta		307:87
	Kronor	6.371:88
Skatter	102:—	
Julgåva	100:—	202:—
Behållning till år 1970:		
Lån till Stiftelsen	4.500:—	
Innestående i bank	1.669:88	6.169:88
	Kronor	6.371:88

Hyran till Stiftelsen för Gillets arkivlokaler m.m. kr. 3.000:— har betalats ur allmänna kassan. Kostnaderna för årsskriften har i sin helhet påförts Richard Dymlings Årsskriftsfond.

Inom sig har styrelsen för året utsett till 2:e Älderman och Gilleskrivare driftchefen Thorsten Gulz och till Kassafogde Kamreren Olov Janson.

Styrelsen har haft sju protokollförda sammanträden varjämte annat samråd ägt rum.

Vänersborg den april 1970.

ERIK SAHLIN.

THORSTEN GULZ.

STEN SAHLIN.

OLOV JANSON.

OLE TERNQUIST

SVEN LIND.

EVERT LUNDBORG.

Granskningsberättelse.

Undertecknade, som utsetts att i egenskap av granskningsmän granska Vänersborgs Söners Gilles räkenskaper och förvaltning under år 1969, får efter fullgjort uppdrag avgiva följande granskningsberättelse.

För uppdragets fullgörande har vi tagit del av Gillets samt dess fonders räkenskaper och styrelsens berättelse, som lämnar upplysning om de ekonomiska förhållandena och om förvaltningen av dess angelägenheter.

Anledning till anmärkning föreligger icke i avseende å redovisningshandlingarna, Gillets bokföring, inventeringen av dess tillgångar eller eljest beträffande förvaltningen av Gillets angelägenheter. Med stöd av vad vi under granskningen inhämtat tillstyrker vi full ansvarsfrihet för den tid granskningen omfattar.

Vänersborg den 4 april 1970.

KJELL THERNQUIST.

Granskningsmän.

BILT DAVIDSSON.

Stiftelsen Vänersborgs Söners Gilles Ålderdomshems styrelse för år 1969.

Styrelsen för Stiftelsen Vänersborgs Söners Gilles Ålderdomshem får härmed avgiva följande berättelse över verksamhetsåret 1969, stiftelsens adertonde arbetsår:

Räkenskaperna utvisar följande:

VINST- och FÖRLUSTKONTO:

Intäkter:

Hyrors konto	15.750:—	
Bidrag från Allmänna kassan	3.000:—	
Överskjutande skatt	916:—	
Räntors konto	348:47	20.014:47

Kostnader:

Räntors konto	11.214:—	
Renhållnings- & el-krafts konto	1.107:74	
Skatters konto	701:—	
Försäkringsavgifters konto	1.270:—	
Reparationers konto	1.105:65	
Div. kostnaders konto	121:80	15.520:19
Understöds konto		450:—

Kronor 15.970:19

Kapital konto (årets vinst)	4.044:28	
-----------------------------------	----------	--

Kronor 20.014:47

ING. och UTGÅENDE BALANSKONTO:

Tillgångar:

	1/1	31/12
Fastighetens konto (tax.v. 130.000)	155.000:—	155.000:—
Inventariers konto	3.100:—	3.100:—
Bank- och postgiro konto	1.532:85	2.376:65
Kassa konto	1.299:52	—:—
Kapital konto	8.317:63	4.273:35

Kronor 169.250:— 164.750:—

Skulder:

Låne konto	169.250:—	164.750:—
------------------	-----------	-----------

SYSKONEN INGEBORG och GOTTFRID ELIASONS DONATION:

Behållning från år 1968	46.737:12
Ränta	2.448:62
	Kronor 49.185:74

Behållning till år 1970:

Innestående i bank	9.185:74	
Lån till Stiftelsen	40.000:—	49.185:74

Smärre reparationer har under året utförts. Fastigheten har bl.a. försetts med utvändig stege för att förenkla inspektioner av tak m.m. samt för att underlätta sotarens arbete.

Av fastighetens skulder har 3.000:— kr. amorterats av lånet ur Gillets fonder och 1.500:— kr av inteckningslånet i Sparbanken.

Inom sig har styrelsen för året utsett: till v. ordförande och sekreterare driftchefen Thorsten Gulz, till kassör kamreraren Olov Janson och till fastighetsförvaltare handelsträdgårdsmästaren Ole Thernquist och disponenten Sven Lind.

Vänersborg den april 1970.

ERIK SAHLIN.

THORSTEN GULZ.

STEN SAHLIN.

OLOV JANSON.

OLE THERNQUIST.

SVEN LIND.

EVERT LUNDBORG.

Revisionsberättelse.

Undertecknade, som utsetts att i egenskap av revisorer granska stiftelsens räkenskaper och förvaltning, får efter fullgjort uppdrag avgiva följande berättelse.

För uppdragets fullgörande har vi tagit del av stiftelsens räkenskaper och styrelsens berättelse, som lämnar upplysning om stiftelsens ekonomiska förhållanden och om förvaltningen av dess angelägenheter.

Anledning till anmärkning föreligger icke i avseende å redovisningshandlingarna, bokföringen, inventeringen av tillgångarna eller eljest beträffade förvaltningen av stiftelsens angelägenheter.

Fastigheten anses försäkrad till betryggande belopp.

Med stöd av vad vi under revisionen inhämtat tillstyrker vi full ansvarsfrihet för 1969 års förvaltning.

Vänersborg den 4 april 1970.

KJELL THERNQUIST.

BILT DAVIDSON.

Revisorer.

Sammanställning över Vänersborgs Söners Gilles tillgångar vid utgången av år 1969.

Allmänna kassan	14.697:99	
Vänersborgs Söners Gilles Försköningsfond	6.434:34	
Namn-kunniga Vänersborgares Minnesfond	1.453:98	
Knut Hernströms Understödsfond	2.814:75	
Hjalmar A. Lindedals Minnesfond	8.132:98	
Oscar Wennerströms Understödsfond	3.756:39	
Wilhelm och Nora Malmbergs Donationsfond	10.921:63	
Richard Dymlings Årsskriftsfond	2.598:69	
Laura och Ester Danielssons Donationsfond	8.556:12	
Nils Carlströms Donationsfond	6.169:88	
Stiftelsen Vänersborgs Söners Gilles Äldershem		
Ingeborg och Gottfrid Eliasons Donationsfond	49.185:74	
Avgår fastigheten	4.273:35	44.912:39
Summa kronor		110.449:14

Gillebroder!

Vi sysslar med en stor och mycket intressant uppgift.

Vi ordnar och daterar nämligen Gillets samling av bilder och fotografier.

Av Vänersborg med omnejd.

Och av Vänersborgare i verksamhet.

Korten ordnas kronologiskt och sammanfattas under rubriker.

T.ex. "Hamnen", "Torget", "Sundsgatan", "Skräcklan", "Kasen", "Dalbobergen", o.s.v.

Eller efter yrken och yrkesutövare.

T.ex. "Skräddare", "Kuskar och hästar", "Bilar och omnibussar", "Fabriker och verkstäder", "Butiker" o.s.v.

Vi samlar också gårdsinteriorer.

Gärna av typen "Kaffe i bersån", "Pappa lagar cykeln", "Familjen samlad på trappan".

Vidare söker vi foton på hus och gårdar i Öxnered, Blåsut, Mariero, Mariedal och Restad.

När du läst så långt förstår du vart vi syftar.

Alltså: Har du kort och bilder i din ägo som berör Vänersborg och vänersborgare? Sänd dem till oss!

Och skriv: Årtalet när kortet togs, platsen, gatunummer eller gårdsnamnet samt namnen på ev. personer som förekommer.

Samt annat som är av intresse.

Du behöver inte precis vara kortfattad.

Allt du har att berätta är intressant.

För oss i Gillet. Och för våra barn. Och för våra barnbarn!

Vår samling kan aldrig bli fullständig. Det vet vi.

Men du kan hjälpa oss att göra den omfattande.

Och rik. Kulturhistoriskt rik!

Vi tackar.

Styrelsen.

Adressen är: Vänersborgs Söners Gille

Box 30 462 01 Vänersborg

VÄNERSBORGS SÖNERS GILLES
MEDLEMMAR
1969.

MEDLEMMAR.

	Födelse- år	Inträ- desår
ALBRECHTSON, ERIC, fd. Tillskärare, Vänersborg	1894	54
ALEXANDERSSON, ZAID, Ledningsingeniör, Vänersborg	1924	55
ALFREDSSON, EVERT, Konditor, Krylbo	1914	55
ALFREDSSON, GÖSTA, Försäljare, Vänersborg	1922	51
AHLIN, GÖRAN, Ingeniör, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1944	58
AHLIN, LENNART, Bilskolechef, Vänersborg	1916	54
AHLM, ALLAN, Järnhandelsbiträde, Vänersborg	1923	58
ALMQVIST, LARS, Jägmästare, Lërüm	1903	57
ALMQVIST, SVEN, Bitr. överläkare, Solna	1931	46
ALMSTRÖM, NILS OLOV, Provinsialläkare, Kungälv	1910	55
ANDERSSON, ALLAN, Sjukvårdare, Vänersborg	1917	60
ANDERSSON, ALLER, Skolvaktmästare, Vänersborg	1909	55
*ANDERSSON ARNE, Yrkesvalslärare, Bromma	1917	43
ANDERSSON, EINAR, Lagerchef, Vänersborg	1914	54
ANDERSSON, ERIC, Expeditionsvakt, Vänersborg	1915	51
ANDERSSON, ERIK, Fabrikör, Vänersborg	1909	60
ANDERSON, FRANK, Elingeniör, Vänersborg	1914	67
*ANDERSSON, FRITIOF, fd. Jordbruksförfman, Vänersborg	1897	42
ANDERSSON, GÖSTA, Sjukhusintendent, Vänersborg	1913	46
ANDERSSON, GÖSTA, Sjukvårdare, Lund	1910	54
ANDERSSON, HUGO, Televerksarbetare, Vänersborg	1917	69
ANDERSSON, IVAR, Köpman, Vänersborg	1918	65
*ANDERSON, JOHN, Grosshandlare, Vänersborg	1910	29
*ANDERSSON, KARL, Göteborg	1896	45
ANDERSSON, KARL-ERIC, Köpman, Vänersborg	1923	58
ANDERSON, CHRISTER, Studerande, Vänersborg	1945	55
ANDERSSON, LARS, Glasmästare, Vänersborg	1930	59
ANDERSSON, NILS, Disponent, Göteborg	1915	53
ANDERSSON, NILS, Köpman, Vänersborg	1922	51
*ANDERSSON, OSCAR, fd. Förfman, Vänersborg, <i>innehavare av gillets medalj (1955)</i>	1892	42
*ANDERSSON, OSCAR, Elinstallatör, Vänersborg	1897	38
ANDERSSON, PER-GÖRAN, Köpman, Vänersborg	1936	60
*ANDERSSON, RAGNAR, fd. Köpman, Bräcckan, Frändefors ..	1919	35
ANDERSSON, RAGNAR, Verkmästare, Vänersborg	1921	68
*ANDERSSON, STIG, socialvårdschef, Vänersborg	1918	45
ANDERSSON, TORSTEN, Förrådsintendent, Vänersborg	1914	55

ANDERSSON, VIKTOR, Transportarbetare, Vänersborg	1900	61
ANDRÉ, HARALD, Kamrer, Vänersborg	1906	54
*ANDREASSON, HARRY, Arkitekt, Vänersborg	1901	30
ANDREASSON, KARL, Museivaktmästare, Vänersborg	1907	53
ANDRÉEN, ANDERS, Järnhandlare, Vänersborg	1938	68
ANDRÉEN, BERTHEL, Järnhandlare, Vänersborg	1908	66
ANDRÉN, HELGE, Köpman, Göteborg	1914	66
ARVEBLAD, KARL, Maskinist, Vänersborg	1912	61
ARVIDSSON, BIRGER, Schaktmästare, Köping	1897	46
ARWIDSSON, UNO, Riksbanksvaktmästare, Vänersborg	1927	60
ASPMAN, ARNE, Elektriker, Avesta	1920	59
BACK, EVERT, Expeditionsvakt, Vänersborg	1918	55
BACK, HELGE, fd. Förman, Vänersborg	1899	54
BACK, JAN, Konditor, Vänersborg	1934	63
*BACKMAN, GUNNAR, fd. Bankkassör, Arvika	1890	45
*BARKSTEDT, SIGURD, fd. Apotekare, Vänersborg	1885	30
BEHRNS, RAGNAR, Överskötare, Vänersborg	1910	66
*BENGTON, HJALMAR, fd. Personalföreståndare, Skövde ..	1905	33
BENGTON, JAN, Konditor, Skövde	1943	65
BENGTON, RAGNAR, fd. Linjemästare, Trollhättan	1903	55
BERG, CHRISTIAN, Vänersborg	1968	68
BERG, GUNNAR, Boktryckare, Vänersborg	1920	53
BERG, HÅKAN, Faktor, Vänersborg	1944	68
BERG, KARL, Vänersborg	1899	66
BERG, LARS, Vänersborg	1967	68
BERG, SUNE, Åkeriägare, Vänersborg	1939	67
BERGER, GUNNAR, Ingeniör, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1943	55
BERGER, HARRY, Disponent, Vänersborg	1904	54
*BERGGREN, ERIC, Intendent, Ana Capri, Italien	1911	32
*BERGLUND, GÖSTA, Sjöingeniör, Malmö	1920	43
BERGMAN, KARL-ERIK, Ingeniör, Göteborg	1920	48
*BERGSTROM, AXEL, fd. Landskamrerare, Falun	1892	26
*BERGSTROM, GUNNAR, Odont. d:r, Örebro	1906	23
*BERGSTROM, THORSTEN, Tandläkare, Hälsingborg	1912	29
*BERRMAN, GÖSTA, Ämneslärare, Göteborg	1910	43
BIEL, GUNNAR, Sjukgymnast, Upper Darby (U.S.A.)	1901 (24)	62
BIEL, GÖSTA, Direktör, Stocksund	1911	46
BJÖRKMAN, LENNART, Sjukvårdsdirektör, Vänersborg	1923	65
BJÖRNBERG, MAURITZ, Kamrer, Vänersborg	1927	54
BJÖRNBERG, SVEN, Polisman, Vänersborg	1929	54
*BJÖRNDAHL, ERIK, fd. Bokbindaremästare, Vänersborg	1888	37
BJÖRNDAHL, KARL-ERIK, Bokbindaremästare, Vänersborg	1926	60
BLOMGREN, GUNNAR, Stenhuggarmästare, Vänersborg	1912	54
BODÉN, SIGVARD, Ingeniör, Bandhagen, <i>ständig medlem</i>	1923	55
BODÉN, STIG, Ingeniör, Johanneshov, <i>ständig medlem</i>	1914	55

BODÉN, SVEN, Ingeniör, Gislaved, <i>ständig medlem</i>	1918	47
BORG, EINAR, Handlande, Vänersborg	1906	48
BORG, FRITZ, fd. Hälsovårdstillsyningsman, Trollhättan	1881	50
*BORGLIND, CARL, fd. Häradsskrivare, Stockholm NO	1888 (09)	32
BRIGELIUS, GUNNAR, Direktör, Malmö	1919	54
BROCKNER, TORSTEN, fd. Kamrer, Västerås	1898	61
ÉBÜGLER, JOHN, fd. Landskanslist, Vänersborg	1904	31
BACKSTRÖM, BERTH, Åkeriägare, Vänersborg	1947	67
BACKSTRÖM, GUNNAR, Åkeriägare, Vänersborg	1932	67
BACKSTRÖM, TORSTEN, Åkeriägare, Vänersborg	1907	54
*CEDERGREN, GÖSTA, Länsläkare, Linköping	1905	30
*CEDERGREN, RAGNAR, Disponent, Båstad	1907	30
*CEDERGREN, STIG, Kanslichef, Gävle	1911	30
CEDERHOLM, ÅKE, Direktör, Uddevalla	1913	55
CEGRELL, ELOF, Tjänsteman, Vänersborg	1916	49
CORSE, FOLKE, Expeditionsförmän, Göteborg S	1909	65
DAFGÅRD, BENGT, Bilskollärare, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1939	50
DAFGÅRD, GUNNAR, Direktör, Källby	1919	67
DAFGÅRD, HENRY, fd. Köpman, Vänersborg	1903	53
DAFGÅRD, SVEN, Köpman, Vara	1898	53
DAHL, LENNART, Bergsingeniör, Sandviken	1924	48
DAHLGREN, ARNE, Byråass., Vänersborg	1918	55
*DAHLIN, ERIK, Frisörmästare, Vänersborg	1896	30
DAHLLOF, AXEL, Affärschef, Göteborg	1911	55
DAHLLOF, MATS, Vänersborg	1965	67
*DAHME, ALGOT, Ämneslärare, Uddevalla	1909	39
DALGREN, HUGO, Mättningsingeniör, Vänersborg	1911	53
DANIELSSON, INGVAR, Målaremästare, Vänersborg	1920	55
DAVIDSSON, BILT, Bankkamrer, Vänersborg	1938	64
DIDEROOTH, ERNST, fd. Typograf, Vänersborg	1893	52
*DINNETZ, FRITZ, Snickaremästare, Vänersborg	1895	21
*DINNETZ, KNUT, Lagerförmän, Stockholm Sö	1891	32
d'ORCHIMONT, CURT, fd. Landsfogde, Vargön	1898	60
EDHOLMER, GUNNAR, Kapten, Vänersborg	1900	62
*EDLUND, BERTIL, Bokhållare, Trollhättan	1899	30
EDLUND, HANS, Ingeniör, Vänersborg	1934	56
EDLUND, HARRY, Målaremästare, Vänersborg	1903	46
EDLUND, TORSTEN, Fastighetsskötare, Vänersborg	1903	55
EILARD, REINHOLD, fd. Stadsfogde, Borås	1894	48
*EK, HARALD, Överstelöjtnant, Näsbyark	1919	44
EK, KNUT, Slöjdlärare, Vänersborg	1924	50
EK, SVEN ACKE, Kontorist, Vänersborg	1935	65
EKBLAD, BERTIL, Köpman, Trollhättan	1916	53
EKHOLM, SVEN, Köpman, Vänersborg	1916	60
EKSTEDT, THOMAS, Studerande, Lerum	1951	65

*ELFMAN, NILS-OLOF, Rektor, Bromma	1919	44
*ELMQVIST, FREDRIK, fd. Lokförare, Vänersborg	1903	42
*ELOW, PER, Sparbankskamrer, Brålanda	1906	30
*ELOW, STIG, Ingenjör, Sundsvall	1912	30
EMANUELSSON, ERIC, Försäljare, Vänersborg	1916	51
*ENGLUND, GUNNAR, Direktör, Djurholm	1913	42
ENGLUND, CLAES, Ingenjör, Vänersborg	1943	47
ENGLUND, MAGNUS, Studerande, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1949	49
*ENGLUND, NILS, Leg. läkare, Vänersborg	1909	30
ENGLUND, NILS ERIK MAGNUS, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1966	66
ENGLUND, NILS TURE, Med. kand., Vänersborg	1939	47
ERIKSSON, ALLAN, Överpostiljon, Vänersborg	1913	55
ERICSSON, ANDERS, Studerande, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1944	54
*ERIKSSON, AXEL, fd. Köpman, Vänersborg	1889	21
ERICSSON, BROR, Bagaremästare, Vänersborg	1913	46
ERICSON, ERIC, fd. Stadsträdgårdsmästare, Vänersborg	1901	55
ERICSSON, EVERT, Lantbrukare, Vänersborg	1909	64
ERIKSSON, FILIP, Murare, Vänersborg	1912	46
ERICSSON, GUNNAR V., Portvakt, Vänersborg	1918	66
ERICKSSON, GÖSTA, Skolvaktmästare, Vänersborg	1913	55
ERICSON, HENNING, Handelsträdgårdsmästare, Vänersborg ..	1902	50
ERIKSSON, HENRY, Landstingsassistent, Vänersborg	1909	55
ERICSSON, JOHAN FREDRIK, Vänersborg	1966	66
*ERICSSON, JOHN, Tandläkare, Vänersborg	1908	43
ERICSSON, JOHN-OLOV, Tandläkare, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1939	54
ERICSON, KARL, fd. Kommunalråd, Vänersborg	1896	59
ERIKSSON, OLOV, Steward, Vänersborg	1911	57
ERIKSSON, PER OLOF, Verkmästare, Karlstad	1932	65
ERICSSON, STIG, Köpman, Vänersborg	1920	46
ERICSON, TAGE, Trädgårdsmästare, Vänersborg	1906	55
ERICSSON, TAGE, Åkeriägare, Vänersborg	1911	55
ERIKSSON, ÅKE, Frisörmästare, Vänersborg	1921	58
ERLANSSON, SVEN, Arkitekt SAR, Vänersborg	1925	61
FAGERSTRÖM, ARVID, Skofabriksarbetare, Vänersborg	1909	67
FALK, HARRY, Åkeriägare, Vänersborg	1906	55
FALK, ÅKE, Transportledare, Vänersborg	1942	66
FILIPSSON, GÖSTA, Snickare, Vänersborg	1914	68
FORSS, ERIC, Tullförvaltare, Malmö	1910	52
FORSS, SVEN, Ingenjör, Mölndal	1916	69
FRANSSON, ÅKE, Skomakaremästare, Vänersborg	1910	67
FREDMAN, SUNE, Verkmästare, Vänersborg	1940	68
FRISK, KENT, Postiljon, Vänersborg	1945	67
FRANDEGÅRD, BENGT-OLOF, Vägtekniker, Vänersborg	1927	67
FRANDEGÅRD, PER ARNE, Rektor, Töreboda	1920	67

FRÄNDEGÅRD, SVEN AXEL, Förvaltare, Jönköping	1922	67
*FRÖBERG, GÖSTA, Apotekare, Vänersborg	1896	24
FURBO, SIXTEN, Avsynare, Vänersborg	1917	56
*GADDE, ELOF, Direktör, Vänersborg	1911	30
*GADDE, NILS OLOF, Sporthandlare, Vänersborg	1915	34
GALLE, KJELL, Möbelhandlare, Vänersborg	1911	51
GALLE, NILS, Köpman, Vänersborg	1918	67
GEMVIK, GÖSTA, Intendent, Stockholm	1911	47
GEMVIK, OLOF, Direktör, Näsbyark	1917	46
GILLBERG, GÖSTA, Köpman, Trollhättan	1918	66
GILLBERG, ÅKE, Förste expeditionsvakt, Vänersborg	1920	55
GLASSELL, LENNART, Typograf, Vänersborg	1910	46
GRANQVIST, ÅKE, Försäljare, Vänersborg	1939	67
GRANSTRÖM, AXEL, Direktör, Vänersborg †	1897	54
GRANSTRÖM, ROLAND, Rörentreprenör, Vänersborg	1901	54
*GRUNDBERG, HADAR, fd. Godsägare, Uppsala, <i>innehavare av gilletts medalj (1956)</i>	1884	07
GRÖNBERG, ALBERT, Med. dr., Vänersborg †	1895	59
GRÖNBERG, MATS, Civilingenjör, Åkersrön	1932	60
*GULLBRANTZ, SVEN, Murare, Vänersborg	1913	44
GULZ, LENNART, Fil. mag., Vänersborg	1939	54
*GULZ, THORSTEN, Driftschef, Vänersborg, <i>gilleskrivare, andre älderman, innehavare av gilletts medalj (1967)</i>	1905	28
GUSTAFSSON, EDVARD, Stadsarkitekt, Ängelholm	1932	46
GUSTAFSSON, ELVING, Representant, Vänersborg	1922	65
GUSTAFSSON, PAUL, Verkstadsägare, Vänersborg	1935	66
GUSTAFSSON, SUNE, Bagaremästare, Vänersborg	1918	55
GÖTHERG, INGVAR, Servicerådgivare, Vänersborg	1932	64
GÖTHERG, GOTTFRID, Fastighetsägare, Vänersborg	1909	55
HAGBERG, BENGT, Källarmästare, Ed	1919	65
HAGBERG, CARL-GÖRAN, Konstnär, Ed	1922	66
HAGBERG, JAN, Kalkylator, Kalmar	1922	53
*HAGBORG, ARNE, Möbelhandlare, Vänersborg	1908	30
HAGBORG, GÖRAN, Revisor, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1941	53
HAGBORG, TORSTEN, Tjänsteman, Trollhättan, <i>ständig medlem</i>	1931	52
HAGLIND, STURE, Gymnastikdirektör, Vänersborg	1946	68
HALL, KARL-ERIK, Verkstadsarbetare, Vänersborg	1912	52
*HALLBERG, KURT, fd. Drätselkontorist, Vänersborg, <i>innehavare av gilletts medalj (1957)</i> †	1893	16
HALLBERG, NILS, Ingenjör, Göteborg	1912	55
HALLINGBERG, OLOF, Tandläkare, Vänersborg	1915	66
*HALLONQVIST, UNO, Köpman, Vänersborg	1925	45
HALLQVIST, ARNE, Adjunkt, Vänersborg	1917	67
*HALLQVIST, TAGE, Med. lic., Vänersborg	1926	45

HAMMAR, GUSTAV, Köpman, Vänersborg	1904	55
*HAMMARSTRÖM, UNO, Kapten, Umeå, <i>ständig medlem</i>	1899	28
HANSSON, BRYNOLF, Avsynare, Vänersborg	1924	52
HANSSON, EINAR, fd. Lokförare, Vänersborg	1896	48
*HANSSON, KNUT, Vänersborg	1889	38
HANSSON, CHRISTER, Hovmästare, Örebro, <i>ständig medlem</i> ..	1942	57
*HANSSON, VICTOR, fd. Kyrkovaktmästare, Vänersborg	1878	23
HARLITZ, ALVAR, Ingenjör, Vänersborg.....	1908	66
HARLITZ, GUNNAR, Sjöingenjör, Vänersborg	1940	64
HARLITZ, LENNART, Studerande, Vänersborg	1943	64
HARRING, RAGNAR, Rektor, Vänersborg	1905	59
*HASSELBERG, GÖSTA, Professor, Uppsala	1909	12
*HASSELLUND, NILS, Ingenjör, Kinna	1901	36
HEDBERG, AXEL, fd. Bangårdsmästare, Uddevalla	1899	55
*HEDÉN, ALLAN, Drätselassistent, Vänersborg	1907	34
HEDÉN, LASSE, Ingenjör, Borås	1934	57
HEDSTRÖM, ARVID, Elektriker, Vänersborg	1904	63
HELLMAN, BERTIL, Avdelningschef, Göteborg	1900	55
*HELLMAN, EINAR, Glasmästare, Vänersborg	1906	29
*HELLMAN, ERIK, Glasmästare, Vänersborg	1898	30
HELLMAN, EVALD, Assistent, Uppsala	1902	55
HELLSTRÖM, ARNE, Köpman, Vänersborg	1930	64
*HELLSTRÖM, RAGNAR, Köpman, Vänersborg	1905	43
HERMANSSON, JAN ÖRJAN, Kontorist, Vänersborg	1949	67
HJELM, BERTIL, Maskinist, Vänersborg	1910	65
HJELM, HELGE, Teckningslärare, Vänersborg	1908	60
HOLM, ALLAN, Tjänsteman, Vänersborg	1907	53
HOLM, HERBERT, Förrådsman, Vänersborg	1903	50
HULTGREN, GÖSTA, Ingenjör, Göteborg	1910	58
HURTIG, BENGT MAGNUS, Studerande, Vänersborg	1953	66
HURTIG, ERNST-MAGNUS, Elektriker, Vänersborg	1923	53
HÖGBERG, PER, Disponent, Uddevalla	1922	64
HÖGZELL, LENNART, Företagsekonom, Nynäshamn	1934	61
IDEBERG, GUNNAR, Aukt. revisor, Karlstad	1932	53
IDEBERG, TORE, Tandläkare, Vänersborg	1901	65
JACOBSON, NILS, Verkmästare, Vänersborg	1908	57
JACOBSON, ROLF, Kamrer, Vänersborg	1936	59
JANSON, BENGT, Gruppchef, Göteborg	1920	50
JANSON, GÖSTA, Konsul, Barranquilla (Colombia)	1902	49
JANSSON, KARL, fd. Faktor, Vänersborg	1900	55
JANSON, LARS, Gymnastikdirektör, Falkenberg	1938	66
JANSON, OLOV, Kamrer, Vänersborg, <i>kassafogde, gillevärd</i> ..	1909 (30)	49
JANSSON, SVEN, Vaktmästare, Vänersborg	1926	58
JARHED, KARL, Byggnadsarbetare, Vänersborg	1895	54
JARHED, SUNE, Tjänsteman, Trollhättan	1920	55

JARN, GÖSTA, Agronom, Härnösand	1927	54
*JENNISCHE, BENGT, Överläkare, Vänersborg	1913	30
JENNISCHE, MATS, Agronom, Knivsta, <i>ständig medlem</i>	1941	64
JENNISCHE, PER, Fil. kand. Uppsala, <i>ständig medlem</i>	1943	64
JENNISCHE, ÅKE, Studerande, Vänersborg, <i>ständig medlem</i> ..	1947	64
*JERNQVIST, SVEN, Bankrevisor, Norrköping	1898	26
JOHANSSON, ALLAN, Bagaremästare, Vargön	1914	68
JOHANSSON, ARNE, Förrådsarbetare, Vänersborg	1907	59
*JOHANSSON, AXEL, Handelsföreståndare, Vänersborg	1903	30
JOHANSSON, BERTIL, Direktör, Vänersborg	1912	55
*JOHANSSON, EMIL, fd. Köpman, Vänersborg †	1887	19
JOHANSSON, EVERT, Transportledare, Vänersborg	1920	60
JOHANSSON, GOTTHARD, fd. Slussmästare, Trollhättan	1899	50
JOHANSSON, GUNNAR, Konditor, Vänersborg	1933	66
JOHANSSON, GUNNAR, Typograf, Vänersborg	1946	66
JOHANSSON, GUSTAV, Boktryckare, Vänersborg	1905	53
JOHANSSON, GUSTAF, Skofabriksarbetare, Vänersborg	1904	54
*JOHANSSON, HARRY, Barberare, Vänersborg	1899	30
JOHANSSON, HARRY, Modellör, Kumla	1910	54
JOHANSSON, HARRY, Modellör, Vänersborg	1907	60
*JOHANSSON, HILMER, fd. Bryggeriarbetare, Vänersborg	1891	42
*JOHANSSON, HUGO, Inspektör, Bromma	1908	44
*JOHANSSON, HUGO, fd. Riksbanksvaktmästare, Vänersborg	1900	30
JOHANSSON, INGEMAR, Konditor, Vänersborg	1928	65
JOHANSSON, INGVAR, Byggnadssnickare, Vänersborg	1918	55
JOHANSSON, JOHN, Åkeriägare, Vänersborg	1910	55
JOHANSSON, JOHN ERIK, Kommunalarbetare, Vänersborg ..	1923	66
JOHANSSON, KARL, Skofabriksarbetare, Vänersborg	1908	66
JOHANSSON, KARL-ERIK, Representant, Göteborg	1914	69
JOHANSSON, KARL-ERIK, Typograf, Vänersborg	1927	53
*JOHANSSON, KARL G., Byggnadssnickare, Vänersborg †	1897	28
*JOHANSSON KJELL, Sjukvårdare, Vänersborg	1910	42
JOHANSSON, MATS, Försäljare, Vänersborg	1937	67
JOHANSSON, OLOF, Instrumenttekniker, Vänersborg	1935	59
*JOHANSSON, OSCAR G., fd. Övermaskinist, Mölndal	1885	44
JOHANSSON, ROLAND, Byggnadssnickare, Vänersborg	1905	53
JOHANSSON, ROLF, Försäljningschef, Vänersborg	1930	65
JOHANSSON, STEN, fd. Motorförförman, Vänersborg	1902	55
JOHANSSON, STURE, Redaktör, Farsta	1923	57
JOHANSSON, SVEN, Telearbetare, Vänersborg	1937	59
JOHANSSON, TAGE INGVAR, Ingenjör, Göteborg C	1932	67
JOHANSSON, VALFRID, fd. Skofabriksarbetare, Vänersborg †	1894	50
*JOHANSSON, ÅKE, Fotograf, Vänersborg	1908	34
JONSSON, BENGT R., Docent, Solna	1930	54

JONSSON, ERIK, Vänersborg	1920	46
*JONSSON, HELGE, Expeditionsvakt, Vänersborg	1912	45
JONSSON, HENRY, Förste poliskonstapel, Vänersborg	1914	66
JONSSON, LARS, Vänersborg	1960	63
*JONSSON, OLOF, Köpman, Vänersborg	1923	45
JONSSON, SVEN, Vänersborg	1956	63
JOSEFSSON, GUNNAR, Tjänsteman, Vänersborg	1931	65
JOSEFSSON, HELGE, Vänersborg	1909	59
JOSEFSSON, SVEN, Kamrer, Eslöv	1933	65
KARLSSON, BERTIL, Elinstallatör, Hägersten	1910	58
CARLSSON, BERTIL, Lagerchef, Vänersborg	1914	54
CARLSSON, BERTIL, Off.-aspirant, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1944	47
*CARLSSON, ELOF, fd. Direktör, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1904	30
*CARLSSON, GUNNAR, Förrådsmästare, Vänersborg	1905	38
KARLSSON, HADAR, Kommunalråd, Vänersborg	1913	67
KARLSSON, HILDING, Bagaremästare, Vänersborg	1911	51
CARLSSON, INGEMAR, Ingeniör, Vänersborg	1928	60
CARLSSON, INGVAR, 1:e Skötare, Vänersborg	1924	69
*CARLSSON, CARL ANDERS, fd. Direktör, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1897	32
*CARLSSON, CARL-GUSTAF, Fabrikör, Vänersborg	1909	30
CARLSSON, CARL-OTTO, Instruktör, Vänersborg	1917	66
CARLSSON, CARL-OTTO, Teknolog, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1939	47
CARLSSON, KENTH, Studerande, Vänersborg	1952	60
CARLSON, KJELL, Omnibussägare, Vänersborg	1910	55
CARLSSON, KJELL, Vänersborg †	1900	54
KARLSSON, CLAES, Köpman, Vänersborg	1908	55
KARLSSON, KNUT, Målare, Vänersborg	1896	57
CARLSSON, LENNART, Studerande, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1946	47
CARLSSON, NILS-ERIK, Sjöingeniör, Vänersborg	1919	54
CARLSSON, UNO, Åkeriägare, Vänersborg	1926	67
CARLSSON, ÅKE, Vaktmästare, Vänersborg	1914	59
KARLSSON, ÅKE, Snickare, Vänersborg	1915	58
CARLSTRÖM, ERIK, Representant, Karlstad	1913	63
KIHLBERG, ERIK, fd. Kraftverkstjänsteman, Vänersborg	1895	60
KIHLSTRÖM, LARS, Fastighetsförvaltare, Vänersborg	1907	49
KIHLSTRÖM, LARS GÖRAN, Banktjänsteman, Vänersborg	1936	65
CLAESSON, CARL-ERIC, Köpman, Vänersborg	1916	55
KLING, CARL-OTTO, Byggnadsingeniör, Vänersborg	1913	55
KLING, LARS, Teknolog, Vänersborg	1945	68
KLING, VALDEMAR, Elinstallatör, Vänersborg	1910	55
KNUTSSON, GUNNAR, Verkmästare, Vänersborg	1905	54
KNUTSSON, LEIF, Personaltjänsteman, Arvika	1934	64
KORÉN, GÖSTA, Kamrer, Trollhättan	1908	53

CORNELIUSSON, HJALMAR, Ingenjör, Bengtsfors	1898	60
KRAFFT, GUNNAR, Verkstadsägare, Vänersborg	1914	52
*CHRISTENSSON, CARL-OTTO, Inköpschef, Göteborg	1912	33
LANDBERG, BERTIL, Advokat, Vänersborg	1895	69
LANEVALL, OLOF, Försäljningschef, Spånga	1921	63
LARSSON, ANDERS, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1963	63
*LARSSON, AXEL, fd. Köpman, Vänersborg, <i>innehavare av gillet</i> <i>medalj (1969)</i>	1890	19
LARSSON, AXEL, Köpman, Vänersborg	1908	54
LARSSON, BO, Verkmästare, Borås,	1922	46
LARSSON, DAVID, Verkmästare, Vänersborg	1904	54
LARSSON, ERIC, Fabrikör, Vänersborg †	1910	57
LARSSON, ERIK, Linjeförman, Dalskog	1908	62
LARSSON, FRANK, Sjukvårdare, Vänersborg	1910	64
LARSSON, GOTTFRID, fd. Hemmansägare, Vänersborg	1896	69
LARSSON, GÖSTA, Civilingenjör, Karlskrona, <i>ständig medlem</i>	1936	55
LARSSON, GÖTE, Stuveriarbetare, Vänersborg	1944	66
LARSSON, HARRY, Bilmekaniker, Vänersborg	1912	54
LARSSON, HERBERT, Riksdagsman, Vänersborg	1909	66
LARSSON, JOHAN, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1966	66
LARSSON, LARS, Tjänsteman, Vänersborg	1943	68
LARSSON, OSCAR, Inspektör, Farsta	1908	55
LARSSON, RAGNAR, Kommunalarbetare, Vänersborg	1908	55
LARSSON, ROLF, Underinspektör, Skärholmen	1924	56
LARSSON, STIG, Kamrer, Vänersborg, <i>ersättare i styrelsen</i>	1935	57
LARSSON, TORSTEN, Bruktjänsteman, Vänersborg	1911	54
LAURELL, JOHNNY, Vänersborg	1908	46
LINDH, ERIK, Köpman, Vänersborg	1906	55
LIND, HÅKAN, jur. stud. Vänersborg	1948	54
LIND, LARS, Civilingenjör, Mölndal	1944	50
LINDH, LENNART, Posttjänsteman, Vänersborg	1930	57
*LIND, OLOV, Civilingenjör, Kristianstad	1920	45
*LIND, SVEN, Disponent, Vänersborg, <i>bisittare i styrelsen</i>	1913	40
LIND, ÅKE, Affärsbiträde, Vänersborg	1914	55
LINDBERG, ANDERS, Adjunkt, Vänersborg	1938	66
*LINDBERG, AXEL, Köpman, Vänersborg	1912	42
LINDBERG, BENGT ARNE, Verkstadsarbetare, Vänersborg	1949	56
LINDBERG, BERTIL, Verkstadsarbetare, Vänersborg	1918	62
LINDBERG, GEORG, fd. Organisationschef, Malmö	1899	47
LINDBERG, INGE, Expeditionsförman, Vänersborg	1921	60
LINDBERG, CARL AXEL, Ingenjör, Vänersborg	1944	65
*LINDEDAL, SIGURD, fd. Bankkamrerare, Göteborg, <i>innehavare</i> <i>av gillet</i> <i>medalj (1955)</i>	1882	05
LINDELL, EINAR, Studerande, Vänersborg	1948	68
LINDELL, GUNNAR, Posttjänsteman, Vänersborg	1937	68

LINDÉN, OSKAR, Köpman, Vänersborg	1902	54
LINDÉN, ROLF, Ingeniör, Skärholmen, <i>ständig medlem</i>	1927	62
LINDGREN, FOLKE, Fabrikör, Vänersborg	1914	54
LINDGREN, GÖSTA, Byggnadssnickare, Örebro	1903	55
LINDGREN, KARL ENAR, Försäljningschef, Vänersborg	1921	65
LINDQVIST, ARNE, Filare, Vänersborg	1921	57
*LINDQVIST, HÅKAN, Kyrkoherde, Göteborg	1914	37
*LINDQVIST, ROLF, Landskamrerare, Mariestad	1911	35
LINDSKOG, STURE, Köpman, Trollhättan	1895	69
*LINDSTRÖM, ALLAN, Rektor, Lerum,	1908	30
LINDSTRÖM, BROR OSKAR, fd. Köpman, Vänersborg	1900	51
LINDSTRÖM, LENNART, Rektor, Sandviken	1918	63
LINNARSSON, NILS, Posttjänsteman, Göteborg	1912	55
LISS, PER ARNE, Vänersborg	1940	67
*LJUNGGREN, ERIK, fd. Köpman, Vänersborg	1898	35
LUDWIGSSON, EVERT, Verkst.-föreståndare, Vänersborg	1913	55
LUNDBERG, ERNST, fd. Rektor, Vänersborg <i>innehavare av gillet lets medalj (1963)</i>	1882	51
*LUNDBLAD, OLOF, Jaktvårdskonsulent, Lilleskog, Vargön	1907	28
LUNDBLAD, SÖREN, Verkmästare, Vänersborg	1923	66
LUNDBORG, BO, Operasångare, Vendelsö	1932	66
LUNDBORG, ERIC, Studerande, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1957	66
*LUNDBORG, EVERT, Köpman, Vänersborg, <i>bisittare i styrelsen</i>	1921	42
LUNDBORG, GUSTAF, Skräddaremästare, Vänersborg	1900	54
*LUNDBORG, STEN, Köpman, Vänersborg	1925	42
LUNDBÄCK, BENGT, Lagerchef, Vänersborg	1941	67
LUNDGREN, ARVID, Sektionschef, Enskede	1912	49
LUNDGREN, IVAR, fd. Postmästare, Arboga	1898	54
LUNDGREN, SUNE, Rektor, Vänersborg	1913	53
LUNDIN, GUNNAR, Direktör, Vänersborg	1907	69
LUNDIN, GUNNAR, Köpman, Vänersborg	1921	52
LUNDIN, IVAR, Avsynare, Vänersborg	1919	52
*LUNDIN, IVAR, fd. Frisörmästare, Vänersborg	1894	30
LUNDIN, JAN, Vänersborg	1936	69
*LUNDIN, OTTO, Frisörmästare, Åmål	1901	39
LUNDIN, PER, Studerande, Vänersborg	1953	55
LUNDVIK MAGNUSSON, ULF, Tandläkare, Lidköping	1926	64
LÖFQVIST, INGEMAR, Leg. läkare, Göteborg	1918	68
MADSÉN, LARS, Fil. mag., Tisselskog	1904	55
MAGNI, GÖTE, Tobakshandlare, Vänersborg	1905	46
MAGNUSSON, ARNE, Socialdirektör, Göteborg	1913	49
MAGNUSSON, GUNNAR, Disponent, Viggbyholm	1914	58
MAGNUSSON, HENRY, Banktjänsteman, Vänersborg	1915	54
MAGNUSSON, CARL-AXEL, Auktuarie, Lidingö	1937	65
*MAGNUSSON, CARL EDGAR, fd. Direktör, Vänersborg	1892	44

*MAGNUSSON, MAGNUS, Kapten, Näsbyark	1892	42
MAGNUSSON, NILS, Folkskollärare, Uddevalla	1940	65
MAGNUSSON, OTTO, Kapten, Enskede	1910	60
MAGNUSSON, ÅKE, Typograf, Vänersborg	1919	51
MALMBORG, NILS, Skolvaktmästare, Lund	1908	59
*MILLING, GUSTAF, Köpman, Uddevalla	1902	33
MILLING, TAGE, Försäljningschef, Linköping	1931	58
MILLING, THORE, Flygtekniker, Tun	1924	52
MJÖRNESTÅL, GÖTE, Vaktkonstapel, Vänersborg	1914	68
MOBERG, ERIK, Köpman, Vänersborg	1919	55
MOLLBERG, RUNE, Annonsskonsulent, Vänersborg	1925	54
MOSSBERG, VIKTOR, fd. Kommunalarbetare, Vänersborg	1899	55
MÅNGBERG, CARL-ERIK, Underinspektör, Hallsberg	1923	66
NAGLUM, GUNNAR, Förste kammarskrivare, Stockholm	1912	60
NAREMARK, YNGVE, Direktör, Vänersborg	1922	53
NEUMAN, WOLF, Ingeniör, V. Frölunda	1921	55
NIKLASSON, MATS, Kriminalass., Vänersborg	1925	56
NILSSON, GUSTAV, Lantbrukare, Vänersborg	1924	50
NILSSON, CARL-ERIC, Bilinstruktör, Vänersborg	1920	66
NILSSON, PER GUNNAR, fd. Linjemästare, Värnamo	1904	66
*NILSSON, RAGNAR, Köpman, Vänersborg	1908	41
NILSSON, SUNE, Brunnborrare, Vänersborg	1923	58
NISSÉN, HARALD, Lektor, Vänersborg	1910	66
NORDFELDT, JAN ERIK, Studerande, Falun	1949	50
*NORDFELDT, JOHN, Ingeniör, Falun	1921	43
*NORDFELDT, PER-OLOF, Disponent, Partille	1925	43
NORDGREN, ALLER, Typograf, Vänersborg	1909	53
NYLÉN, ALGOT, Civilingenjör, Vänersborg	1901	66
NYSTRÖM, KARL FREDRIK, Ingeniör, Vänersborg	1928	58
NYSTRÖM, ÅKE, Köpman, Vänersborg	1916	52
OHLSSON, ALLAN, 1:ste skötare, Vänersborg	1910	55
OLLÉN, BERTIL, Bryggeriingeniör, Falkenberg	1914	52
OLSSON, ALLER, Sjukvårdare, Vänersborg	1909	67
OLSSON, BERTIL, Vaktmästare, Vänersborg	1921	60
OLSSON, ERNST, Fastighetsskötare, Vänersborg	1901	55
OLSSON, FOLKE, Tekniker, Vänersborg	1929	48
OLSSON, KARL-GUSTAF, Järnvägstjänsteman, Vänersborg	1912	60
OLSSON, SVEN, Bilinstruktör, Vänersborg	1919	51
OLSSON, TORVALD, Kapten, Uddevalla	1915	55
PALMSTRÖM, HERBERT, Cementgjutare, Vänersborg	1902	53
PALMSTRÖM, NILS, Fabrikör, Vänersborg	1910	52
PATRIKSSON, RUNE, Köpman, Vänersborg	1937	65
PAULSSON, ELMER, Musiklärare, Vänersborg	1909	54
PEHRSSON, SVEN, Konsul, Malmö	1910	55

PETERSON, ARNE, Reparatör, Vänersborg	1917	57
PETERSON, ARVID, Montör, Vänersborg	1897	57
PETTERSSON, KARL, Poliskommissarie, Lidköping	1902	53
PETTERSSON, OSCAR, Ingeniör, Göteborg	1914	59
POUNCETTE, ERIC, Kassör, Örebro	1904	52
POUSETTE, CARL ERIC, Godsägare, Vinninga	1914	51
PÄRUD, NILS, Universitetslektor, Umeå, <i>ständig medlem</i>	1923	52
PÄRUD, PAUL, fd. Fångvårdstjänsteman, Vänersborg	1896	54
RAHM, HARRY, Överskötare, Vänersborg	1914	55
RAHM, GUNNAR, Apotekare, Askim	1929	66
*RAHM, HJALMAR, Bankdirektör, Alingsås	1900	20
RANER, LENNART, Köpman, Vänersborg, <i>ersättare i styrelsen</i>	1919	53
RANER, STEN ERIK, Med. stud., Göteborg	1947	69
RAPP, HÅKAN, Köpman, Vänersborg	1933	60
RAPP, NILS, Frisörmästare, Vänersborg	1913	51
REHMAN, TOR, Häradskrivare, Vänersborg	1905	66
*REYNOLDS, ALDOR, fd. Köpman, Vänersborg	1888	31
ROBERTSSON, FOLKE, Yrkeslärare, Vänersborg	1908	54
ROLANDER, GUNNAR, Faktor, Vänersborg	1909	46
ROSÉN, GUNNAR, Ingeniör, Vänersborg	1923	55
*ROSLIN, GEORG, Skolvaktmästare, Vänersborg	1907	41
*ROSLIN, HENRY, Köpman, Trollhättan	1906	31
ROSLIND, LARS-GÖRAN, Optiker, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1946	58
ROSLIND, SVEN-GUNNAR, Optiker, Vänersborg, <i>ständig medlem</i>	1940	58
*RUTGERSSON, CHARLES, fd. Förman, Vänersborg	1903	43
RYDING, ÅKE, Målaremästare, Vänersborg	1920	53
*SAHLIN, ERIK G., Länspolischef, Vänersborg, <i>förste ålderman</i>	1909	34
SAHLIN, PER-ANDERS, Fänrik, Stockholm	1945	50
*SAHLIN, STEN, Direktör, Vänersborg, <i>bisittare i styrelsen</i>	1913	36
*SANDBERG, NILS, Förste bibliotekarie, Göteborg	1911	34
*SANDBERG, WILHELM, fd. Brevbärare, Vänersborg, <i>innehavare av gilletts medalj (1968)</i>	1881	18
SANDGREN, EGON, Elektriker, Västra Frölunda	1913	55
SANDSTEDT, GUSTAF ADOLF, Kyrkoherde, Vinninga	1909	62
*SJÖÖ, ANDERS (SVENSSON), 1:ste Postiljon, Vänersborg	1914	42
SJÖÖ, STIG, Ingenjör, Göteborg	1918	69
SJÖLING, LARS-GÖSTA, Köpman, Vänersborg	1926	52
SJÖSTAD, OLOF, Elektriker, Vänersborg	1933	52
SJÖSTRAND, ERNST, Sjukvårdare, Vänersborg	1917	58
SJÖSTRÖM, BENGT-OLOF, Köpman, Vänersborg	1922	65
*SJÖSTRÖM, GUSTAF, Vänersborg	1900	30
*SKAGSTEDT, MELKER, Byrådirektör, Stockholm	1914	45
SKANTZ, LENNART, Sjöingenjör, Uddevalla	1920	66
SKOOGH, LARS-OLOF, Järnvägsexpeditör, Vänersborg	1925	58

SKOGLUND, FOLKE, Verkstadsarbetare, Vänersborg	1915	69
*SCHRÖDER, KARL GUSTAF, Provinsialläkare, Jörlanda ..	1897	28
*SKÄRBERG, OSCAR, Korrespondent, Trollhättan	1896	24
SKÖLDEBORG, KARL-AXEL, Billackerare, Vänersborg	1927	62
SOHLBERG, ALLAN, Köpman, Vänersborg	1918	50
SORTING, OLOF, Lokomotivförare, Göteborg	1912	55
STENBERG, BROR, Kyrkogårdsförmän, Vänersborg	1904	59
STENBERG, DAN, Kontorist, Malmö	1941	67
STENBERG, RAGNAR, Försäljare, Vänersborg	1916	67
*STENSTRÖM, LARS, 1:ste Länsassistent, Vänersborg	1905	30
*STERNER, NILS, Direktör, Farm. lic., Malmö	1922	41
STERNER, SVEN-AXEL, Länsassistent, Vänersborg	1923	47
STRÖM, GÖSTA, Konditor, Hedemora	1908	55
STRÖM, LARS, Direktör, Vänersborg	1930	64
STRÖM, SÖREN, Redaktör, Vänersborg	1934	67
*SUNDELIUS, GOTTFRID, fd. Köpman, Vänersborg, <i>innehavare av gillet's medalj (1969)</i>	1890	19
*SUNDELIUS, KJELL, Fastighetsmäklare, Vänersborg	1908	30
*SUNDELIUS, OSCAR, fd. 1:e poliskonstapel, Vänersborg	1901	30
SUNNERDAHL, OLOF, Fastighetsskötare, V. Tunhem, Trollhättan	1909	51
SUNNERDAHL, VILGOT, 1:e Mätare, Vänersborg	1908	51
SWAHN, EVERT, Sjukvårdare, Vänersborg	1909	55
SVANBERG, NILS, fd. Förman, Vänersborg	1909	54
SVANBERG, SVEN OLOF, Målare, Vänersborg	1918	55
SVENSSON, ALF, Kamrer, Vänersborg	1923	48
*SVENSSON, ARNE, Elektriker, Vänersborg	1916	43
SVENSSON, BENGT, Representant, Vänersborg	1932	64
*SVENSSON, GÖSTA, Överingenjör, Göteborg	1912	42
*SVENSSON, KNUT, fd. Stadsförmän, Vänersborg	1896	36
*SVENSSON, LARS, Dövlärare, Vänersborg	1910	36
SVENSSON, PER, Studerande, Vänersborg	1953	63
*SVÄRD, GUSTAF, fd. Verkmästare, Stockholm	1895	37
*SVÄRD, TAGE, Disponent, Farsta	1910	35
*SVÄRD, YNGVE, Eldare, Vänersborg	1916	42
*von SYDOW, DANIEL, Kapten, Roslags-Näsby	1909	30
*von SYDOW, FREDRIK, Advokat, Lidingö	1896	20
*von SYDOW, GERHARD, Överdirektör, Göteborg	1899	26
*von Sydow, CHRISTIAN, Disponent, Stavsjöbruk	1899	45
SYLWAN, GUNNAR, Civilingenjör, Hälsingborg	1902	49
*SÄFSTRÖM, PER-OLOF, Överingenjör, Gävle	1924	42
SÖDERSTRÖM, BERTIL, Fastighetsförvaltare, Vänersborg	1902	49
SÖDERSTRÖM, PER ARNE, Kamrer, Vänersborg	1933	66
TAUBE, EDVARD, Greve, Org.chef, Ljungskile	1916	46
*TAUBE, FREDRIK, Greve, Kommendör, Lidingö	1909	35
TENG, AXEL, Sjukvårdare, Vänersborg	1912	61

TENGBERG, GUNNAR, Vänersborg	1944	69
TENGELIN, CARL, Tillskärare, Karlsborg	1916	53
THEODORSSON, MELKER, Ingeniör, Karlstad	1909 (30)	54
THERNQUIST, KJELL, Kamrer, Vänersborg	1939	50
*THERNQUIST, OLE, Handelsträdgårdsmästare, Vänersborg <i>bi-sittare i styrelsen</i>	1911	30
TIBBLIN, ARNE, Posttjänsteman, Vänersborg	1925	51
TIBBLIN, BERT, Reklamtecknare, Bohus	1930	61
TIBBLIN, LENNART, Kontrollant, Gråbo	1935	61
TIDSTRAND, Erik, Murare, Vänersborg	1907	53
TIDSTRAND, HARRY, Bankkamrer, Vänersborg	1909	69
TILLBJÖRN, HARRY, Disponent, Vänersborg	1915	59
THIMGREN, HALDOR, Direktör, Hägersten	1904	54
*TRADEGÅRD, ERIC, Handelsträdgårdsmästare, Vänersborg	1899	43
TRADEGÅRD, JAN-ERIC, Blomsterdekoratör, Vänersborg	1937	52
*TULLBERG, INGE, Avdelningschef, Stockholm, <i>ständig medlem</i>	1905	18
THUNBERG, GUNNAR, Föreståndare, Vänersborg	1922	55
*THUNBERG, HJALMAR, Skofabriksarbetare, Vänersborg	1906	42
THUNBLAD, ARNE, Handlande, Vänersborg	1915	55
*TUNQVIST, TORSTEN, Lektor, Bromma	1907	29
THUNSTRÖM, SVEN, fd. Överläkare, Vänersborg	1898	60
ULVEGARDE, DAG, Pol. mag., Sundsvall	1941	69
ULVEGARDE, SVEN-OLOF, Fil. stud., Vänersborg	1945	69
WAHLIN, CARL-VIKING, Köpman, Vänersborg	1932	51
*WAHLQVIST, ÅKE, fd. Polisassistent, Vänersborg	1904	41
WASSÉN, GUNNAR, Elektriker, Vänersborg	1902	65
WASSÉNIUS, GUSTAF, Verkmästare, Vänersborg	1907	54
WASSENÍUS, CURT, fd. I:e Poliskonstapel, Vänersborg	1908	55
WEDELFORS, GUNNAR, Civilingeniör, Göteborg	1904	53
*WEINSTOCK, ERLING, Direktör, Enskede	1916	42
*WEINSTOCK, WILLIAM, Redaktör, Leksand	1908	42
WEISS, ANDERS, Personalassistent, Sundsvall	1940	66
WEISS, EINAR, fd. Vattenrättsdomare, Vänersborg	1901	65
*WELANDER, GUSTAF, fd. Banktjänsteman, Vänersborg	1891	26
WELANDER, GÖSTA, Kammaråklagare, Göteborg	1935	61
WELANDER, STEN, Kronofogdesekreterare, Trollhättan	1939	61
WENNBERG, JOHN, Stensättare, Vänersborg	1907	55
WENNBERG, LARS, Bokhandlare, Vänersborg	1931	46
WERNER, ARNE, Lasarettsvaktmästare, Vänersborg	1912	58
WERNER, BENGT, Ingeniör, Vänersborg	1925	60
*WERNER, OLOV, Butikschef, Trollhättan	1909	32
WERNER, TORSTEN, Uppsyningsman, Vänersborg	1908	54
VESSBY, ENAR, Montör, Vänersborg	1939	52
VESSBY, SIGVARD, Linjearbetare, Vänersborg	1917	52
*WEST, JOHN, fd. Läroverksadjunkt, Göteborg	1892	30

WESTERLUND, AXEL, fd. 1:e Hälsovårdsinspektör, Vänersborg	1901	55
WESTERLUND, EINAR, 1:e Kronoassistent, Vänersborg	1913	46
*WESTERLUND, KARL-ERIK, 1:e Stabsredaktör, Stockholm	1910	40
*WESTERLUND, SVEN, Häradsarkivare, Södertälje	1912	38
*WESTHALL, BO, Rådman, Vänersborg	1905	34
*WESTHALL, CURT, 1:ste Länsassessor, Halmstad	1908	36
WETTERLUNDH, SIXTEN, Konditor, Trollhättan	1905	55
*WETTERLUNDH, SUNE, Verkst. direktör, Malmö	1904	28
*WIBOM, TOR, fd. Major, Stockholm, <i>innehavare av gilletts medalj</i> (1955)	1885	06
WIDQVIST, LARS-OLOF, Gymnastiklärare, Vänersborg	1919	58
WIDQVIST, STEFAN, Studerande, Vänersborg	1948	66
WIDQVIST, ULF, Studerande, Vänersborg	1943	66
WIKNER, ALFRED, New York	1899	66
WIKNER, KARL-WILHELM, Prakt. läkare, Kumla	1903	59
WILHELMSSON, BERTIL, Radiomontör, Vällingby	1924	51
*WILHELMSSON, CARL, fd. Gasverksarbetare, Vänersborg	1889	35
*WREDBERG, BIRGER, Frisörmästare, Vänersborg	1896	43
WULF, ANDERS, Pol. studerande, Vänersborg	1943	63
WULF, CURT, Direktör, Vänersborg	1903	63
WULF, ERIK, Studerande, Vänersborg	1950	63
WULF, GUNNAR, Försäljningschef, Skå	1937	63
WARNE, ALBIN, fd. Folkskollärare, Vänersborg	1890	49
WARNE, ORVAR, Kontorist, Trollhättan	1928	53
ZETTERBERG, KARL GUSTAV, Servicemontör, Vänersborg	1917	64
ZETTERBERG, SVEN, Vänersborg	1888	64
ZETTERBERG, SVEN OLOF, Vänersborg	1950	64
ZETTERBERG, THORSTEN, Chaufför, Vänersborg	1913	58
ÅBERG, BERTIL, fd. Brukstjänsteman, Vargön	1900	55
ÅBERG, FOLKE, Lagerchef, Vänersborg	1920	55
ÅBERG, SVEN OLOF, Tjänsteman, Vänersborg	1923	61
ÅGREN, TORSTEN, Brukstjänsteman, Vänersborg	1903	69
ÅKESSON, NILS ERIK, Major, Härnösand	1922	46
*ÅSTRÖM, HELGE, fd. Poliskommissarie, Vänersborg	1902	42
ÖBERG, ERIK, Komminister, Alingsås	1913	60

* = innehavare av gilletts 25-årsstecken.

Antal medlemmar under året: 650.

TILLKOMNA UNDER ÅR 1970.

ANDERSSON, BROR, Sägare, Vänersborg	1935	69
ANDERSSON, MAGNUS, Vänersborg	1968	69
ANDERSSON, STIG, Mättningsbiträde, Vänersborg	1924	70
CARLZÉN, YNGVE, fd. Befallningsman, Vänersborg	1902	70
ERLANDSSON, KURT, Ingenjör, Vänersborg	1925	70
FRIBERG, ERIK, Tecknare, Trollhättan	1919	69
FRIBERG, KARL AXEL, Reservdelsman, Uddevalla	1923	69
JACOBSSON, ARNE, Personalkonsulent, Trollhättan	1920	70
JACOBSON, GERT, Mättningsförmän, Vänersborg	1939	70
KARNÉUS, RAGNAR, Disponent, Vänersborg	1900	70
LARSSON, SVEN, Butiksbiträde, Vänersborg	1929	70
LARSSON, TAGE, Reklamman, Trollhättan	1924	70
MELIN, GEORG, Försäljningschef, Vänersborg	1922	70
PERSSON, THORE, Inköpschef, Vänersborg	1919	70
SKOOGH, GUNNAR, Platschef, Trollhättan	1937	69
SPETZ, PER-GÖRAN, Verkmästare, Vänersborg	1925	70
SWARÉN, STEN, Landstingsdirektör, Vänersborg	1906	70
THUNBERG, HILMER, Televerksarbetare, Vänersborg	1910	70
UGGLA T:SON, ERIK, Kammarherre, Vänersborg	1906'	70
WADMAN, INGWAR, Landskanslist, Vänersborg	1920	69

Styrelsen är tacksam för uppgift å personer, som böra kallas till medlemmar i Gillet.

För att underlätta kassafogdens arbete med medlemsförteckningen ombedes gillebröderna att till Gillet anmäla ev. ändring av adress, titel, m. m.

VÄNERSBORGS SÖNERS GILLE 1970.

Styrelse.

SAHLIN, ERIK, Länspolischef, *Förste ålderman* 1964.
GULZ, THORSTEN, Driftchef, *Andre ålderman, Gilleskrivare* 1954.
JANSON, OLOV, Kamrer, *Kassafogde*, 1964.
SAHLIN, STEN, Direktör, *Bisittare* 1962.
THERNQUIST, OLE, Handelsträdgårdsmästare, *Bisittare* 1964.
LIND, SVEN, Disponent, *Bisittare* 1966.
LUNDBORG, EVERT, Köpman, *Bisittare* 1968.

LARSSON, STIG, Kamrer, *Ersättare* 1966.
RANER, LENNART, Köpman, *Ersättare* 1968.

Beredningsnämnd.

GULZ, THORSTEN, Driftchef, *Gilleskrivare*.
JANSON, OLOV, Kamrer, *Gillevärd*.
LUNDBORG, EVERT, Köpman.
LARSSON, STIG, Kamrer.
BJÖRKMAN, LENNART, Sjukvårdsdirektör.
DAVIDSSON, BILT, Banktjänsteman.
MOLLBERG, RUNE, Annonskonsulent.

Årsskriftsnämnd.

PÄRUD, NILS, Universitetslektor.
SANDBERG, NILS, Förste bibliotekarie.
JOHANSON, STURE, Redaktör.
LUNDGREN, SUNE, Rektor.
GULZ, THORSTEN, Driftchef.
ROLANDER, GUNNAR, Faktor, Adjungerande ledamot.
TAUBE, EDVARD, Organisationschef, Adjungerande ledamot.

Räkenskapsgranskare.

THERNQUIST, KJELL, Kamrer.
DAVIDSSON, BILT, Banktjänsteman.

MOLLBERG, RUNE, Annonskonsulent, *Ersättare*.

STIFTELSEN VÄNERSBORGS SÖNERS GILLES ÅLDERDOMSHEM 1970.

Styrelse

SAHLIN, ERIK, Länspolischef, *Ordförande* 1964.
GULZ, THORSTEN, Driftchef, *Vice ordförande, Sekreterare* 1954.
JANSON, OLOV, Kamrer, *Kassör* 1964.
SAHLIN, STEN, Direktör, *Ledamot* 1962.
THERNQUIST, OLE, Handelsträdgårdsmästare, *Ledamot* 1964.
LIND, SVEN, Disponent, *Ledamot* 1966.
LUNDBORG, EVERT, Köpman, *Bisittare* 1968.

LARSSON, STIG, Kamrer, *Suppleant* 1966.
RANER, LENNART, Köpman, *Suppleant* 1968.

Revisorer.

THERNQUIST, KJELL, Redovisningsman.
DAVIDSSON, BILT, Banktjänsteman.

MOLLBERG, RUNE, Annonskonsulent, *Suppleant*.

VÄNERSBORGS DÖTTRARS GILLE 1970.

Styrelse

SELNERT, MAUD, Fru, *Första åldermor.*
NILSSON, GERD, Fru, *Andra åldermor.*
SVÄRD, AGNES, Fru, *Första gilleskrivare.*
HELLMAN, KARIN, Fru, *Andra Gilleskrivare.*
FORSELL, GUNHILD, Fru, *Kassafogde.*
ENGQVIST, ELSA, Fru, *Gillevärdinna.*
LJUNGGREN, GRETA, Fru, *Gillevärdinna.*
TENG, KAISA, Fru, *Gillevärdinna.*
NORDGREN, ASTRID, Fru, *Gillevärdinna.*

AHLIN, ANNA-LISA, Fru, *Ersättare.*
HEDÉN, ADA, Fru, *Ersättare.*

Beredningsnämnd.

ÖBERG, ALVA, Fru
ROSLIN, GUNHILD, Fru.
NILSSON, GERD, Fru.
ARVIDSSON, KARIN, Fru.
CARLSSON, BRITA, Fru.

SAND, ASTRID, Fru, *Ersättare.*
SVANBERG, ANITA, Fru, *Ersättare.*

Arkivarie.

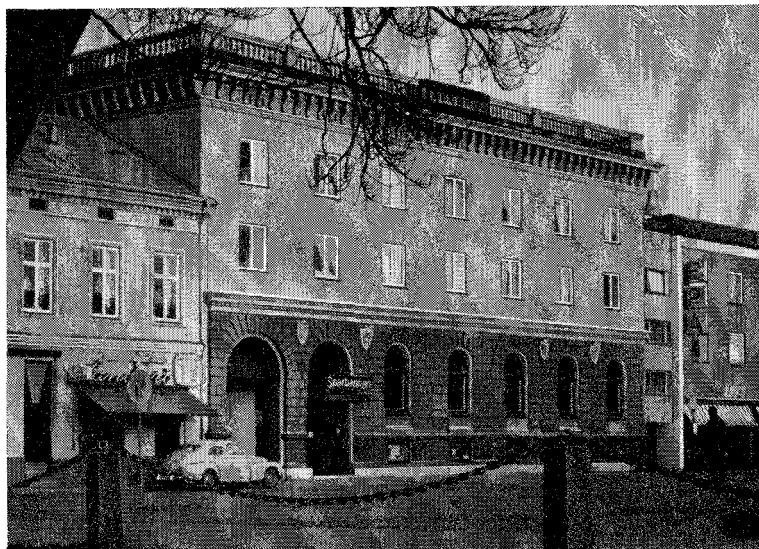
ÖBERG, ALVA, Fru.

Siffergranskare.

SÄRNER, RUTH, Fru.
GULZ, GRETA, Fru.

ZACKRISSON, ELSA, Fru, *Ersättare.*
FALK, OLGA, Fru, *Ersättare.*

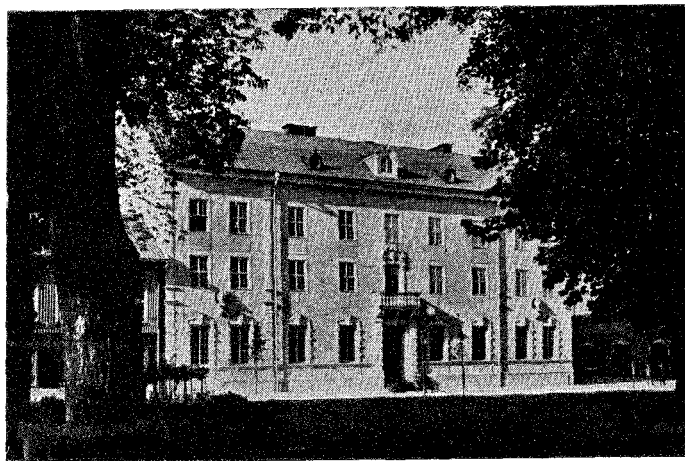
Gillet har 266 medlemmar, varav sex ständiga.

NÄR NI KAN SPARA
NÄR NI BEHÖVER LÅNA
GÅ TILL HEMORTENS
OCH BYGDENS BANK

SPARBANKEN VÄNERSBORG

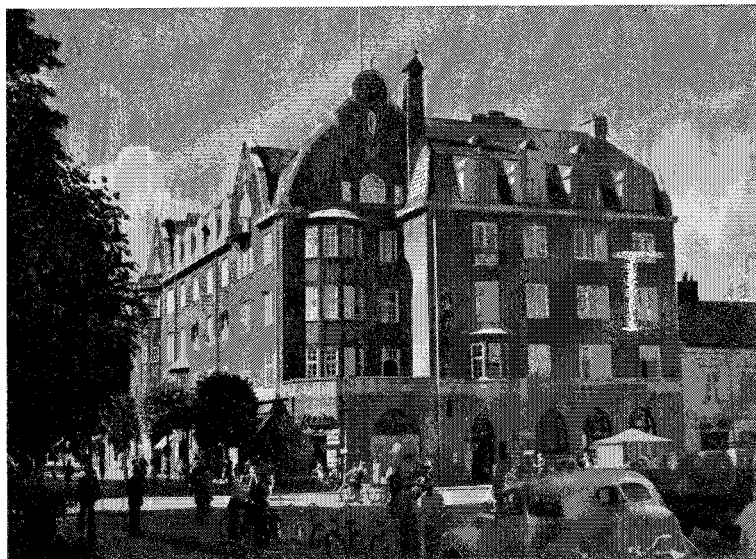
Vänersborg — Brålanda — Frändefors — Vargön

Välkommen till
SVENSKA HANDELSBANKEN

BANKEN FÖR HELA FOLKET

SVERIGES KREDITBANK

VÄNERSBORG

Erbjuder Eder sina tjänster

BANKEN MED

PS

***SKARABORGS
BANKEN***

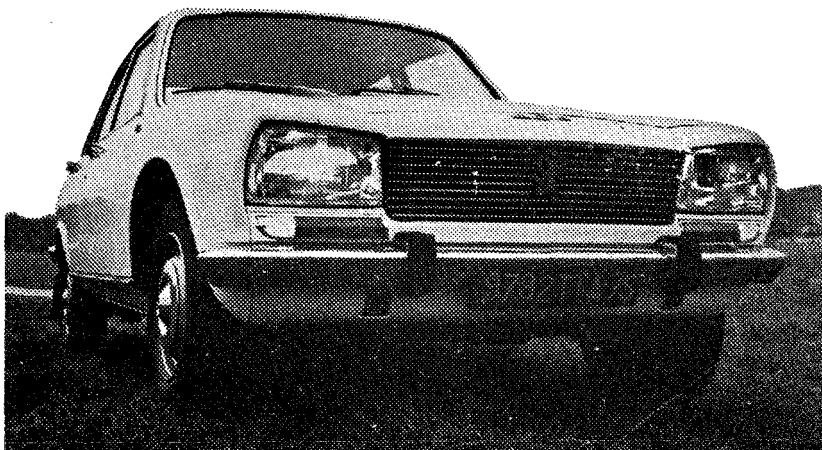
**) personlig service*

EDSGATAN 12 A

TEL. 199 00

Årets bilköp.

Provkör Peugeot 504 – årets bästa bilköp

Ajohan
Tenggrenstorpsvägen 10
Tfn 0521-13840 Vänersborg

Välj

General Motors bilar

OPEL

CHEVROLET

BEDFORD

KVALITETSPRODUKTER

**Automobilfirman
BRÖDERNA KARLGE AB**

Vänersborg

Tel. 120 75

Trollhättan

Tel. 154 01

165 01

Ingen rök utan eld

Ingen eld utan försäkring

i

LÄNSFÖRSÄKRINGAR
ÄLVSBORGS LÄN

Box 107 462 01 Vänersborg 1 Tel. 0521/160 40

Trycksaker

Ring eller besök oss!

C. W. Carlssons Eftr. Boktryckeri AB

KYRKOGATAN 21 VÄNERSBORG TELEFON 0521/10251

Välklädda gillebröder

ekiperar sig med
fördel i

**BEKLÄDNADS
AFFÄREN AB**
ETT HUS MED KLÄDER

Tel. 117 30

**"Raka
spåret"**

**till Er
med**

eldningsolja

Ja, vi kommer direkt till Er med egen tankbil från vår depå här i Vänersborg och fyller eldningsolja.

Genom oss får Ni rätt eldningsolja
i rätt tid.

**Tag kontakt med oss. Ni får snabba och
pålitliga leveranser**

SJÖSTRÖMS

Tel. 102 54

Stadshotellet

Vänersborg

Rekommenderas !

Gåvor av värde

finner Ni hos oss.

Vår utsökta sortering i

Guld- och Silverarbeten samt Matsilver

ger Er tillfälle välja en värdefull
och uppskattad gåva.

Vänersborgs Guld AB

XX

Edsgatan 18 VÄNERSBORG Tel. 102 26

Gör som vi -

abonnera på ELA och Ni får inte bara väl bevakade ortsnyheter utan även kulturartiklar, husmors- och familjesidor, förströelseläsning, idrott och mycket annat — allt utmärkt redigerat. Ni kommer o c k s å att trivas med Elfsborgs Läns Annonsblad.

Rydings

Måleri AB

VERKSTAD:
Kronogatan 5
Telefon 131 25

BOSTAD:
Telefon 115 96

Utför allt inom yrket

NORDFELDT'S KONDITORI

Edsgatan 12 B — Tel. 101 10

INGEMARS KONDITORI

Östra vägen 37 C — Tel. 166 95

Hedmansgatan 3 — Tel. 109 15

**FÖRSTKLASSIGA
OCH
VÄLSMAKANDE
KONDITORIVAROR**

Allt i TEGEL
AB TENGGRENSTORPS
TEGEL

Tel. 110 11 — 165 50.

AB SOLSKYDDS- PRODUKTER

N. POSSECKER

Sandmarksgatan 16

462 01 Vänersborg

Tel. 0521-131 10

TILLVERKNING OCH FÖRSÄLJNING AV:

Fasadpersienner	Manövrering med vev, motor
Markiser	band, motor
Terasstak	vev, motor
Mörkläggningsanordningar	vev, kulkedja, motor
Mellanglaspersienner	lina, kulkedja
Frihängande persienner	vev, motor

BEGÄR BROSCHYR

Välj HSB – vägen till bostad!

Medlemsskap + insatssparande =

lägenhet med bostadsrätt

Lägenheterna erbjudas i turordning.

Bostadsrätten ger Er:

MEDINFLYTANDE, när det gäller
fastighetens förvaltning

När det gäller bostaden – tala med

HSB VÄNERSBORG

Kungsgatan 27, Vänersborg, tel. 117 93

Västkustens Fiskhall AB

Sundsgatan 7

Telefon 105 60

Filialer:

Marierovägen 18
Vargön, Fyrkanten
Lager o. Bostad
Kök

Tel. 165 58
Tel. 202 10
Tel. 103 14
Tel. 112 12

Dagligen färsk fisk

SKALDJUR – KONSERVER – DELIKATESSER

GRANITFIRMAN

Hallman & Blomgren

VÄNERSBORG

GRAVVÅRDAR

Stenhuggeriet tel. 113 45

HAR NI VATTEN

Om inte — Ring oss!

VATTENFRÅGAN LÖSES PÅ EN DAG

på bästa och billigaste sätt
om Ni har tur med våra

NYA SNABBORRANDE MASKINER

PUMPANLÄGGNINGAR UTFÖRES

Svensk Maskinbörning

Tel. Trollhättan **138 92** Vänersborg **113 11**

Kyl -

Frys -

Tvättmaskiner -

Plastbåtar -

köper Ni bäst och billigast
hos

LOTTAS SPARKÖP

Petersbergsvägen 37 — Tel. 172 16

Ivars Korv

TORGET

VÄNERSBORG

KVALITETSVAROR

från

Malmö Wienerkorvfabriks AB

Ordna Edra **TURISTRESOR**

med säker chaufför från

Vänersborgs Linjetrafik

Kjell Carlson Tel. **149 85** Kontor – Tel. **125 93** Bostad

BEKVÄMA TURISTBUSSAR
FÖR UPP TILL 49 PERSONER

Ombyggnadsarbetena

på Gillets fastighet

utförda av

BYGGM. KARL KARLSSON

LÖNNEBERGSHAGE

TEL. 260 11

KB Vänersborgs Grävmaskiner

Olsson & Co

Nygatan 84, VÄNERSBORG

Tel. 109 98

*Utför Grävnings- och
Schaktningsarbeten*

*Uthyr Grävmaskiner, Trailers
och Bandtraktor*

SÄTT
FÄRG

PÅ TILLVARON MED

TAPETER o. FÄRGER

FRÅN
JANSSONS TAPET &
FÄRGHANDEL

EDSGATAN 21

VÄNERSBORG

TEL. 111 02

SE BÄTTRE

med våra glasögon

*Kvalitetsvaror och god service får Ni alltid
hos*

ROSLINDS OPTIK

Legitimerad optiker

Edsgatan 16

Vänersborg

tel. 142 84

Kvalitetsvaror

I LÄDER och PARFYM

Väska

Roslinds Hörna, Vänersborg
Tel. 113 88

Tryck- saker

för hemmet,
föreningen eller affären
levereras av oss
snabbt
och välgjort

Petrés Tryckeri

Söderg. 3

Tel. 139 40

AB VÄNERSBORGS JÄRNHANDEL

En välsorterad järnhandel

Tel. 100 82 — 102 87

Andersson, Larsson & Co

VÄNERSBORG — Telefon 106 69, 112 69

TRÄVAROR

HYVLERI

Byggnadsmaterial

Snickerifabrik

Papp, Spik, Masonite m. m.

för byggnadsändamål

Eldningsoljor

Kol

Koks

GRAND HOTELL

Hamngatan 7

Nytt

Modernt

Komfortabelt

Tel. 138 50 — 138 51 växel

Handelsaktiebolaget

W U C O

VÄNERSBORG

Importör

Fordonsartikl. - Husvagnsartikl.

Fritids- och Hobbymaskiner

Vänersborgs

Bokhandels AB

Etablerad 1832

Böcker, papper, leksaker, skrivmaskiner –
även för uthyrning.

Specialité:

Vänersborgs- och Sjöbergslitteratur, varav
ett flertal restupplagor.

BOKHANDELN VID TORGET

JOHANSON & PETERSSON

103 57

VÄNERSBORG

103 20

Kontor — Utställning — Lager

Östra Landsvägen

SNICKERIFABRIK tel. 126 14

Specialité: **KÖKSINREDEN**

TRÄVAROR - BYGGNADSMATERIAL

PARKETTGOVLV

Ensamförsäljare för **TESTA-FÖNSTER**

VÄNERSBORGS ELEKTRISKA

————— **OLLE SJÖSTAD** —————

Edsgatan 31

VÄNERSBORG

Tel. 110 66

Utför: Alla slag av el. installationer

**Försäljer: El. materiel, armatur, kylskåp,
dammsugare m. m.**

Tornbergs Pappershandel

Tel. 101 31, 107 27 – Vänersborg – Edsgatan 27

VÄLSORTERAD PAPPERSHANDEL — FOTOARTIKLAR

OLIVETTI

Skriv- & Räknemaskiner

KOPIOR av betyg o. handlingar utföres medan Ni väntar

uno **X** *i bilen*
- billigaste milen

På alla UNO-X-stationer:

CASTROL med "flytande wolfram"

TENGBERG & HANSSON

Ö. Vägen

Vänersborg

Tel. 0521 179 70

Kvalitetstrycksaker

Bergs Tryckeri

VÄNERSBORGS BOKTRYCKERI AB

Telefon 100 02, 133 02

HOTELL GILLET

inrymt i

Vänersborgs Söners Gilles hus

Edsgatan 53

LUGNT, TRIVSAMT MED GODA BÄDDAR

Humana priser

Tel. 105 89

VÄNERSBORGS MÅLERIAFFÄR

Verkstaden Sundsgatan 37

Tel. 103 41 - 112 25

Vi utför under ansvar alla slag av
MÅLNINGSARBETEN

Nybyggnader Reparationer
Skylt- och Möbelmålning

Försäljer:

OLJOR, FÄRGER, LACKER, PLASTFÄRGER
m. m.

Rörledningsfirman

B ERLANDSSON AB

R. R. medlem

Tel. 110 85 - - - 158 50

Vänersborgs Glasmästeri

(Hellman & C:o)

Affär:

Edsgatan 10, Tel. 101 28

Verkstad och Lager:

Vassbotten, Tel. ankn.

Fönsterglas, Ornament- och Råglas, Spegelglas,

Butiksrutor, Bilglas, Fönsterkitt m. m.

Glasmästeri, Glasning av nybyggnader m. m.

Glassliperi

Inramningar, Ramlist, Ovala ramar,

Fotografiramar, Speglar, Tavlor, Oljemålningar,
Konst, Hantverk, Presentartiklar.

Thernquists Blomsterhandel

interflora

Säg det med Blommor!

EDSGATAN 21

TELEFON 136 73 — 100 63

LUNDINS RADIO & TV

Edsgatan 7

Tel. 105 43

Allt i Radio TV Musik

Grammofoner och service

Högtalaranläggningar uthyras

GILLEBRODERN

EKIPERAR SIG BÄST HOS

Lundborgs

EDSGATAN 14

TEL. 104 14

I centrum av "LILLA PARIS" finner Ni de
välklädda damernas affär,

Specialaffären för

Dam- & Tonårskläder

Klänningstyger

RAGNAR NILSSON

Tel. 104 94

Vänersborg

Edsgatan 21

Säj bara

YNGVES

det räcker

om radio eller TV krånglar —

Yngves
RADIO-TV

Edsgatan 20 Tel. 103 11
462 01 Vänersborg

Drottningtorget Tel. 134 00
461 00 Trollhättan

GILLBERGS TOBAKSHANDEL EFTR.

Det mesta
av det bästa
i branschen

Kommissionär för:
**Penninglotteriet o.
Tipstjänst.**

SPORTPRISER

Största sortering till låga priser

Pokaler – Plaketter – Medaljer – Förtjänsttecken

Föreningsmärken – Priser i glas och keramik – Klubb-
standar – Dräktmärken m. m.

Egen gravyranstalt – Snabba leveranser

Vi ordnar även idrottsmässor, lotterier och tombolor.

Lotterikiosker utlånas till kunder.

Rekvirera vår katalog.

FÖRENINGSTJÄNST I VÄNERSBORG AB

462 00 Postfack 249 - Tel. 0521-134 61 - 174 61

Vänersborgs Bokförings- och Revisionsbyrå

Tel. 105 99

Kronogatan 20

Vänersborg

Deklarationer Bokföringsuppdrag

Bouppteckningar, Boutredningar, Arvskiften

Välkommen till

**Vänersborgs Bra Bohag – affär, som genom samköp
med landets ledande möbelaffärer kan erbjuda Er
bra bohag till verkligt förmånliga priser.**

Vid gamla vattentornet.

Tel. 105 73, 165 73.

Vänersborg

GÄLLER DET FOTO?
— DÅ LÖNAR DET SIG ATT BESÖKA

POLYFOTO

Edsgatan 31 — Tel 112 32

PORTRÄTTSERIER — FRAMKALLNING

KOPIERING — ALBUM — RAMAR

DIAMANTEN

... varje kvinnas önskedröm

Låt drömmen gå i uppfyllelse

Vänd Er till

MALMSTRÖMS UR - GULD

THURE *Carlsson*

CYKEL & SPORT

Edsgatan 37

Tel. 117 24

MOPEDER: PUCH – CRESCENT

Cyklar: CRESCENT – DBS –

SPORTARTIKLAR – FISKREDSKAP

FULLSTÄNDIG SERVICE

SAHLINS

BOKBINDERI AB

(etablerat 1860)

Parti- och privatbokbinderi

Hamngatan 5

Tel. 108 21

VÄNERSBORG

Allt i sportartiklar

Malmberg

Tel. 109 06

Cykel- & Sportaffär

VÄNERSBORG

ZETTERBERGS SKOAFFÄR

Edsgatan 29

Vänersborg

Tel. 101 76

REKOMMENDERAS

GALLE VÄNERSBORGS
Möbelaffär A.B.
HAMNGATAN 13 - TELEFON^o 0521-10431

Möbler Mattor Gardiner Sängkläder

ANDERSSONS
Elektriska

Edsgatan 17

Vänersborg

Tel. 104 32

ELEKTRISKA INSTALLATIONER - REPARATIONER

*Allt som fördras i en väl sorterad
SPECERIAFFÄR finner Ni hos*

Sundelius Specerier

Sundsgatan 23

Tel. 102 98

Elektriska

installationer för belysning och kraft,
reparationer av alla slag.

Radio- & El- Service

Tel. kont. 116 67, bost. 127 34

Behörig installationsfirma för Vänersborg med omnejd.

Björndahls Bokbinderi

Nygatan 14 a

TEL. 137 29

Rekommenderas

Gaddes Sport & Vapen

HUSQVARNA och SAUER & SOHN jaktgevär

Fullständig service

Zoologisk avdelning

Kungsgatan 5

Tel 116 12

Berthel Andréén

JÄRN- & MASKINAFFÄR

Sundsgatan 23

Tel. 100 84

NÄR DET GÄLLER BÖCKER GÅ TILL

Mattssons Bokhandel AB

Residensgatan 7

Vänersborg

Tel. 154 50

══════ *Allt i Broderi* ══════

GERDA PETTERSSONS EFTR.

Inneh. INGRID TROPP

Sundsgatan 7

Vänersborg

Vänersborgs Cementgjuteri

rekommenderar

sina välkända betongvaror

*Vid behov av
Väskor och Portföljer
vänd Er till*
Vänersborgs Läderaffär

Junior

Välsorterad
specialaffär i

Goss- & Flickkläder

Residensgatan 10

Tel. 130 45

VÄNERSBORG

Affären för ungdom

Vittvätt – Stärkning – Strykning

*Special-
Tvätten AB*

Strömstad

Fabrik o. kontor

Lysekil

Tel. 119 70

Tel Vänersborg 127 55

Tel. 126 55

PRISMA

PRESENTAFFÄREN i CENTRUM